

OPUSCULA THEOLOGICA *et* SCIENTIFICA

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei
Scientific Journal of John Wesley Theological College

2023

1. évfolyam, 1. szám - Volume 1. Issues 1.

<http://opuscula.wjlf.hu>

HU ISSN 2939-8398

OPUSCULA
THEOLOGICA ET SCIENTIFICA

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei
Scientific Journal of John Wesley Theological College

Felelős szerkesztő: Hufnagel Levente

Szerkesztőbizottság

Elnök: Iványi Gábor rektor

Alelnök: Nagy Péter Tibor
Hufnagel Levente

Tagok:

A WJLF Tudományos Tanácsának mindenkori tagjai

Szerkesztőség

Főszerkesztő: Hufnagel Levente

A főszerkesztő szakterületi helyettesei:

Bánlaky Pál (-2024), Bíró Zsuzsanna Hanna (2024-),
Hubai Péter, Lukács Péter, Majsai Tamás, Plank
Zsuzsanna, Török Zsolt (2024-)

Technikai szerkesztő: Hegyi Judit

Felelős kiadó:

Wesley János Lelkészképző Főiskola
1086. Budapest, Dankó utca 11.

SZERZŐKNEK. Tudományos közlemények
kéziratainak benyújtását várjuk valamennyi, a
főiskolán művelt tudományterületet érintően:

Vallás- és hittudományok, vallásszociológia, vallás-
és egyháztörténet, teológia.

Környezettudományok, földtudományok, ökológia,
élettudományok, környezetpolitika, fenntarthatóság.
Társadalomtudományok, szociológia, szociálpolitika,
szociális munka.

Neveléstudományok, pedagógia, oktatáspolitikai.
Fentiek határterületei és érintkező szakterületei.

A kéziratokat az alábbi címre várjuk:
hufnagellevente@wjlf.hu csatolt file formájában.

Részletes közlési feltételek a folyóirat honlapján
találhatók.

A kéziratok szerkesztőségi formai ellenőrzésen,
nyelvi ellenőrzésen, plágium ellenőrzésen és anonim
szakmai lektoráláson esnek át elfogadás előtt. Az
elfogadott cikkek PDF formátumban, szabad
hozzáféréssel (OJS) kerülnek publikálásra.
Kérdésüket ugyanazon az e-mail címen ahová a
kéziratokat is várjuk!

Responsible editor: Levente Hufnagel

Editorial Team

Chairman: Gábor Iványi

Vice-Chairmans: Péter Tibor Nagy
Levente Hufnagel

Members of Editorial Board:

Members of Scientific Council of John Wesley Theological
College

Editorial board:

Editor-in-Chief: Levente Hufnagel

Deputy Editor-in-Chief:

Pál Bánlaky (-2024), Zsuzsanna Hanna Bíró (2024-), Péter
Hubai, Péter Lukács, Tamás Majsai, Zsuzsanna Plank, Zsolt
Török (2024-)

Technical Editor: Judit Hegyi

Publisher:

John Wesley Theological College
Dankó utca 11.
1086. Budapest, Hungary

TO THE AUTHORS. Interested in submitting to this
journal?

Researchers from all countries are invited to publish original
research papers and review articles of international interest
on the pages of Opuscula Theologica et Scientifica; in all
scientific profile of John Wesley Theological College.

Focus topics:

Religion and research; Society and research; Education and
research; Nature and research; Multidisciplinary and
methodological approaches.

Manuscripts should be sent as attachments to:
hufnagellevente@wjlf.hu

Publishing conditions can be found on the journal's website,
under Information for authors

Manuscripts undergo formal editorial checks, language
checks, plagiarism checks (CrossCheck) and professional
proofreading (double-blind peer review) before acceptance.
Accepted articles will be published in PDF format with open
access (OJS).

If you have any questions, feel free to contact us at the same
e-mail address where we are also waiting for the
manuscripts!

TARTALOMJEGYZÉK

A vallás és a kutatás

- Mics Ferenc, Hufnagel Levente:
Ökoteológia a „web of science” által
referált tudományos publikációk
tükrében
1-27
- Pétervári Kinga: Az indokolás jelentősége
az egyházak közpénzekből
finanszírozásában, avagy a
Magyarországi Evangéliumi
Testvérközösség esete a jogalkotóval
(2011-2019)
29-47
- Plank Zsuzsanna: Kapcsolódási pontok
az élet keletkezéséről és elterjedéséről
szóló természettudományos és teológiai
elméletekben.
49-62
- Vág András: Jicchák Luria és körének
útjai az Istenhez. 1. rész: A
vallásgyakorló
63-84

A társadalom és a kutatás

- Nagy Péter Tibor
Budapesti zsidó népesség 1941-ben és
1945-ben
85-95

Az oktatás és a kutatás

- Borbély-Pecze Tibor Bors:
Bizonytalanság, pályadöntési faktorok
mérése és a magyarországi
pályatanácsadók jólléte
97-105
- Hallgatók támogatása a Wesley-n
Rékasi Nikolett, Spanga Zsuzsanna
Egy kérdőíves vizsgálat eredményeinek
bemutatása
107-119

A természet és a kutatás

- Strobel Lilla, Gyánó Marcell:
Kinetikus képzőanyagok lehetőségei a
madárembriók nem invazív
ökotoxikológiai vizsgálatának keretében
121-129
- Bukovics István, Kun István
A megközelítések sokfélesége
Nem-valószínűségi veszélyelemzés
131-142

TABLE OF CONTENTS

Religion and Research

- Ferenc Mics, Levente Hufnagel:
Ecotheology in the scientific publications
referred to by "web of science" database
1-27
- Kinga Pétervári: The importance of
reasoning in the financing of churches
from public funds or the case of the
Hungarian Evangelical Fellowship with
the legislator (2011-2019)
29-47
- Zsuzsanna Plank: Linking points in
scientific and theological theories on the
origin and spread of life
49-62
- András Vág: Isaac Luria and his circle's
paths to god. Part 1.: The religious
practitioner
63-84

Society and Research

- Péter Tibor Nagy: Jewish population of
Budapest in 1941 and 1945
85-95

Education and Research

- Tibor Bors Borbély-Pecze: Uncertainty,
career decision factors and the well-being
of career practitioners in Hungary
97-105
- Nikolett Rékasi, Zsuzsanna Spanga:
Supporting Students at the Wesley
Results of a Survey
107-119

Nature and Research

- Lilla Strobel, Marcell Gyánó:
Possibilities of kinetic imaging in the
observation of bird embryos in non-
invasive ecotoxicological studies
121-129
- István Bukovics, István Kun:
Multidisciplinary and Methodological
Approaches
Non-probabilistic hazard evaluation
131-142

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 1 -

ÖKOTEOLÓGIA A „WEB OF SCIENCE” ÁLTAL REFERÁLT TUDOMÁNYOS PUBLIKÁCIÓK TÜKRÉBEN

[ECOTHEOLOGY IN THE SCIENTIFIC PUBLICATIONS REFERRED TO BY „WEB OF SCIENCE” DATABASE - A SHORT REVIEW]

MICS FERENC – HUFNAGEL LEVENTE*

*Wesley János Lelkészképző Főiskola, Multidiszciplináris Ökoteológiai Kutatóintézet***Levelező szerző [Corresponding author]**leventehufnagel@gmail.com;*

Abstract. In this study, we have set the goal of giving an idea of how much and what can be known from the results of the interdisciplinary field of ecotheology based on the Web of Science (WoS) database. Based on our data, it is clear how strong a selection criterion WoS is, as only 166 out of over ten thousand scientific works (found on the Internet and searchable with such a keyword) are included in it. As a basic science, ecotheology - including human ecology - is an interdisciplinary science that examines ecological phenomena with the help of theological methods, i.e. it is part of ecology. On the other hand, it is also an interdisciplinary science (belonging to theology) that interprets the transcendent reality (reflected in the content of faith) in the situation of ecological systems, so the cooperation of experts from the two fields is absolutely necessary.

Keywords: ecology, theology, care for Creation, scientometrics, environment, multidisciplinary, global problems, ecological crisis

Bevezetés és célkitűzés

A nemzetközi tudományos életben a tudományos kutatómunka közvetlen eredményei elsősorban publikációk (lektorált, regisztrált, indexelt és nemzetközi adatbázisokban referált folyóiratcikkek) formájában incorporálódnak. A tudományos céllal készült írásműveknek ennek megfelelően eltérő rangja van és ez a külsődleges „rang” habár nem feltétlenül áll közvetlen kapcsolatban a szöveg belső értékével, szakmai minőségével, mégis egyfajta (minőségbiztosítási) szűrőként jelentősen befolyásolja a mű későbbi sorsát, olvasottságát, társadalmi hatását, idézettségét vagy éppen mellőzöttségét. A legrangosabb, az évente megjelenő Journal Citation Reportba (JCR) bekerülő (impact factorral rendelkező), folyóiratok cikkeinek gyűjteménye a „Web of Science” adatbázisban érhető el. Ennél tágabb gyűjtőkörű, tehát alacsonyabb presztizsű a Scopus adatbázis (amely azonban még mindig számottevő szelekciós kritériumokat alkalmaz) és még alacsonyabb rangú, még szélesebb gyűjtőkörű (még kevesebb szelekciós kritériumot alkalmazó) a népszerű Google Tudós internetes adatbázis.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 2 -

Jelen tanulmányunkban azt a cél tűztük ki, hogy képet adjunk arról, hogy az ökoteológia interdiszciplináris tudományterületének eredményeiből mennyi és mi ismerhető meg jelenleg a Web of Science (WoS) adatbázis alapján, amelyen kívül sokak szerint a nemzetközi tudományos kutatások élvonalát illetően nincs is „élet”. A feltett kérdés első felére adható válasz legtömörebb összefoglalását az 1. táblázatunk foglalja össze. A táblázat alapján jól látható, hogy a WoS milyen erős szelekciós kritériumot jelent, hiszen tízezer feletti (interneten megtalálható, ilyen kulcsszóval kereshető) tudományos műből mindössze 166 olyan van, amiben egyáltalán (bárhol) szerepel az „ecothology” szó, ezek közül is egyébként jóval száz alatt van azon művek száma amelyek ténylegesen ökoteológiával foglalkoznak és nem csupán mellékesen említik a szakterület nevét.

1. táblázat. Az ökoteológiához kapcsolódó egyes kulcsszavak és kombinációik hatása nemzetközi tudományos adatbázisok és az internet találati értékeire 2023. január 21-én.

Kulcsszavak	WoS	Scopus	Google Scholar	Google kereső
Ecotheology	166	891	10200	146000
„Care for Creation”	19	113	4310	989000
„Environmental stewardship”	1187	7640	77600	6130000
Ecology AND theology	412	1606	246000	259000000
Ecology AND spirituality	208	1788	228000	327000000

Alaptudományként az ökoteológia – a humánökológiát is beleértve – ökológiai jelenségeket teológiai megközelítések segítségével vizsgáló interdiszciplináris tudomány, azaz az ökológia része. Másrészt viszont (a hit tartalmában tükröződő) transzcendens valóságot az ökológiai rendszerek szituációjában értelmező (a teológia körébe tartozó) interdiszciplináris tudomány, ezért a két terület szakértőinek együttműködésére van szükség.

Alkalmazott tudományként az ökoteológia teológiai megközelítések alkalmazása az emberi cselekvés következményeinek vizsgálatára a kortárs ökológia szemszögéből. Arra törekszik, hogy a teológiai etikai alapelvek (valamint a hit motiváló ereje, továbbá a vallásgyakorlat közösségei és intézményrendszere) az emberi cselekvésen keresztül hatva biztosítani tudják a bioszféra (és annak integráns részeként az emberi társadalom) harmonikus működését, önazonosságának fennmaradását és kiteljesedését (Ituma 2013 nyomán). A teremtésvédelem, mint az ökoteológia gyakorlati vetülete a globális ökológiai válság leküzdését, és az emberiség fenntartható társadalmának felépítését célozza.

Az ökoteológia jelene – két pólus a szellemi csúcsokon

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 3 -

A mai ökoteológia egyesíti a természeti törvényt, az erkölcsi törvényt, az ökopuristák elveit, a morálteológiát, a természet teológiáját, valamint a környezeti és a bioetikát. Konstruktív teológiaként a keresztény hit újragondolása az ökológiai eredmények fényében (lásd a teremtés vonatkozásában Moltmann, 1985, a sáfárság kapcsán Berry, 2006, a papság és őri szerep tekintetében pedig Conradie, 2011).

Santmire (Santmire, 2000 sensu Ituma 2013) az ökoteológiában két gondolkodási iskolát azonosított, mint a meddő teológiai viták kontinuumának két végpontját: a rekonstrukcionista és az apologétákat.

- A rekonstrukcionista, akik a McFague-gel azonosultak, úgy vélik, hogy a kozmosz Isten teste, ezért minden Isten szentsége, amit elrontottunk, azt az eredeti szakrális állapotnak megfelelően kell helyreállítanunk. Irányultságukra a természetvédelmi dominancia jellemző, és viszonyuk Lynn White 1967-es alapművéhez általában pozitív (lásd Laudato Si' 83, 88, 89, 132 kapcsolódó tételeit).

- Az apologéták viszont a jó sáfárság, a jó gazdálkodás (good stewardship) koncepciójából indulnak ki. Irányultságuk inkább környezetvédelmi jellegű, és a felelősség White-i felvetését nagyrészt elkerülik (lásd Laudato Si' 53, 64, 65, 66, 124 kapcsolódó tételeit).

Jürgen Moltmann (1984) úttörőnek tekinthető (eredetileg az University of Edinburgh meghívására tartott előadássorozatán bemutatott) munkásságában ez a két pólus még együtt van meg.

Egyfelől tételként mondja ki a Teremtő immanenciáját a világban: „An ecological doctrine of creation implies a new kind of thinking about God. The centre of this thinking is no longer the distinction between God and the world. The centre is the recognition of the presence of God in the world and the presence of the world in God.”

Másfelől tiszta formában hangsúlyozza az ember sáfári szerepét: „Human lordship on earth is the lordship exercised by a tenant on God's behalf. It means stewardship over the earth, for God. Only human beings know God's will, and only they can consciously praise and magnify him.”

Moltmann munkája korát megelőzve kimagaslik színvonalán az ökoteológiai irodalomból. Ökológiai nézőpontról tekintve különös érdeme, hogy a nemzetközi tudományos viták frontvonalán lévő két legfontosabb iskola, a James Lovelock és Lynn Margulis által jegyzett Gaia elmélet és az szintetikus evolúció elmélet eredményeit is figyelembe véve ad integráló erejű és hiteles teológiai reflexiót.

Moltmann szemléletét jelentősen befolyásolta a kiváló jezsuita természettudós, Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) életműve, amely a teisztikus evolúció sok oldalról támadott, de máig meg nem haladott képét először festette fel számunkra.

Teilhard de Chardin világképe Lovelock Gaia koncepciójával párosulva vezetett el Thomas Berry (1914–2009) „Sacred Universe” fogalmához is, melynek hatása aztán Anne Primavesi (2001) „Sacred Gaia” holisztikus teológiájáig követhető.

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 4 -

Az ökoteológia hiányosságai – az árnyoldal

Az eddig referált nemzetközi folyóiratokban megjelent ökoteológiai művek 99%-a egyszerűs vagy néhány szerzős munka, amelyet zömmel teológus szerzők, ökológus vagy környezettudományi társszerző nélkül írtak. A szerzők többsége olyan intézményt ad meg affiliációként amelynek nincs is ökológiai profilja. Ökoteológiai publikációk irodalomjegyzékében az ökológiai vagy környezettudományi forrásként megjelölt hivatkozások sok esetben nem elsőfajú tudományos publikációk, hanem másodfajú közlemények vagy egyenesen publicisztikák. Az ökoteológia és teremtésvédelem tágabb értelemben vett irodalmában a tudós polihisztor teológusok kiemelkedő munkáit messze meghaladó számban találkozunk nem tudományos jellegű, a teológia sajátos egyházas jellege folytán azonban sajnos mégsem teljesen ignorálható megnyilatkozásokkal.

Sideris (2003) szerint az „ökoteológusok” munkája időnként az ökológiai tudásanyaggal ellentétes természetképre vonatkozik. Saját ökológiai világképüket interpretálják ami gyakran anakronisztikus, idealizált, irreális kép.

Ugyanahhoz a felekezethez tartozó jelentős, nemzetközileg jegyzett teremtésvédelmi szervezetek tisztán biblikus érvelés alapján (de az ökológiai adatok érdemi elemzését mindkét esetben mellőzve) egymással szöges ellentétben álló megállapításokra jutnak, nyilvánvalóan felismerhető (tudományon kívüli) érdekek által motiváltan (pl. Operation Noah, 2012 és Cornwall Alliance, 2015).

Stückelberger (2016) tanulmányában rámutat arra, hogy az ökoteológiában gyakran egyoldalú hangsúlyt kap a protológia, ritkán találunk mélyreható megfontolásokat a krisztológia, a pneumatológia, a szoterológia és az eszkatológia területén, pedig valójában minden teológiai tudományterületet be kell vonnunk az ökoteológiába.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 5 -

A WoS által referált publikációkban tükröződő álláspontok és ismeretek áttekintése

Az ökoteológia és teremtésvédelem kialakulásának története a WoS-ben megjelent publikációk tükrében

Az ökoteológia első pionírja Liberty Hyde Bailey (1858-1954), aki liberális gondolkodású és szabadkőműves háttérrel is rendelkező keresztény volt. Mint természettudós számos tudományos munkával alapozta meg az ökoteológiát, műveiben gyakran foglalkozott az ember és a természet kapcsolatával. A környezetvédelem az 1960-as évektől kapott egyre nagyobb figyelmet, de már korábbi előzményei is voltak (Radkau, 2014). Az 1930-as években a keresztény mezőgazdászok tevékenysége lendületet adott az ökoteológia formálódásának (Nash, 1989; Santmire és Cobb, 2006; Bakken és mtsai., 1995, Pihkala, 2014; Lowe, 2015; Hitzhusen és mtsai., 2013). A mezőgazdasági ökoteológiának nem tulajdonítanak olyan nagy jelentőséget, mert a környezetvédelmi mozgalmak a hatvanas és hetvenes években városi környezetben alakultak ki (Hamlin és McGreevy, 2006), pedig például a disztributizmus katolikus gondolkodók által kidolgozott gazdaságfilozófia, amelynek lényege, hogy a termelési eszközök tulajdonlását a lehető legszélesebb rétegek között kell elosztani, ahelyett, hogy az állam kizárólagos tulajdonát képeznék (államszocializmus) vagy tehetős vállalatok és magánszemélyek szűk köre birtokolná azokat (nagyitkés kapitalizmus) (Bergonzi és mtsai., 2004; Zwick, 2005). Mind Amerikában, mind Európában ez a filozófia inspirálta a gondolkodókat a második világháborúig. A háború után azonban már az egész gazdaságfilozófia és a vidéki életforma is egyre fokozódó krízissel nézett szembe (Lanz, 2008; Carlson, 2000). Liberty Hyde Bailey „The Holy Earth” című híres könyve a két háború közt alakította a közvélemény gondolkodását, ami a „porteknő” esemény után még kifejezettebbé vált (Worster, 1979; Worster, 1994; Hitzhusen és mtsai., 2013). Ez az esemény megerősítette, a környezetvédelem, ökológia fontosságát (Lowe, 2015; Duffin, 2007) és a Nemzeti Katolikus Vidéki Élet Konferencia megszervezésében csúcsonodott ki, ami a talaj minőségének megóvását hangsúlyozta (Bovée, 2010). Ebben az időben a Közel-Keleten dolgozó Walter C. Lowdermilkhez kötődik az a gondolat, hogy ha Mózes tudta volna, hogy a jövőben az emberiség mekkora kárt okoz a természeti környezetnek és önmagának, akkor a teremtett világ védelme tizenegyedik parancsolat lenne, mert az emberiség felelősséggel tartozik érte a Teremtőnek (Lowdermilk, 1940). Ennek a mémnek igen nagy hatása volt az ökoteológia formálódására, különösen a természeti katasztrófával érintett területen idézték gyakran az istentiszteleteken, publikációkban (Lowdermilk, 1944, Pihkala, 2014). A 20. század első évtizedeinek kiemelkedő alakja Walter Rauschenbusch (1861-1918), akinek tevékenysége valódi vízváltó volt, a régi antropocentrikus és a modern ökológiai nézőpont között. A kereszténység központi témájává tette a társadalmi felelősségvállalást, az általa írt „Prayers of the Social Awakening” című imádságot évtizedekig használták keresztény közösségekben. Ő volt az egyik első, aki a társadalmi és

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 6 -

környezeti problémákat is belefoglalt az imákba és az írásaiba (Evans, 2004; Dorrien, 2010; Minter, 2006). Gyakran kritizálta fennálló társadalmi rendet, amelyben a politikusok nem foglalkoznak eleget a szegényekkel és a természettel (Rauschenbusch, 1916), és gyakran fejtegetett olyan környezeti problémákat, mint az erózió, erdőirtás, víz- és levegőszennyezés (Rauschenbusch, 1907). A természeti értékek megőrzése önmagában is fontos, ezeket semmi nem helyettesítheti és ezeken keresztül a Teremtő iránti tisztelet és áhítat is fenntartható (Rauschenbusch, 1916). Nagy-Britanniában számottevő hagyománya van annak már a 17-18. század óta, hogy a természetről és az abban lakozó Istenről egységben gondolkodnak, mint például John Ray (1627-1705), vagy az 1889-ből való Lux Mundi című tanulmány (Price, 1993; Peacocke, 1987; Allchin, 1975). Charles Raven (1885-1964), híres botanikus, ornitológus és teológus, megpróbálta integrálni a teológiát és az új evolúciós elméletet a könyveiben, bár annak bizonyos aspektusait kritizálta ő maga is. Annál inkább kritizálták őt magát merész gondolataiért (Dillistone, 1975; Bowler, 1998). Írásaiban bemutatta a Biblia nézeteit a természetre vonatkozóan, amihez a zsidó és görög interpretációkat is használt, és ennek fényében tárgyalta Jézus és a természet kapcsolatát (Raven, 1952). Vigo Auguste Demant (1893-1983) jelentős anglikán teológus, akinek munkássága jelentősen hozzájárult az ökoteológia fejlődéséhez. A League of the Kingdom of God keresztény szocialista csoport tagjaként és a Christendom nevű folyóirat szerkesztőjeként sokat tett a társadalmi igazságosságért. „Újra el kell érni a tiszteletet a Föld és a forrásai iránt. Nem szabad csak a források tárolójaként tekinteni, amit bármikor ki lehet zsákmányolni, hanem olyan isteni adományként, amitől a létünk függ. Ha így kezeljük a Földet, a mezőgazdaság is megújul” fejtette ki nézeteit az angliai Malvernben tartott konferencián 1941-ben. Ezen az eseményen számos gondolkodó ismertette a környezet védelmével kapcsolatos nézeteit. A résztvevők hangsúlyozták a mezőgazdasági munka és vidéki élet fontosságát. Annak érdekében, hogy a gazdaság helyes szerepet játsszon az emberiség életében, nem szabad hagyni, hogy kizsákmányolják a természeti környezetet, sokkal komolyabban kell foglalkozni a munkanélküliség problémájával és helyreállítani a mezőgazdaság iránti felelősséget, mert az emberiség léte függ a földek termelőképességétől (Pihkala, 2016). Vlagyimir Szergejevics Szolovjov (1853-1900) orosz ortodox teológus, filozófus tevékenysége szintén nagy hatással volt az ökoteológia kialakulására. Nézete szerint a technológia fejlődése és az urbanizáció magában hordozza a természet destrukcióját is, ami a középkori nézetekkel szemben nem egy halott, lélektelen dolog (Wozniuk, 2013). John Oman (1860-1939) és Herbert H. Farmer (1892-1981) megpróbálták az evolúciós megközelítést integrálni a teológiába és hangsúlyozták a módot, melyben a természet és a természetfeletti összefonódik. Szerintük a természeti környezet megóvása azért fontos igazán, mert ezen keresztül lehet megtapasztalni Istent, mint transzcendentális létezőt (Farmer, 1936; Oman, 1931). Mindegyik említett teológus érvelt emellett, hogy a természettel való kapcsolaton keresztül Istenhez közelebb lehet kerülni. A második világháború utáni időszak jelentős személyisége Joseph Sittler, aki már

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 7 -

az ötvenes évektől kezdve belefoglalta írásaiba az ökológiát, természetvédelmet. Az 1954-ben készült „A Theology for Earth” című munkája, melyben a természet szerepéről annak rombolásáról írt, valamint az ember és a természet többi része közti kapcsolat és egymástól való függőség fontosságát hangsúlyozza (Sittler, 1954). Arne Naess norvég filozófus a hetvenes években fogalmazta meg a mélyökológia és sekélyökológia közti különbséget. E két fogalom az ő nevéhez kötődik és részben Rachel Carson Néma Tavasz (1962) című könyve inspirálta. A két irányzat alapvetően különbözik, mert az első a biocentrizmuson alapszik, vagyis azon, hogy minden élőlény azonos értékű és joga van az élethez; a második viszont az antropocentrizmuson, vagyis a jogokat elsősorban az emberre korlátozza (van Meurs, 2019). Anthony Weston, amerikai filozófus a másodikat támogatta gyakorlati okokból. Magyarázata szerint nincs szükség arra, hogy az emberével azonos jogokat adjunk a többi élőlénynek ahhoz, hogy megfelelően kezeljük őket, vagy hogy egyáltalán létezzen környezetvédelmi etika annak érdekében, hogy megvédjük a bolygót (Fishel, 2008). James Lovelock Gaia elmélete (1972) szerint (melyet Lynn Margulis – a sorozatos endoszimbiózisok evolúciós jelentőségének felfedezője – jelentősen továbbépített) az egész Föld élő, önszerveződő entitás. A második világháború után gyorsan növekedett a gazdaság, új találmányok terjedése és az egyre többeknek elérhető felsőoktatás miatt növekedett az életszínvonal és a gazdaság teljesítőképessége. A hatvanas évektől egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az emberi tevékenység óriási károkat okoz a környezetben. A kétség, hogy a tudomány képes lesz megoldani a felmerülő problémákat, az egyház hangját is erősebbé tette. A National Council of Churches of the USA protestáns és ortodox egyházakat tömörítő szervezet már az ötvenes évek óta aktív ezen a téren. Rendszeresen adnak ki nyilatkozatokat a környezetszennyezéssel és klímaváltozással kapcsolatban (Kearns, 1996). A „The World Council of Churches’ (WCC)” által 1964-ben alapított FAITH-MAN-NATURE csoport azon dolgozik, hogy elősegítse a természetvédelem ügyét és az ember, természet és Isten kapcsolatának megerősítését (Selvi, 2017). A nyolcvanas évekre sokféle szervezet jött létre, melyek vallási, filozófiai alapon támogatták a környezetvédelmet. A környezetszennyezés, savas esők, ózonlyuk, üvegházhatás, erdőirtás és elsivatagosodás és az ezzel összefüggő társadalmi problémák egy inkább a tudományos vizsgálat tárgyai lettek. A filozófia új ágaként a környezetetika jelent meg, ami az emberiség, környezet és nem emberi élőlények közti morális kapcsolatokkal foglalkozik. Egyre többeket foglalkoztattak az állatok jogai. 1989-ben megjelent John Cobb és Herman Daly könyve a „For the Common Good”, mely teológiai és etikai felhívás a mélyülő kapitalista gazdaság okozta ökológiai válságra, és felhívta a figyelmet a fenntartható társadalom szükségességére. Krisztus Egyesült Egyháza publikált egy tanulmányt „Toxic Wastes and Race” címmel, melyben azt részletezik, hogy a veszélyes hulladék lerakók elhelyezkedése és a lakosság etnikai összetétele, valamint jövedelme között összefüggés van. A tanulmány életre hívta a környezeti igazságosság mozgalmát. 1990-ben Carl Sagan csillagász felhívta a figyelmet arra, hogy a tudósoknak és

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 8 -

a vallási vezetőknek együtt kell működni a Föld megmentése érdekében, mert a problémának tudományos és vallási dimenziói is vannak (Reich, 2013). II. János Pál pápa a béke világnapján a hívekhez intézett beszédében emlékeztette a híveket, hogy minden katolikus erkölcsi kötelessége megvédeni a teremtett világot és az ökológiai krízis morális kérdés. A kilencvenes években teológusok és vallásos szervezetek is részt vettek 1992-ben Rio de Janeiróban rendezett Környezet és Fejlődés Konferenciáján, Kiotóban az ENSZ Klímaváltozási Konvencióján és a Fenntartható Fejlődés Világkonferencián Johannesburgban is. Ezek az események a fejlődő országok szegény embereit, és az őslakosok érdekeit is képviselték, akiket a legjobban érint a gazdasági fejlődés negatív hatása (Wesley, 1992).

A keresztények ökológiai tevékenysége manapság három csoportba sorolható. Az első csoportba a leginkább Biblia központú keresztények tartoznak. Ők az uralom szót akképp értelmezik, ahogy a Bibliában Dávid király is uralkodik az országán, de a király is felelős Istennek az országáért. Az emberiségnek is így kell vigyázni az Istentől kapott Földre, mert felelős érte. A második csoport társadalmi-jogi problémaként fogja fel környezetszennyezést és az éghajlatváltozást. Mivel ezek az ember egészségére is negatív hatással vannak, szerintük az egészséghez való jogunk sérül. A spirituális csoportok a kozmosz csodájára fókuszálnak, aminek az ember csak egy apró része. Az első két csoportban a Biblia fontos forrása az inspirációnak, de a harmadikban már maga az univerzum helyettesíti a vallásos tradíciókat. Gyakran kritikusak a tudományos világgéppel szemben (Kearns, 2004). 21. században a legnagyobb kihívás az ökoteológia számára a populáció gyors növekedése, születésszabályozás és a kapitalista rendszerből adódó túlfogyasztás kezelése.

Környezetvédelem és vallások kapcsolata a WoS cikkei nyomán

A biológiai sokféleségről szóló egyezmény keretében a részes felek megígérték, hogy 2010-ig jelentősen mérsékelni fogják a biológiai sokféleség csökkenésének mértékét globális, regionális és nemzeti szinten is (Harrop és Pritchard, 2011). Ez a célt nem sikerült elérni, és a biológiai sokféleség csökkenésének üteme nem lassul (Cardinale, 2012). Ezzel egyidejűleg a millenniumi fejlesztési célok a rendkívüli szegénység és éhezés felszámolását is célul tűzték ki (Sachs és McArthur, 2005). A szegénység és a biológiai sokféleség csökkenése közötti ördögi kör szükségessé teszi a természetvédelem és a fejlesztés együttes kezelését (Barrett és mtsai., 2011). A ökológiai koncepciót és a környezetvédelem eszméjét lényegét tekintve már az ókorban is számos vallás ismerte. Ezek alapszanak a legkorábbi elképzelések a természetben való élet egységéről, az isteni központtal és az élet forrásával való közösség értelmében (Dudeja, 2019). A környezettudatosság önmagában nem eredményezi azonban a környezet tiszteletben tartását. A széleskörű környezeti nevelés középpontjában az áll, hogy a tanulókat környezeti ismeretekkel vértseze fel abban a reményben, hogy az ismeretek befolyásolni

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 9 -

fogják a környezethez való hozzáállásunkat. Lényegében ez nem sokban különbözik a környezettudományok tanulásától, hiszen egyetlen oktatás sem lenne teljes, ha nem a természet megértésén alapulna, amely végső soron közös otthonunk (Omoogun és mtsai., 2016).

Minden ember, szervezet, közösség vagy egyesület szerepet játszhat a környezeti problémák leküzdésében. Az ökológiai válságot hitbeli megközelítéssel akkor lehet minimalizálni, ha a közösségtől elvárják, hogy az ökológiai megőrzés egyfajta isteni parancsolatként tudatosuljon. A jelenlegi környezeti válság meg fogja mutatni, hogy a vallási közösségek milyen hatékonyan tudnak mozgósítani az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és a káros hatások mérséklése érdekében. A vallások a tudásra, a társadalmi kohézióra és a kölcsönös kapcsolatokra helyezett hangsúlyaikkal kulcsfontosságú szerepet játszhatnak az integrált emberi fejlődés hatékony biztosításának folyamatában (Farhan és Hadisaputra, 2022). A vallások nyújthatnak olyan közös platformot, amely átfogja a természetvédelem és a fejlődés „erkölcsi programjait”, elkerülve egy természetvédelmi erkölcs újbóli feltalálásának szükségességét. Ez két fontos kérdést vet fel: Először is, a vallások tanai támogathatják-e a hatékonyan természetvédelmet? Másodszor, ha igen, hasznosíthatjuk-e ezeket a természetvédelem-központú alapelveket, hogy ezáltal új, kevésbé bevett normákat és elveket erősíthessünk meg? Egyre többen felismerik az együttműködésben rejlő lehetőségeket, a természetvédelem és a társadalmi fejlődés vallási alapú támogatásának lehetőségét (Bhagwat és mtsai., 2011). A világ vallásainak az a képessége, hogy erkölcsi irányt mutassanak a közösségek számára az életforma változtatásához, igen jelentős. A Föld Charta egy etikus rendszer megteremtéséhez ad keretet a fenntarthatósági tervek és gyakorlatok kialakításának lehetőségén keresztül, amelyek együttesen egy átfogó jövőképet képesek nyújtani (Tucker, 2015). Ebben élenjáró Bhután, hiszen ez az ország volt az első a világon, amely a boldogságot, mint indikátort állami politika szintjére emelte. A bhutáni boldogságfogalom mélyebb, mint az iparosodott országokban általánosan elterjedt boldogságfogalom. A bruttó nemzeti boldogság filozófiájának több dimenziója van: holisztikus, elismeri az emberek szellemi, anyagi, fizikai vagy társadalmi szükségleteit; a kiegyensúlyozott fejlődést hangsúlyozza; a boldogságot kollektív jelenségnek tekinti; egyszerre ökológiailag fenntartható, a jelenlegi és a jövő generációk jólétére törekszik, és igazságos, a jólét igazságos és ésszerű elosztását valósítja meg az emberek között (Ura és mtsai., 2012).

Sok vallás foglalkozik a világegyetem teremtésének kérdésével, különböző formában és különböző mértékben, illetve részletességgel. Közülük a többség egyetért abban, hogy a teremtés Isten cselekedete, és úgy is kell kezelni (Kng, 2008). Úgy tűnik, az emberi psziché része, hogy a világot egy ismert és egy ismeretlen birodalomra osztja fel, mert a történelem során minden kultúra ezt tette. A vallás bizonyos értelemben hídként szolgál a két birodalom között. Az átmenet rítusai (különösen a halál) az időbeli kapuk, a szent helyek

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 10 -

(mint például a szent folyók) pedig a térbeli kapuk. A vallásos ökológia legkézzelfoghatóbb megnyilvánulása az a természet tisztelete, az ökospiritualitás különböző megnyilvánulási formái. A természeti világ dimenzióit szentként jelölik meg a különböző vallásokban, és mély tisztelettel viseltetnek irántuk (Isaac, 1967). Egyes vallásokban bizonyos környezeteket tisztelnek; talán a legnyilvánvalóbb a Gangesz folyó hindu szent jellege, amely hatalmas tömegeket vonz a folyóban való fürdésre, és mind szimbolikusan, mind spirituálisan fontos az indiai nemzet számára. A hegycsúcsokat és más magas helyeket (gyakran az istenek otthonaként) szent helyeknek tekintették az ókor óta. Jó példák erre az Olümposz-hegy amelyről a görögök úgy hitték, hogy Zeusz és más fontos istenek lakhelye, vagy a Fuji /Fujiyama hegy, amely szent a japán sintóizmusban. Az erdőket gyakran tekintették az erdei istenek lakhelyének, a törzsi vallásokban. Az ókori germánok, szlávok, kelták és görögök vallásai tisztelték a fákat és az erdőket. Néhányan azt állítják, hogy az örökzöld fák keresztény használata a karácsonyi ünnepek során a kereszténység előtti, erősen erdős területeken élők fa-imádatának maradványa Észak-Európában. A tiszafákat szent faként tisztelték a pogány Britanniában, és a keresztény templomkertek nagy része Angliában eredetileg a tiszafák közelében épült épp ezért (Jordan, 1973). Az égitesteket – a Napot, a Holdat és a csillagokat – széles körben imádták az egész kereszténység előtti világban, és lenyűgöző szertartási építményeik egyes helyeken fennmaradtak (Park, 1994). A spirituális vezetők minden szinten kulcsfontosságúak a környezet és Isten teremtésének védelmére irányuló etikai, erkölcsi és spirituális elkötelezettséget célzó globális szolidaritás sikeréhez. Ezek a vezetők megfigyelőkké válhatnak, nyilvános kötelezettségvállalásokat tehetnek, megoszthatják kötelezettségvállalásaik történetét, valamint a kötelezettségvállalások betartásának kihívásait és örömeit, és másokat is meghívhatnak, hogy csatlakozzanak hozzájuk. Ezen túlmenően fenntartható magatartásformákat is megjeleníthetnek, példaképként szolgálva követőik és a nyilvánosság számára (Mayhew és Bryant, 2012).

A tudományról és a vallásról gyakran úgy gondolják, hogy számos kérdésben ellentétes álláspontot képviselnek. A környezetvédelem kérdésében azonban széleskörű egyetértés van. A buddhizmustól a kereszténységen át a hinduizmusig és az iszlámig a különböző vallások legfontosabb személyiségei elismerik a környezeti gondoskodás szükségességét, és szent szövegeik alapján arra ösztönzik híveiket, hogy gondoskodjanak a Földről és annak biológiai sokféleségéről (Mayhew és Bryant, 2012). Ezt a vallási innovációs folyamatot a vallások „zöldüléseként” szokták megnevezni. Ez a „zöldülés” a környezetre összpontosító öko-teológiákban és ökospiritualitásban, a helyi vallási közösségek környezetvédelmi tevékenységeiben, valamint a vallási vezetők nyilatkozataiban válik láthatóvá, amelyek felhívják a figyelmet az ökológiai problémákra és társadalmi támogatást biztosítanak a környezetbarát politikák számára. Ennek egyik kiemelkedő példája Ferenc pápa Laudato Si' című enciklikája, de számos más vezető és vallási közösség is fontos nyilatkozatokat tett, mint például az iszlám nyilatkozat a globális

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 11 -

éghajlatváltozásról (International Islamic Climate Change Symposium), vagy Bartolomaiosz konstantinápolyi pátriárka „zöld” kiadványai (Theokritoff, 2017). Ez a vallási ökológia azon a meggyőződésen alapul, hogy az ember a teremtett természeti világ része, nem pedig az azt létrehozó istenségtől vagy istenségektől függetlenül létező entitás. Sok vallás, különösen a természeti népek vallásai, a természet egészét vagy egy részét imádták. Mások pedig abban a hitben éltek, hogy Isten és a természet azonos (panteizmus különböző formái). Megint mások azon a hiten vannak, hogy a természet az istenek lakhelye, hogy a természet egy ablak az istenek felé, amely lehetővé teszi a hívők számára, hogy lássák őket munkájuk közben, és rendszeres (és gyakran bensőséges) kapcsolatba kerüljenek velük (Deane-Drummond, 2008).

Egyre több szakirodalom utal arra, hogy a természetvédelemet és a társadalmi fejlődést gyakran etikai szempontok és erkölcsi – gyakran hitbeli – értékek vezérlik (Steg, 2016).

Korábbi kutatások megállapították, hogy a vallás az életmód számos, a környezetre ható aspektusát befolyásolja; ezek közé tartoznak a gyermekvállalási döntések és a fogamzásgátlók használata (és az ebből eredő hatások a népességnövekedésre); a kockázati magatartás és az egészségügyi szolgáltatások igénybevétele (amelyek befolyásolják a várható élettartamot); az, hogy az emberek az éghajlati változásokat az ember által okozottnak vagy az ember által nem befolyásolható erőknek tulajdonítják-e; a fogyasztási szokások, és ezáltal a természeti erőforrások felhasználása és az üvegházhatású gázok kibocsátása; valamint a környezetromlás csökkentését célzó intézkedésekre való hajlandóság (Rutjens és mtsai., 2018). Fontos figyelembe venni a vallási dimenziót, amikor arról beszélünk, hogy ki nyer és ki veszít a környezet pusztulása, az erőforráshiány és a globális felmelegedés közepette. A környezeti igazságosság kérdéseinek kezeléséhez azonosítanunk kell azokat a csoportokat, amelyek aránytalanul nagy környezeti kockázatokat okoznak, és azokat, akik aránytalanul nagy mértékben vannak kitéve a környezeti kockázatoknak (Chowdhury és mtsai., 2016). Lényeges dolog, hogy felmérjük a környezeti változásoknak kitettek vallási összetételét, és azt, hogy ennek megértése hogyan segíthet az éghajlatváltozás elleni küzdelemben hatékonyabb környezetvédelmi politikák kialakításában. Ez a szempont különösen fontos a világ legszegényebb országaiban, ahol a lakosság közel száz százaléka valamilyen vallás által erősen befolyásolt életmódot követ, és ahol a vallás nagyon fontos szerepet játszik az alapvető szolgáltatások és a társadalmi kohézió biztosításában. A vallási változások befolyásolhatják a társadalmi kohéziót, a fogyasztási trendeket és az éghajlatváltozás mérséklésére vagy az alkalmazkodásra irányuló kezdeményezésekért való fizetési hajlandóságot. A vallási hovatartozás globális szinten összefügg az üvegházhatású gázok kibocsátásával, az energiateljesítményekkel és a bruttó hazai termékkel. A több kibocsátással és nagyobb GDP-vel rendelkező országok általában kevésbé vallásosak, kisebb a népességnövekedésük és jobban felkészültek a környezeti kihívásokra. Ezzel szemben azok az országok, amelyekben nagyobb a vallási kötődésük aránya, általában fiatalabb

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 12 -

népességgel, nagyobb környezeti kockázatokkal, alacsonyabb GDP-vel és alacsonyabb felkészültségi szinttel rendelkeznek (Bednarik és Filipova, 2009). A vallásosabb nemzetek másképp viselkedhetnek a gazdasági és technológiai fejlődésük során. Ez azt jelenti, hogy a vallási meggyőződéseken, értékeken és nézeteken alapuló nemzetközi nézeteltérések a jövőben is erős szerepet játszhatnak (Noland, 2005). Az egy főre jutó energiafelhasználás legalacsonyabb szintje például a hindu dominanciájú országokban figyelhető meg. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodóképesség a legalacsonyabb a muszlim vagy hindu többségű országokban. Elképzelhető, hogy e vallási csoportok kockázatfelfogása és ezáltal felkészültsége jelentősen eltér a többi csoporttól (Sachdeva, 2018). Másrészt, ahol a vallásilag nem elkötelezettek vannak többségben, ott a legmagasabb az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodóképesség. A világkockázati index is a vallástalanok esetében a legalacsonyabb. Földrajzi, éghajlati és népességdinamikai okokból a muszlimok és a hinduk által dominált országokban a legmagasabb a jövőbeli vízhiány kockázata. A keresztény és buddhista országoké a legalacsonyabb (Lee és mtsai., 2015). Az éghajlatváltozás hatásainak erősödésével a világ egyre vallásosabbá válik; a világ népességének vallási hovatartozással rendelkező része várhatóan a 2010-es 84%-ról 2050-re 87%-ra emelkedik. A világ polarizáltabbá válik a tekintetben is, hogy a különböző nemzetek hogyan hatnak a környezetre: Európa és Kína szennyezőanyag és üvegházhatású gáz kibocsátási aránya magas és növekszik, mindkét régióban magas a vallási hovatartozással nem rendelkező emberek aránya (Wang, 2019).

Bár egyes vallási tanokat megkérdőjeleztek az élővilág kizsákmányoló megközelítése miatt, a vallások általában véve történelmileg mindig is etikai és erkölcsi magatartási kódexeket támogattak, beleértve a természetvédelem támogatását is (Johnston, 2014). A vallásokra egyre inkább jellemző, hogy a környezetvédelmi kérdéseket etikai iránytűjük részének tekintik, és vezető személyiségek (valamennyi főáramú vallás vezetői) kinyilvánították, hogy támogatják a természetvédelmi programokat (Jamil, 2019). A különböző felekezetekhez tartozó emberek eltérő fontosságúnak tekintik a környezetvédelmet, ami befolyásolja mindennapi attitűdjeiket is (Arbuckle és Konisky, 2015).

A vallás és a demográfia között talán a legkönnyebben kimutatható kapcsolatok azok, amelyek a családtervezéshez való hozzáállást tükrözik. Számos tényező magyarázza ezt a konvergenciát, többek között a társas nyomás és a társadalmi normák, a különböző nemi szerepek, a férfi-női kommunikációs minták, valamint a fogamzásgátló eszközök használatához való hozzáállás. Néhány világvallás számára a mesterséges családtervezés bármilyen formája elfogadhatatlan, míg más vallásoknak liberálisabb tanításai és gyakorlatai vannak (Götmark és Andersson, 2020). Az iszlám nemzeteket, mind egyénileg, mind csoportosan jellemzik az átlagosnál magasabb termékenység, az átlagosnál magasabb halandóság és a gyors ütemű népességnövekedés. Az iszlám nemzetek átlagos születési rátája negyedével magasabb, mint a többi fejlődő országok

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 13 -

átlag, közel háromszor magasabb, mint a volt szocialista országoké, és több mint háromszorosa a fejlett országokénak. Egy átlagos nő egy muszlim nemzetben hatszor szül, szemben a többi fejlődő országban ahol kevesebb mint ötször, a volt szocialista országokban pedig alig több mint kétszer (Park, 1994). Később a gyerekek nevelése során ismét csak igen fontos a vallási elköteleződés. A vallási normák ösztönzik a szülők gyermekebe való befektetését, és olyan jelentésrendszert biztosítanak, amely a családi kapcsolatokat különleges jelentőséggel ruházza fel (pl. a család megszentelése). Ezért valószínű, hogy a vallási tényezők befolyásolják a gyermek fejlődését is. A családi vallási környezet például erősen befolyásolja a gyermekek önkontrollját, szociális kompetenciáját és a tanuláshoz való hozzáállását (Abar és mtsai., 2008).

A fejlett világ hagyományos vallásos életmódja viszont, amelyben az egyház jelentős szerepet játszott, egyre inkább átadja helyét a világiasabb életmódnak, amelyet a politika és a gazdaság ural. Ezek a tényezők határozzák meg az erőforrások elosztását, beleértve az egészségügyi erőforrásokat is, és így közvetve befolyásolják az olyan egészségügyi problémák mintázatát és fennmaradását, mint például a fertőző betegségek (Chatters, 2000). Ez azt is jelentheti sok esetben, hogy a hagyományos vallási értékeket elhagyják a spiritualitás egyénre szabott formái érdekében. A modern kapitalista társadalmak a fogyasztás uralta folyamatok helyszíneivé válhatnak, amelyeken belül a spiritualitás, a misztérium és a paranormális dolgok keresése árucikké válik, piacra kerülnek, és gazdasági értékkel ruházzák fel őket. A jólét és a biztonság a posztindusztriális társadalmakban olyan helyzetet teremtenek, amelyben a materialista értékek, amelyek az élet alapvető szükségleteinek biztosítására összpontosítanak, „posztmaterialista” értékké alakulnak át, amelyek az önkifejezést, és a tapasztalatszerzést hangsúlyozzák. Az információban gazdag, önorientált társadalmakban, ahol az alapvető szükségletek kielégítéséről gondoskodnak, az embereknek van idejük, lehetőségük és pénzük, hogy új élményeket és életstílusokat keressenek és vásároljanak, hogy új identitásokat teremtsenek, felfedezzék a nem szekuláris képzeletvilágot, és újjávarázsolják az életüket (Campbell, 2005). A szekularizáció, a vallás hanyatlása gyakran a modernizáció elkerülhetetlen következményének tekinthető. Európából számos példát találunk, ahol a templomba járás már jóval több mint egy évszázada csökkenő tendenciát mutat. Bizonyos időkben és helyeken a modernizáció rombolja a vallást, máshol viszont maga is modernizáló erő. Egyrészt úgy tűnik, hogy a globalizáció állandósítja a nyugati hatalmat és kiváltságokat, mivel a nyugati társadalmak gazdaságilag erősek maradnak, és kiszervezik a nem nyugati országokba a termelést. Másfelől a globalizáció olyan módon köti össze a világot, mint még soha, és kihívást jelent a nyugati értékek és az énközpontúság számára, mivel megmutatja, hogy vannak más utak is, mint modernnek lenni (Woodhead és mtsai., 2016). A fejlődő országokban viszont sokhelyütt most is nagy szerepet játszik a vallás és a tradíciók. A vallási meggyőződések erőteljes meghatározói lehetnek a személyes döntéseknek, beleértve a család méretét és a mobilitást. A

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 14 -

valóságban, a kapcsolat azonban kétirányú, mivel a demográfiai tényezők is befolyásolják a vallási csoportok terjedését, stabilitását és fennmaradását. Gyakran nehéz elkülöníteni a vallásnak a demográfiára gyakorolt hatását a társadalmi-kulturális tényezők széles mátrixától, amelybe beágyazódik (Sigalow és mtsai., 2012).

Mivel a vallás befolyásolhatja, hogy mely politikák a leghatékonyabbak és legmeggyőzőbbek, fontos megérteni a világ vallási összetételének alakulását a környezeti változások mellett. Az éghajlatváltozás etikai dimenziói illetve az, hogy a különböző vallási hagyományok milyen módon járulnak hozzá az éghajlatváltozáshoz; milyen hatással vannak rá - valószínűleg egyre nagyobb figyelmet kapnak majd. A jövőbeli globális környezeti kihívások kezelése szempontjából fontos lesz a környezeti problémák és kockázatok hatékony kommunikációjának meghatározása a hitbéli hagyományokon belül (Posas, 2007). A fejlődő országokban fontosabbnak tartják a vallást az életükben az emberek ma is. A gazdasági szegénység azonban általában, különösen a magas biodiverzitású országokban magas, ami szükségessé teszi a természetvédelemmel és a szegénységgel való együttes foglalkozást. A magas biodiverzitású országok tehát olyan helyszínek, ahol a természetvédelem erkölcsi programjai és a fejlesztés egybeesik. Azonban ahol az emberek követnek egy vallást, valószínűleg fogékonyak is az adott vallás természetvédelmi törekvéseire, a természetvédelem és a társadalmi-gazdasági fejlesztés etikájára. A kortárs intézményi elvek, mint például a „fenntartható használat”, ritkán bírnak olyan erővel, mint a régóta bevett vallási etika, a gondoskodás vagy az igazságosság. A buddhizmus például az egyensúly fenntartására, a kereszténység a felebaráti szeretetre, a hinduizmus az emberek és a nem emberek egyenlő méltóságára, az iszlám a vagyonkezelésre és a takarékosagra, a judaizmus pedig a gondoskodásra fókuszál (Saldanha, 2022). A világi etika a természet iránti felelősségünkre, a jövő nemzedékek iránti felelősségre, az emberi és nem emberi jogok megítélésére, valamint a nemzedékek közötti és a nemzedékeken belüli egyenlőségbe vetett hitre összpontosít. Megjegyzendő, hogy a természet és a nem-emberek iránti felelősség lehet közvetlen teleológiai biocentrizmus (amely inkább a következményeken, mint a tetteken alapul, ha úgy gondoljuk, hogy a nem-embereknek vannak vágyaik és reményeik); vagy deontológiai biocentrizmus, amely inkább a tetteken, mint a következményeken alapul, ha a természetnek belső értéke van (Curry, 2011). Sajnos az éghajlatváltozás okozta növekvő károk azt sugallják, hogy a globális fenntarthatóság sürgős probléma. Még ha a technológia gyorsan fejleszhető is, a fogyasztási preferenciák megváltoztathatók, és a népesség csökkenése megkezdődik, sem engedhetjük meg magunknak, hogy várjunk ezekre a folyamatokra. A vallások közötti párbeszéd támogatása a különböző előírások előnyeinek kombinálása érdekében valószínűleg ígéretesebbnek tűnik, mint a kizárólag világi etikán alapuló nemzetközi megállapodások előmozdítása, de előbbieket utóbbiak számára is segítséget jelenthetnek a társadalmi támogatottság megteremtésében.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 15 -

A kereszténység válasza a globális problémákra a WoS cikkei alapján

A globális éghajlatváltozás és a környezetszennyezés következményei mindenkit érintenek, ezért annak megoldásában is mindenkinek részt kell venni. Naivitás azt hinni, hogy kizárólag a tudósok egyedül is meg tudják oldani a problémát. És nem csak a melegedésről van szó, hanem a változás sebességéről is ami már komoly veszélyt jelent az emberiségre (Mann, 2009). Évtizedenként 0,1-0,4 °C emelkedés várható a 21. században (Stocker és mtsai., 2013). A régóta fennálló fosszilis fűtőanyagoktól való függőség miatt igen nagy mennyiségű szén-dioxid kerül az atmoszférába, ami az éghajlatváltozás fő okozója és már körülbelül 2,5 °C-al növelte az átlaghőmérsékletet; a magasabb hőmérséklet pedig több természeti katasztrófával jár együtt, mind a gyakoriságuk, mind az intenzitásuk növekszik. A tengerszint emelkedése a szigeteket és a part menti településeket fenyegeti (Drummond, 2008). Nagy mennyiségű adat gyűlt össze az okokról, és ma már bizonyossággal állítható, hogy az éghajlatváltozás okozója az emberi tevékenység (Stocker és mtsai., 2013). A keresztény teológiának is megvan a saját reakciója erre a problémára. Egyre többen foglalkoznak a környezet sorsával, és annak gondolata is felmerül, hogy nem csak az emberiség, hanem az egész teremtett világ, benne a nem emberi élőlények megváltása is megtörténhet-e (Latour, 2009). A Szentírás antropocentrikus értelmezése helyett modern, az egész teremtett világot magába foglaló olvasat kerül előtérbe. Az éghajlatváltozás, környezetszennyezés és az emberiség létszámának gyors növekedése nemcsak a tudományos világ számára jelent kihívást, hanem a kortárs teológusoknak is komoly próbatétel. Az jelenkori emberiség életstílusával is foglalkozni kell, annak érdekében, hogy a lehető legkevesebbet ártsanak a természeti környezetnek (Deane-Drummond, 2008). Ökoteológia egy válasz arra a társadalomban egyre növekvő aggodalomra, amely bolygónk jövőjét illeti. A keresztény teológusok a szentírás, krisztusi tanok és etikai alapelvek vizsgálatával, újra értelmezésével segítenek az ebből fakadó társadalmi és szociális problémákra megoldást találni. A tudomány, azon belül az ökológia fejlődése a teológiára is hatással van. Az 1970-es években jelentek meg először tanulmányok ebben a témában (Pihkala, 2017), részben a Római Klub jelentésére válaszul (Robinson, 1972), részben pedig arra adott válaszul, hogy a jelenleg tapasztalható krízis a keresztény vallás antropocentrikus orientációjának következménye (White, 1967). A probléma kezeléséhez a motivációt a keresztény szövegek, hagyományok, erkölcsi törvények és vezető teológusok adják. Az ökoteológia egy ideig megtartotta azt az álláspontot, hogy az ember és a természet közti kapcsolatra fókuszál, későbbi értelmezés szerint inkább az ember helye és szerepe a környezetben került a középpontba (Deane-Drummond, 2017), vagy akár kifejezetten az emberiség szerepe a kozmikus fejlődésben (Berry, 2010). Az 1990-es évek óta a diskurzus számos témát, problémát magába foglal, különböző földrajzi kontextusban sokféle nyelven kifejezve, felmerül az összes vallási hagyományban és teológiai iskolában, lefedi az összes ágát a keresztény teológiának, bár

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 16 -

metodológiai problémák is felmerülnek (Conradie, 2006). Az érvek gyakran különböző kontextusban fogalmazódnak meg, elszigetelve attól, ahogy máshol megfogalmazódnak, továbbá földrajzi különbségek valamint nemtől és szexuális orientációtól függő magyarázatok is léteznek. Ezen kívül „észak és dél” közti különbségek is jelentősek (észak=tudomány; dél=természeti népek bölcsessége) (Eaton és Lorentzon, 2003). A különböző világnézetek nagyon fontos szerepet játszanak magának az ökoteológiának fejlődésében (Conradie, 2018), de nem figyelhető meg jelenleg határozottan felmutatott irány és cél, amit a jövőben el kellene érni (Carson, 2015). Az ökoteológia kettős kritikát jelent: ökológiai kritika a vallás felé, és keresztény kritika az ökológiai krízis ellen. Ez hasonló a feminista teológiához, ami a kereszténység feminista kritikája és a patriarchátus keresztény kritikája. Valamint a fekete teológiához, ami kereszténység fekete kritikája és a fehér felsőbbrendűség keresztény kritikája. Ezeket a duális kritikákat együtt kell kezelni. A keresztény ökoteológia lényege a kettős kritika. A kereszténység kritikája nélkül, hitvédelmi feladat lenne csak, ami figyelmen kívül hagyja a kereszténység radikális ökológiai reformációjának szükségességét és az emberiség felelősségét ismételné csupán. Az ökológiai krízis keresztény kritikája nélkül viszont az ökoteológia elveszíti a képességét, hogy határozottan közreműködjön a vitákban. Enélkül az ökoteológia egy olyan új ágazat marad, ami könnyen az ön-szekularizáció csapdájába eshet (Conradie, 2020). A duális kritika önmagában nem elegendő, annak felismerésére van szükség, hogy konstruktív feladatok is kellenek. Az építő feladat is duális jellegű. Szükség van a kereszténység hitelességére és nyilvánosságra, interdiszciplináris diskurzusra a fenntarthatóságról (Johnston, 2010). Ez persze azzal a pásztori feladattal jár, hogy felismerje a jelenlegi problémákat, feltárja az okokat, felismerje a Szentlélek sugalmazását, ennek megfelelően bemutassa Isten munkáját és kifejezze annak vízióját, hogy milyen lehetne és kellene, hogy legyen a világ (O’Keefe, 2016).

Mózes első könyve a hagyományos antropocentrikus értelmezés szerint azt a képet sugallja, hogy Isten az emberiségnek adta a teremtett világot, ahol abszolút uralkodó lehet és megművelheti a földet (van Dyk, 2009). Számos szervezet és magánszemély elismeri a természet önmaga létezéséből fakadó értékét, de sokan ma is úgy gondolkodnak ahogy az őseik évszázadokkal ezelőtt. Az ember szerintük felsőbbrendű és a természet azért létezik, hogy az emberiséget kiszolgálja, ez pedig a kizsákmányoláshoz vezet. Az ökoteológia viszont egy építő jellegű áramlat, ami a hit és természet közti kölcsönös kapcsolatra fókuszál a jelenlegi környezeti problémák fényében, abból a premisszából kiindulva, hogy az ember vallásos/spirituális világképe jelentősen hozzájárul a természetkárosításhoz. Kihívást jelent, hogy egyes hívő emberek felfogása szerint a mennyországba jutás az élet célja, a körülöttünk lévő világ csak átmeneti, ezért azzal csak kevésbé kell foglalkozni (Unitingearthweb, 2008). Ferenc pápa szerint a Biblia szövegének félreértelmezése az, hogy az ember uralkodó lenne a Földön és a természeti környezeten. Inkább a Föld megtartása a feladata az embernek, és a helyes értelmezés az, hogy az ember feladata és

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 17 -

felelőssége a természetről való gondoskodás és annak védelme (Francis p.p., 2015). A Biblia szövegei jelentős forrásai az etikának, nem lehet áldás az olyan emberi tevékenységeken, melyek a természeti környezet károsításához vezetnek. Az ember dominanciája nem eredményezheti a teremtett világ kizsákmányolását (Horrell és mtsai., 2008). Isten az embernek adományozta azt a képességet, hogy tanulmányozza és megértse a környezetét, a teremtett világot és maga hasznára fel is használja a megszerzett tudást, akár át is szervezheti azt, saját és a többi élőlény boldogulása érdekében, ezt a tudást, tudománynak, technológiának hívjuk (Ituma, 2013). Nagyon nehéz azonban, felépíteni az ökoteológia rendszerét a Biblia szövegére támaszkodva, mert teljesen újra kell gondolni a bibliai szövegmagyarázatot. Különösen a természeti környezetet (vadont) nem olyan könnyű definiálni, mert úgy kell megfogalmazni, hogy az ember nem különül el a környezettől, annak része. Scotney (2014) meghatározása szerint a vadon olyan környezet, ami mentes az emberi tevékenységtől, mint domináns alakító tényezőtől. Ez a megfogalmazás érzékelteti, hogy nincs szakadék a természet és az ember között. A tudományos kozmológiában a természet közömbös és személytelen. Nem törődik az ember jólétével, és szándékosan soha nem rosszindulatú vele szemben, lehet kíméletlen, de nem tudatosan. A 19. század előtt a természetet negatív színben ábrázolták, olyan valamiként, ami veszélyes és le kell igázni. Csak a 20. század második felétől változott meg a közgondolkodás és már úgy tekintettek rá, hogy ápolni, megőrizni és tisztelni kell. A környezettudományos világnézet ekkor kezdett terjedni és dominánsá válni. A Biblia keveset beszél a környezetről, természetről, de amikor megemlíti akkor is közömbös vagy pedig barátságtalan a természettel és lakóival szemben (Hiers, 1984; Leal, 2004). Annak érdekében, hogy olyan szöveget találjanak, ami pozitív vonatkozásban említi a természetet, egyes teológusok szelektíven olvassák a szöveget, megfigyelhető a vágyvezérelt gondolkodás és történetmesélés is, hogy a nem emberi teremtmények fontosságát hangsúlyozzák. Egyes esetekben egyfajta újpogány világkép is megjelenik, jelentősen különbözve a keresztény szövegmagyarázattól. Néhányan metaforaként újra Föld Anyaként említik világunkat, mintha egy élőlény lenne, ez pedig az ősi animista hit feleledéséhez is vezethet, ahol a természet élő és élettelen elemeinek is lelke van, amit akár imával meg is lehet szólítani (Nicola és Creegan, 2004). A tudományosságban megjelenő Gaia-elmélet nyilván nem metafora, de nem is vallási jelenség, figyelembevételére viszont segítheti az ősi Földanya koncepció árnyaltabb értelmezését és teológiai helyének megtalálását. A kozmológiai értelmezés a szöveg újragondolása, vagyis Gadamer hermeneutikájának tágabb értelmű definiálása (Regan, 2012). Van Dick (2017) javasolja azt az értelmezést, hogy a természetre is vonatkoztassuk a parancsolatot: szeresd felebarátodat, mint önmagadat. Így pozitív fogalommá transzformálható a vadon. Olyan hely lesz belőle, ahol a hívő ember közel kerülhet Istenhez, az elmélkedés és pihenés helyszínére.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 18 -

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Abar, B., Carter, K. L., Winsler, A. (2008): The effects of maternal parenting style and religious commitment on self-regulation, academic achievement, and risk behavior among African-American parochial college students. - *Journal of Adolescence* 32(2): 259-273.
<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2008.03.008>
- [2.] Allchin, A. M. (1975): The Theology of Nature in the Eastern Fathers and among Anglican Theologians. - In: Montefiore, H. *Man and Nature*. Collins, London.
- [3.] Arbuckle, M. B., Konisky, D. M. (2015): The Role of Religion in Environmental Attitudes. - *Social Science Quarterly* 96(5): 1244-1263.
<https://doi.org/10.1111/ssqu.12213>
- [4.] Ausloos, M., Petroni, F. (2010): On World Religion Adherence Distribution Evolution. - In: Takayasu, M., Watanabe, T., Takayasu, H. *Econophysics Approaches to Large-Scale Business Data and Financial Crisis*. Proceedings of Tokyo Tech-Hitotsubashi Interdisciplinary Conference + APFA7.
https://doi.org/10.1007/978-4-431-53853-0_15
- [5.] Bakken, P. W., Engel, J. G., Engel, J. R. (1995): *Ecology, Justice, and Christian Faith: A Critical Guide to the Literature*. - Greenwood Publishing Group, Westport.
- [6.] Barrett, C. B., Travis, A. J., Dasgupta, P. (2011): On biodiversity conservation and poverty traps. - *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 108(34): 13907-13912.
<https://doi.org/10.1073/pnas.1011521108>
- [7.] Bednarik, R., Filipova, L. (2009): The role of religion and political regime for human capital and economic development. - MPRA Paper 14556, University of Munich, Germany. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1374861>
- [8.] Berry, T. (2010): *Evening Thoughts: Reflecting on Earth as a Sacred Community*. - Sierra Club Books, San Francisco.
- [9.] Bhagwat, S. A., Ormsby, A. A., Rutte, C. (2011): The Role of Religion in Linking Conservation and Development: Challenges and Opportunities. - *Journal for the Study of Religion, Nature & Culture* 5(1): 39-60.
<https://doi.org/10.1558/jsrnc.v5i1.39>
- [10.] Bovée, D. S. (2010): *Church and the Land: The National Catholic Rural Life Conference and American Society, 1923-2007*. - Catholic University of America Press, Washington, DC.
- [11.] Bowler, P. J. (1998): Conflict avoidance? Anglican modernism and evolution in interwar Britain. - *Endeavour* 22(2): 65-67.
[https://doi.org/10.1016/S0160-9327\(98\)01101-6](https://doi.org/10.1016/S0160-9327(98)01101-6)

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 19 -

- [12.] Brown, D. A. (2001): The Ethical Dimensions of Global Environmental Issues. - In: Tucker, M. E., Grim, J. A. (eds) Religion and Ecology: Can the Climate Change? Journal of the American Academy of Arts and Sciences 130(4).
- [13.] Brundtland, G. H. (2013): Our common future. - In: Tolba, M. K., Biswas, A. K. (eds) Earth and Us: Population - Resources - Environment - Development. Elsevier.
- [14.] Campbell, C. (2005): The Craft Consumer: Culture, craft and consumption in a postmodern society. - Journal of Consumer Culture 5(1): 23-42.
<https://doi.org/10.1177/1469540505049843>
- [15.] Cardinale, B. (2012): Impacts of Biodiversity Loss. - Science 336(6081): 552-553.
<https://doi.org/10.1126/science.1222102>
- [16.] Carlson, A. (2000): The New Agrarian Mind: The Movement Toward Decentralist Thought in Twentieth-Century America. - Transaction Publishers, New Brunswick.
- [17.] Carson, D. A. (2015): Themelios 40.3. - Wipf and Stock Publishers, Eugene, OR.
- [18.] Chatters, L. M. (2000): Religion and Health: Public Health Research and Practice. - Annual Review of Public Health 21: 335-367.
<https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.21.1.335>
- [19.] Chowdhury, A., Maiti, S. K., Bhattacharyya, S. (2016): How to communicate climate change 'impact and solutions' to vulnerable population of Indian Sundarbans? From theory to practice. - SpringerPlus 5(1): 1-17.
<https://doi.org/10.1186/s40064-016-2816-y>
- [20.] Conradie, E. M. (2006): Christianity and Ecological Theology: Resources for Further Research. - AFRICAN SUN MeDIA, Stellenbosch, South Africa.
<https://doi.org/10.18820/9781920109240>
- [21.] Conradie, E. M. (2018): Ways of viewing an evolving world amidst ecological destruction. - Scriptura 117(1): 1-13. <https://doi.org/10.7833/117-1-1390>
- [22.] Conradie, E. M. (2020): The four tasks of christian ecotheology: revisiting the current debate. - Scriptura 119(1): 1-13. <https://doi.org/10.7833/119-1-1566>
- [23.] Curry, P. (2011): Ecological Ethics: An Introduction. - Polity.
- [24.] Deane-Drummond, C. (2008): Eco-theology. - Saint Mary's Press.
- [25.] Deane-Drummond, C. E. (2008): Eco-Theology. - Darton, Longman and Todd, Ltd., London.
- [26.] Deane-Drummond, C. E. (2017): A Primer in Ecotheology: Theology for a Fragile Earth. - Wipf and Stock Publishers, Eugene, Oregon, USA.
- [27.] Dillistone, F. W. (1975): Charles Raven: Naturalist, Historian, Theologian. - Hodder and Stoughton, London.
- [28.] Dorrien, G. J. (2010): Social Ethics in the Making: Interpreting an American Tradition. - John Wiley & Sons, Chichester.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 20 -

- [29.] Dudeja, J. P. (2019): Guidelines for Protection and Preservation of Environment According to Ancient Scriptures of Different Religions. - International Journal of Research and Analytical Reviews 6(1).
- [30.] Duffin, A. P. (2007): Plowed Under: Agriculture and Environment in the Palouse. - University of Washington Press, Seattle.
- [31.] Eaton, H., Lorentzen, L. A. (2003): Ecofeminism and Globalization: Exploring Culture, Context, and Religion. - Rowman & Littlefield, Maryland, USA.
- [32.] Evans, C. H. (2004): The Kingdom is Always but Coming: A Life of Walter Rauschenbusch. - Eerdmans, Grand Rapids.
- [33.] Farhan, L. P., Hadisaputra, P. (2022): The Responses of Religions Outside of Islam toward the Ecological Crisis: A Literature Review. - Millah: Jurnal Studi Agama 21(2): 411-432. <https://doi.org/10.20885/millah.vol21.iss2.art4>
- [34.] Farmer, H. H. (1936): The World and God: A Study of Prayer, Providence and Miracle in Christian Experience. - Collins, London & Glasgow.
- [35.] Fishel, J. L. (2008): An Evaluation of Environmental Pragmatism: Applications to Environmental Ethics. - Masters of Philosophy thesis, Washington State University, Pullman, WA.
- [36.] Francis, Pope. (2015): Encyclical Letter, Laudato Si': On Care For Our Common Home. - Libreria Editrice Vaticana, Vatican City.
https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html
- [37.] Götmark, F., Andersson, M. (2020): Human fertility in relation to education, economy, religion, contraception, and family planning programs. - BMC Public Health 20: 265. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-8331-7>
- [38.] Hamlin, C., McGreevy, J. T. (2006): The Greening of America, Catholic Style, 1930-1950. - Environmental History 11(3): 464-499.
<https://doi.org/10.1093/envhis/11.3.464>
- [39.] Harrop, S. R., Pritchard, D. J. (2011): A hard instrument goes soft: The implications of the Convention on Biological Diversity's current trajectory. - Global Environmental Change 21: 474-480.
<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.01.014>
- [40.] Hiers, R. H. (1984): Ecology, Biblical Theology and Methodology. - Zygon 19(1): 43-59. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9744.1984.tb00566.x>
- [41.] Hitzhusen, G. E., Gary, W., Richard, H. M. (2013): Theological and Religious Approaches to Soil Stewardship. - In: Lal, R., Stewart, B. A. Principles of Sustainable Soil Management in Agroecosystems. CRC Press, Routledge.
- [42.] Horrel, D. G., Hunt, C., Southgate, C. (2008): Appeals to the Bible in Ecotheology and Environmental Ethics: a Typology of Hermeneutical Stances. - Studies in Christian Ethics 21(2): 219-238. <https://doi.org/10.1177/0953946808094343>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 21 -

- [43.] Isaac, E. (1967): Mythical geography. - *Geographical Review* 57: 123-125.
- [44.] Ituma, E. A. (2013): Christocentric Ecotheology and Climate Change. - *Open Journal of Philosophy* 3(1A): 126-130. <https://doi.org/10.4236/ojpp.2013.31A021>
- [45.] Jamil, N. (2019): People of faith and sustainable development goals : influencing towards a just, peaceful and sustainable world. - Thesis, Doctor of Philosophy (PhD), The University of Waikato, Hamilton, New Zealand.
- [46.] Johnston, L. (2010): The Religious Dimensions of Sustainability: Institutional Religions, Civil Society, and International Politics since the Turn of the Twentieth Century. - *Religion Compass* 4(3): 176-189. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8171.2009.00202.x>
- [47.] Johnston, L. F. (2014): Religion and Sustainability: Social Movements and the Politics of the Environment. - Routledge, London.
- [48.] Jordan, T. G. (1973): The European culture area. - Harper & Row, New York.
- [49.] Kearns, L. (1996): Saving the Creation: Christian Environmentalism in the United States. - *Sociology of Religion* 57: 155-170. <https://doi.org/10.2307/3712004>
- [50.] Kearns, L. (2004): The Context of Eco-theology. - In: Gareth, J. *The Blackwell Companion to Modern Theology*. Blackwell Publishing Ltd.
- [51.] Kng, H. (2008): The Beginning of All Things: Science and Religion. - Wm. B. Eerdmans Publishing, Grand Rapids, Michigan.
- [52.] Lanz, T. (2008): Introduction. In *Flee to the Fields: The Faith and Works of the Catholic Land Movement Source*. - IHS Press, Norfolk.
- [53.] Latour, B. (2009): Will non-humans be saved? An argument in ecotheology. - *Journal of the Royal Anthropological Institute* 15(3): 459-475. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2009.01568.x>
- [54.] Leal, R. B. (2004): Wilderness in the Bible: Toward a Theology of Wilderness. - Peter Lang, New York.
- [55.] Lee, T. M., Markowitz, E. M., Howe, P. D., Ko, C.-Y., Leiserowitz, A. A. (2015): Predictors of public climate change awareness and risk perception around the world. - *Nature Climate Change* 5: 1014-1020. <https://doi.org/10.1038/nclimate2728>
- [56.] Lin, D., Hanscom, L., Murthy, A., Galli, A., Evans, M., Neill, E., Mancini, M. S., Martindill, J., Medouar, F.-Z., Huang, S., Wackernagel, M. (2018): Ecological Footprint Accounting for Countries: Updates and Results of the National Footprint Accounts, 2012-2018. - *Resources* 7(3). <https://doi.org/10.3390/resources7030058>
- [57.] Lowdermilk, W. C. (1940): The Eleventh Commandment. - *American Forests* 46: 12-15.
- [58.] Lowdermilk, W. C. (1944): Palestine, Land of Promise. - Harper & Bros, New York, London. <https://doi.org/10.1097/00010694-194407000-00016>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 22 -

- [59.] Lowe, K. M. (2015): *Baptized with the Soil: Christian Agrarians and the Crusade for Rural America*. - Oxford University Press, Oxford.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190249458.001.0001>
- [60.] Mann, M. E. (2009): Do Global Warming and Climate Change Represent a Serious Threat to our Welfare and Environment? - *Social Philosophy & Policy* 26(2): 193-230. <https://doi.org/10.1017/S0265052509090220>
- [61.] Mason, M. (2010): Information Disclosure and Environmental Rights: The Aarhus Convention. - *Global Environmental Politics* 10(3): 10-31.
https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00012
- [62.] Mayhew, M. J., Bryant, A. N. (2012): Achievement or Arrest? The Influence of the Collegiate Religious and Spiritual Climate on Students' Worldview Commitment. - *Research in Higher Education* 54: 63-84.
<https://doi.org/10.1007/s11162-012-9262-7>
- [63.] Minter, B. A. (2006): *Landscape of Reform: Civic Pragmatism and Environmental Thought in America*. - MIT Press, Cambridge.
<https://doi.org/10.7551/mitpress/4097.001.0001>
- [64.] Nash, R. F. (1989): *The Rights of Nature: A History of Environmental Ethics*. - University of Wisconsin Press, Madison.
- [65.] Nicola, C., Creegan, H. (2004): Theological Foundations of the Ecological Crisis. - *Stimulus* 12(4): 30-34.
- [66.] Noland, M. (2005): Religion and Economic Performance. - *World Development* 33(8): 1215-1232. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2005.03.006>
- [67.] O'Keefe, J. J. (2016): Environmental Crisis and Christian Identity: Lessons from a Secular Gaia. - *Supplement Series for the Journal of Religion & Society* 13: 202-215.
- [68.] Oman, J. W. (1931): *The Natural & the Supernatural*. - Cambridge University Press, Cambridge.
- [69.] Omoogun, A. C., Egbonyi, E. E., Onnoghen, U. N. (2016): From Environmental Awareness to Environmental Responsibility: Towards a Stewardship Curriculum. - *Journal of Educational Issues* 2(2). <https://doi.org/10.5296/jei.v2i2.9265>
- [70.] Park, C. C. (1994): *Sacred Worlds: An introduction to geography and religion*. - Routledge, London and New York.
- [71.] Peacocke, A. R. (1987): Evolution in the English (Anglican) Theological Tradition. - In: Andersen, S., Peacocke, A. R. *Evolution and Creation: A European Perspective*. Aarhus University Press, Aarhus.
- [72.] Pihkala, P. (2014): *Joseph Sittler and Early Ecotheology*. - Dissertation, University of Helsinki.
- [73.] Pihkala, P. (2016): Malvern (1941) as a Pioneering Venture in Christian Ecotheology. - *Journal of Beliefs and Values* 37:2.
<https://doi.org/10.1080/13617672.2016.1232565>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 23 -

- [74.] Pihkala, P. (2017): Early Ecotheology and Joseph Sittler. - LIT Verlag, Münster.
- [75.] Pogge, T. (2004): The First United Nations Millennium Development Goal: a cause for celebration? - Journal of Human Development 5(3): 377-397.
<https://doi.org/10.1080/1464988042000277251>
- [76.] Price, C. P. (1993): Invigorated Chaos!: In Pursuit of a Doctrine of Creation for Ecologically Minded Anglicans. - In: McMichael, N., Porter, H. B. Creation and Liturgy. Pastoral Press, Washington.
- [77.] Radkau, J. (2014): The Age of Ecology. A Global History. - International Review of Social History 60(3): 504-507.
- [78.] Rauschenbusch, W. (1907): Christianity and the Social Crisis. - Westminster John Knox Press, New York.
- [79.] Rauschenbusch, W. (1916): Christianizing the Social Order. - Macmillan, New York.
- [80.] Raven, C. E. (1952): Natural Religion and Christian Theology. 2. Series, Experience and Interpretation. The Gifford Lectures. - Cambridge University Press, Cambridge.
- [81.] Regan, P. (2012): Hans-Georg Gadamer's philosophical hermeneutics: Concepts of reading, understanding and interpretation. - Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy 4(2): 286-303.
- [82.] Reich, G. A. (2013): Constructing an Eco-Theology through the Framework of Eschatology. - Masters of Arts in Theology and Culture, Northwest University.
- [83.] Robinson, W. C. (1972): The limits to growth: A report for the club of rome's project on the predicament of mankind Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jergen Randers, and William W. Behrens, III. - Universe Books, New York.
- [84.] Sachdeva, S. (2018): Religious Identity, Beliefs, and Views about Climate Change. - In: Nisbet, M. C. The Oxford Encyclopedia of Climate Change Communication. Oxford University Press.
- [85.] Sachs, J. D., McArthur, J. W. (2005): The Millennium Project: a plan for meeting the Millennium Development Goals. - Lancet 365: 347-353.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(05\)17791-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(05)17791-5)
- [86.] Saldanha, S. (2022): The care of Environment: A moral virtue or a secular duty. An Integration Paper. - Department of Philosophy, Loyola College, Chennai.
- [87.] Santmire, H. P., Cobb, J. B. (2006): The World of Nature According to the Protestant Tradition, - In: Gottlieb, R. S. Oxford Handbook of Religion and Ecology. Oxford University Press, Oxford.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195178722.003.0005>
- [88.] Scotney, R. (2014): Old World and New World Perspectives in Environmental Philosophy. Transatlantic Conversations. - In: Drenthen, M., Keulartz, J. The

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 24 -

- International Library of Environmental, Agricultural and Food Ethics, 21. Springer International Publishing, Switzerland.
- [89.] Selvi, T. (2017): Transcendentalism Was a Philosophical, Literary, Social and Theological Movement. - International Journal of Humanities & Social Science Studies 3(6): 440-449.
- [90.] Sigalow, E., Shain, M., Bergey, M. R. (2012): Religion and Decisions About Marriage, Residence, Occupation, and Children. - Journal for the Scientific Study of Religion 51(2): 304-323. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2012.01641.x>
- [91.] Sittler, J. (1954): A Theology For Earth. - The Christian Scholar 37(3): 367-374.
- [92.] Steg, L. (2016): Values, Norms, and Intrinsic Motivation to Act Proenvironmentally. - Annual Review of Environment and Resources 41: 277-292. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-110615-085947>
- [93.] Stocker, T. F., Qin, D., Plattner, G.-K., Tignor, M., Allen, S. K., Boschung, J., Nauels, A., Xia, Y., Bex, V., Midgley, P. M. (2013): IPCC, 2013: Summary for Policymakers. - In: Climate change 2013: The Physical Science Basis, Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, New York, USA.
- [94.] The Association of Religion Data Archives. <https://www.thearda.com>. Retrieved: 2023.01.02.
- [95.] Theokrioff, E. (2017): Green Patriarch, Green Patristics: Reclaiming the Deep Ecology of Christian Tradition. - Religions 8(7): 116. <https://doi.org/10.3390/rel8070116>
- [96.] Tucker, M. E. (2015): World Religions, Ethics, and the Earth Charter for a Sustainable Future. - In: Rozzi, R., Chapin, F. S., Callicott, J. B., Pickett, S. T. A., Power, M. E., Armesto, J. J., May, R. H. (eds) Earth Stewardship: Linking Ecology and Ethics in Theory and Practice. Springer.
- [97.] Ura, K., Alkire, S., Zangmo, T. (2012): Bhutan: Gross National Happiness and the GNH index. - Thimphu: Centre for Bhutan Studies. <https://doi.org/10.35648/20.500.12413/11781/ii016>
- [98.] van Dyk, P. (2009): Challenges in the Search for an Ecotheology. - Old Testament Essays 22(1):186-204.
- [99.] van Dyk, P. (2017): Eco-theology: In and out of the Wilderness. - Old Testament Essays 30(3): 835-851. <https://doi.org/10.17159/2312-3621/2017/v30n3a17>
- [100.] van Meurs, B. (2019): Deep Ecology and Nature: Naess, Spinoza, Schelling. - TheTrumpeter 35(1). <https://doi.org/10.7202/1068481ar>
- [101.] Wang, J., Rodrigues, J. F. D., Hu, M., Behrens, P., Tukker, A. (2019): The evolution of Chinese industrial CO2 emissions 2000-2050: A review and meta-analysis of historical drivers, projections and policy goals. - Renewable and Sustainable Energy Reviews 116: 109433. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2019.109433>

Mics és Hufnagel: Ökoteológia a Web of Science adatbázisban

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.1-27>

- 25 -

- [102.] Wesley, G.-M. (1992): Redeeming the creation: the Rio Earth Summit: challenges for the churches. - WCC Publications, Geneva.
- [103.] What is ecotheology? (2008). URL (last checked 23 May 2021). <http://www.unitearthweb.org.au/explore/eco-theology>
- [104.] White, L. (1967): The Historical Roots of Our Ecologic Crisis. - Science 155(3767): 1203-1207. <https://doi.org/10.1126/science.155.3767.1203>
- [105.] Woodhead, L., Partridge, C., Kawanami, H. (2016): Religions in the Modern World: Traditions and Transformations. - Routledge Taylor and Francis Group, London and New York. <https://doi.org/10.4324/9781315694443>
- [106.] Worster, D. (1979): Dust Bowl: The Southern Plains in the 1930s. - Oxford University Press, New York.
- [107.] Worster, D. (1994): Nature's Economy: A History of Ecological Ideas. - Cambridge University Press, Cambridge.
- [108.] Wozniuk, V. (2013): Vladimir S. Soloviev: Moral Philosopher of Unity. - Journal of Markets & Morality 16(1): 323-329.
- [109.] Zagonari, F. (2019): Only religious ethics can help achieve global environmental sustainability. - Preprint.
- [110.] Zwick, M. (2005): The Catholic Worker Movement: Intellectual and Spiritual Origins. - Paulist Press, Mahwah, NJ, USA.

Absztrakt. Jelen tanulmányunkban azt a célt tűztük ki, hogy képet adjunk arról, hogy az ökoteológia interdiszciplináris tudományterületének eredményeiből mennyi és mi ismerhető meg jelenleg a web of science (wos) adatbázis alapján. Adataink alapján jól látható, hogy a WoS milyen erős szelekciós kritériumot jelent, hiszen tízezer feletti (interneten megtalálható, ilyen kulcsszóval kereshető) tudományos műből mindössze 166 szerepel benne. Alaptudományként az ökoteológia – a humánökológiát is beleértve – ökológiai jelenségeket teológiai megközelítések segítségével vizsgáló interdiszciplináris tudomány, azaz az ökológia része. Másrészt viszont (a hit tartalmában tükröződő) transzcendens valóságot az ökológiai rendszerek szituációjában értelmező (a teológia körébe tartozó) interdiszciplináris tudomány, ezért a két terület szakértőinek együttműködésére van szükség.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 1-27.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Pétervári: The importance of reasoning

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 29 -

**THE IMPORTANCE OF REASONING IN THE FINANCING OF
CHURCHES FROM PUBLIC FUNDS OR THE CASE OF THE
HUNGARIAN EVANGELICAL FELLOWSHIP WITH THE LEGISLATOR
(2011-2019)¹**

**[AZ INDOKOLÁS JELENTŐSÉGE AZ EGYHÁZAK KÖZPÉNZZEBŐLI
FINANSZÍROZÁSÁBAN, AVAGY A MAGYARORSZÁGI
EVANGÉLIUMI TESTVÉRKÖZÖSSÉG ESETE A JOGALKOTÓVAL
(2011-2019)]**

KINGA PÉTERVÁRI

*ELTE GTK Budapest, Hungary**petervari@gtk.elte.hu*

Abstract. The following analysis is about a unique, out-dragged, henceforth unsolved legal bargaining between small churches and the parliament in Hungary. Is the majority principle based on firm enough grounds so that to differentiate among religions? Why should the ruling majority be required to take into consideration religious groups that are marginal, or that they dislike, on an equality basis while distributing public funds?

This paper suggests that the conceptual critique of the new deliberately differentiating, illiberal Church law of 2011 is that it allows unhinged exclusive and arbitrary decision-making for the legislation. Although majority principle should be the essence of democracy, its unconstrained version creates such anomalies in the democratic institutions which could well be survived but would alter the system into a non-democratic regime. First generation fundamental rights are therefore to be protected not by the democratic institutions even in a democracy but by the rule of law (liberalism).

Keywords: liberal democracy v. illiberal democracy, freedom of religion, neutrality of state, secularization, public funding of churches, acquired rights

Introduction

The following analysis was inspired, among others, by the newest Church law² amendment coming into force on 15 April 2019 in Hungary. This amendment (Church Law 13³) is the outcome of an out-dragged, still unsolved legal bargaining triggered by the then new Church law in 2011 having replaced the old Church law from 1990⁴. The Church law in force in 2011 listed only 14 of the previously almost 150 churches as church, religious denomination and religious community recognized by the Parliament. Only the institutions on the list included in the appendix could thenceforth be called churches automatically, *ex lege*, denying the status of a church to the other institutions right away. On that day started the legal debate on the legal status of small churches such as the

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 29-47.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 30 -

Hungarian Evangelical Fellowship too (Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség, MET). In fact, it all started long before with the passing of the first new Church law in 2011 that was however nullified within half a year⁵.

In contrast to the initial list of churches, the new Church law (Amendment 13), entering into force on 15 April 2019, has a longer though still random list of 27 churches in the Appendix and rewrites the disputed legislative places altogether by introducing a four stage church founding system (Article 9/A-9/G). It also terminates all applications for registrations, cases, suits in progress and court orders (Article 37 para 1). Thus, again it automatically, *ex lege*, relocates the once-but-no-longer-churches to the register of associations and civil organisations through the courts. So the parliament clearly overrules the courts in religious freedom cases. Hence majority principle overrides rule of law notion. The question is whether this is the end of the debate.

This paper is a story of a case worth studying to better understand the threats to the first-generation fundamental rights. In the heatwave of fear on the earth because of the migration this article shows an even bigger in-doors threat: the story of the actual dismantling of a rule of law system with the implementation of the majority principle (Nussbaum, 2012).

In the following I will recapitulate the major points of this debate so that I could add some comments to the legal reasonings applied therein.

The legal debate of MET directly with the courts and more directly than indirectly with the legislator, of course, briefly between 2011-2019 (Henrard, 2016)

from 13 July 1990	The court of Szabolcs-Szatmár-Bereg county registers the MET as church adhering to the new Act No IV of 1990 on freedom of conscience and religion (in Hungarian abbreviation: Lvt) right at the beginning of the system change
11 July 2011	The new Church law takes effect, (Church law 1), which strips the MET from its church status by - among others - not including it on the list in the appendix. Later with the effect of 20 December 2011, the Constitutional Court nullifies the Church law 1 on the grounds of public law invalidity.
from 1 January 2012	The new Church law (Church law 2) is effective which states in Article 34 para (2) that the applications based on the nullified Church law 1 already submitted to the minister will be decided upon in the Parliament until 20 February 2012. There is no possibility for appeals.
29 February 2012	The Parliament rejects the appeal of MET (and the other almost 100 churches on the list) in the 8/2012. (II. 29.) parliamentary resolution

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 29-47.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Pétervári: The importance of reasoning

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 31 -

3 September 2012	After the rejection the Tribunal of Nyíregyháza orders that the MET be taken into the court register as an association with its main objective of religious activity (11.Pk.60.077/1990/118. sz. végzés). Meanwhile it orders that all previous data of the church be deleted from the register. The MET appeals.
11 December 2012	The Regional Court of Appeal in Debrecen rejects both the appeal and the application (Pkf.II.20.774/2012/2. sz. végzés)
1 March 2013	The MET regains its church status with retroactive effect of 1 March 2012 because on 1 March 2013 the Constitutional Court declares the Art 34. Para. 2 and 4 of the Church law 2 effective from 1 January 2012 to 31 August 2012 to be unconstitutional and thus inapplicable from the moment they took effect (6/2013. ABH). The reason is that no legal effect can be disclosed to the Church law 2 Art 34. Para. 4 because the parliamentary resolution was passed with unconstitutional instructions therefore the churches named in the parliamentary resolution did not lose their church status thus their <i>ex lege</i> transformation into religious associations cannot be enforced (6/2013 ABH Reasoning [215]). The Constitutional Court (CC) further confirms that despite of their not being deprived of their church status, because of the retroactive effect of the CC decision, these churches still must submit their data to the minister and the minister must register them as it is written in the Church law 2. Articles 17-18 (6/2013. ABH, [215]).
4 March 2013	The MET submits its application to the minister in which it requests its registration in the church register.
1 April 2013	The 4th amendment of the Hungarian Constitution (Basic Law) takes effect (25 March 2013). Its Article VII para 2 introduces the notion of the "organizations doing religious activity": it states: "The Parliament can recognize in a cardinal law certain organizations doing religious activity with which the government will work together for the sake of community goals". The paragraph also allows for constitutional complaint against the provisions of the cardinal law that recognizes the religious communities. The new para 4 of Article VII however delegates power to the legislation so that to create further conditions for recognition. It stipulates that a prolonged operation and public support may be prescribed as condition for recognition of any religious organization. This rids the Constitutional Court's decision of March of cause and subject, because the new constitutional amendment establishes a new procedural system in the Constitution. Before, the law only knew one organizational status and it was the "church", in relation to the freedom of religion, now it allows for differentiating between religious communities.
17 April 2013	The minister notifies the MET in a letter that it cannot be registered as church (17480-4/2013/EKEF. sz. levél)

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 29-47.

A Wesley János Lelkészsképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Pétervári: The importance of reasoning

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 32 -

30 April 2013	The MET submits a complaint to the Metropolitan Administrative and Labour Court to render this letter -as administrative decision- ineffective
12 July 2013	<p>Meanwhile the appeal of 3 September 2012 in relation with the Tribunal of Nyíregyháza ordered the MET to register as an organization doing religious activity and delete its previous data was rendered ineffective by the Regional Court of Appeal in Debrecen and stopped the registration procedure (Pkf.II.20.405/2013/2. sz. végzés).</p> <p>One could say that until this point there was no constitutive change in the church status of the MET.</p>
1 August 2013	<p>The Act No CXXXIII of 2013 (Church law 7) takes effect and modifies the Church Law 2 with the effect of 1 August and 1 September and introduces the notion of the established church under special regulation which has a different legal status than before. Art 6 para 1: "A religious community is an organization doing religious activity that is recognized by the Parliament. A church recognized by the parliament is an established church". The official reasoning states the objective of the law as being "in accordance with the ruling of the Constitutional Court and with regards to the 4th amendment of the Constitution, it defines the subjective and objective framework of religious activity, redefines the recognition procedure and settles the legal status of the religious communities affected by the ruling of the Constitutional Court". The Church Law 7 establishes new transitional provisions in the Articles 34-37 to sort out the legal status of the organizations affected by the Constitutional Court decision.</p> <p>The definition in Church law 7 Art 34 para 1 stating that the associations doing religious activity are now defined as organizations doing religious activity does not affect the MET because the Constitutional Court decision of 6/2013 ABH ruled that it doesn't apply to it. The minister publishes on the ministry's online website a list of churches that were registered by the old Church law of 1990 and can apply to be recognized as an established church [Church law 7 Art. 37 para 1 and Art. 33 para 1 and 2]. The Minister will decide on the existence of certain conditions for recognition under the law, which are subject to judicial review [Church law 7 Art. 14/B. para 1-2., and Art. 14/D para 1].</p>
1 October 2013	<p>The 5th amendment of the Constitution takes effect (26 September 2013) which, just like Church law 7, introduces the general notion of "religious community" and defines "established church" as a subtype of that. (The other named type in the Church law 7 - the organization doing religious activity - does not appear in the Constitution).</p> <p>With the exception of its para 1, the entirety of Article VII of the Constitution was renewed and it abolishes the appeal by constitutional complaint of the negative decision of the Parliament and the constitutional review of the decision. Moreover, it elevates to constitutional level the provision of the Church law 7 stating that by the positive decision of the parliament the state can give particular entitlements (for</p>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 29-47.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Pétervári: The importance of reasoning

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 33 -

	helping achieving social/public goals) thus the state can differentiate. Still the Church law 7 and the referenced rules of the Act on Constitutional Court aren't in accordance with the new constitutional status established with the 5 th amendment to the Constitution (Basic Law) (Constitutional Court decision [73]).
7 February 2014	The Tribunal of Nyíregyháza issues an extract of the effective data of the MET which lists it - as per the old Church law of 1990 as a registered - church.
10 February 2014	The MET starts the procedure to be recognized as it stated in the Church law 7 and the minister finds that the MET meets with the conditions stated in the Church law Art. 14 a)-f) and forwards his decision to the Parliament's Committee on religious affairs for the next step in the recognition procedure (719-11/2014/EKF. sz. határozat) Meanwhile the Metropolitan Administrative and Labour Court repeals the no. 17480-4/2013/EKEF resolution of the Minister (which said that the MET cannot be registered) and a new procedure must be started in its 2.K.31.968/2013/7. ruling on 19 February 2014. It is about the letter of the Minister which counts as a resolution and which is not in accordance with the Constitutional Court's ruling, stating that "the registration of organizations as churches others than the ones on the appendix list is not excluded". The question is whether the changed legal environment (because of the Church law modifications) is to be kept in regard in this new procedure.
7 May 2014	The Curia of Hungary (<i>Kúria</i>) analyses the status of the MET in its ruling Kfv.II.37.124/2014/6 and states, that "the plaintiff was right to refer to the Constitutional Court decision (ABH 6/2013, 215, 217) which marked that the churches in the parliamentary resolution (where the plaintiff was on the 41 st place) did not lose their church status and thus they cannot be forced to be converted into associations" (reasoning [41]).
29 May 2014	In its ruling, 23.Pk.60.077/1991/167. resolution, the Tribunal of Nyíregyháza refuses to issue the registration extract to the MET because they find either that the MET is not an established church as per the Church law as amended or because the MET withdrew its application to be registered as such. (To be noted: later this Tribunal says the same on 13 February 2015, 23.Pk.60.077/1991/169. resolution).

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 29-47.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Péteervári: The importance of reasoning

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 34 -

11 July 2014	The Committee of Judiciary Affairs of the Parliament discusses the T/794. bill as per the Church law 7 which contains among others the registration of the MET on the list of established churches of the Parliament. The debate is to determine whether the MET complies with the Art. 14 g)-i) of the Church law 7 and whether the Parliament wishes to collaborate with the organization doing religious activity to achieve public goals and whether the organization doing religious activity is capable of collaborating to achieve public goals as stated in para 4 of Article VII in the Constitution. The Committee declared that “the requirements of collaboration are not met”. The Parliament however did not decide on the acceptance of the bill or the resolution proposal.
9 September 2014	The European Court of Human Rights in Strasbourg (ECHR) decides that because of the complete abrupt termination of the applicants’ church status and the establishment of a politically dependent procedure (of which existence is questionable in the first place) and because of the differentiation of the applicants from the established churches not only in the collaboration but also in the privileges regarding religious activities, the authorities ignored the neutrality standards owed toward the applicants. The ECHR also criticized the lack of a compelling societal need behind the challenged legislation. [ECHR 115.] On these grounds Article 11 was violated since it needs to be read together with Article 9.
13 February 2015	In its 23.Pk.60.077/1991/169. Resolution the Tribunal of Nyíregyháza repeats its standpoint.
29 December 2017	The Constitutional Court determines unconstitutionality in omission with regard to the Parliament’s fault at not delivering the necessary procedure for Church law 7 Article 14/C on time. The Constitutional Court therefore sets a new deadline to the Parliament until 31 March 2018 (36/2017. ABH).
31 March 2018	The Constitutional Court sets a new deadline to the Parliament until 31 December 2018 (3310/2018. ABH).
1 January 2019	Meanwhile the 7 th amendment of the Constitution takes effect on 1 January 2019 (Article 28) which, when interpreting the law, elevates to constitutional level the consideration of the laws preamble and official reasonings.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 29-47.

A Wesley János Lelekészkepző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

15 April 2019	<p>The new Church law 13 rewrites the disputed legislative provisions altogether by introducing a four-steps church founding system (Articles 9/A-9/G) and terminates all applications for registrations, cases, suits in progress and court orders (Article 37 para 1). Thus, again it automatically, <i>ex lege</i>, relocates the once-but-no-longer-churches to the register of associations and civil organisations through the courts.</p> <p>According to Article 37 para 1: "As this amendment takes effect the following will cease to exist:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ongoing procedures to recognize organizations doing religious activity as churches that are in the Parliament, • Ongoing procedures to register organizations doing religious activity in court, • Ongoing administrative procedures started by Article 14/B para 2 of 1 august 2013, • Ongoing procedures to register as church as ruled by the Constitutional Court in 6/2013. (III. 1.) AB decision • The termination procedures of religious communities as stated in Art 33 para 3 of Church law 13, 14 April 2019 and Art 33 para 5 of Church law 7, 1 September 2013."
---------------	--

Justice István Stumpf of the Constitutional Court, in his writing for the (marginal) majority at the end of 2018, declares that the legal status of the MET is mixed in the judicial system: in a sense its church status is recognized in multiple cases, but they just cannot be fit into the system implemented by the Church law (3310/2018 ABH). In the meantime the Constitutional Court is also divided, since a small minority would even deny the standing of the MET in these lawsuits, like Egon Dienes-Oehm, who expressly confirms, that the fathers of the Basic Law (the Constitution) wanted to keep the right to decide on church recognition within the framework of the political – legislative – branch of the powers. Although this notion was adapted in the 5th amendment of the Basic Law, it was nevertheless contrary to what the legislators had previously had in the texts related to these churches following the 4th amendment to the Constitution (Church law 1, and Constitutional Court law)⁶.

Clearly, the Basic Law changed conceptually twice in Article VII due to the 4th and the 5th amendments in April and September of 2013 respectively. But the Church law itself was also redrafted 13 times. In addition, it had to be harmonized by the legislation with 11 decisions of the Constitutional Court, which are in fact only this many because the motions were consolidated.

In this further analysis I would structure my reflexions around 3 topics: i) the problem of definitions and the reasoning of the law, ii) the fundamental right and the state, or the

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 36 -

secularization and the concept of a neutral state, and finally iii) the financing of churches from public funds.

The importance of reasoning

The problem of definition and the reasoning of the law

Eventually, the Church law is not fundamentally about the freedom of conscience and religion. In the official justification⁷ the main reason to the drafting of a new Church law is that in the old one of 1990 the generous conditions of the founding of a church gives grounds to the abuse of this basic right. And this literally means the misuse of budgetary money and state aid. Thus the official justification confirms that the goal of the new Church law is the restriction of church founding and the motivation is the termination of the “unlawful” draining of state aid money.

The legislator filters and abolishes the majority of churches. Instead of utilizing criminal law and letting the Penal Code take action against the perpetrator, the legislator, in a preventive fashion, abolishes the non-recognized and non-historical churches in general. These so-called small churches, that are completely arbitrarily put on that list, can be ancient beliefs (shamanism, witches), neo-protestants, Jewish, Muslims, religions of the Far East or modern esoteric religions. This differentiation is of course grounded in history which favours mostly the most popular church, the Catholic Church (Fazekas, 2008).

Already the first, rapidly nullified Church law 1 wasn't about the freedom of conscience and religion but about the church-founding and about the specifics of state aids. Indeed, the introductory sections and provisions repeated the words of the Basic Law not giving any new or extra to the scope of these fundamental rights, but introducing a definition of the religious activity. That would be the legal definition of religion which was missing in the old Church law of 1990. In this regard the Church law 2 didn't change anything, the same definition was therein as in Church law 1⁸.

It's not customary to give a legal definition of religion in the statutes themselves. It is normally the realm of the scholarly debates, the legal literature or judicial practice, because it is either going to be naturally exclusive (unitary definition) or overbroad, encompassing everything and thus becoming completely meaningless (pluralist definition). On one end of the scale, not all religions centers around the supernatural (see deism or hinduism) and on the other end, even the existence of the belief is questionable (see the problem of atheism: Is atheism a religion?). Thus we could say that a legal definition is to be avoided because it is going to be either too strict or uninterpretable. So it gives grounds to either a too strict or a too lenient interpretation⁹.

Notwithstanding, the real problem isn't the legal definition in the new Church law or its general justifications but its so-called admissibility of the content examination and the examination of the seriousness of conviction. Because the justification states that the old

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 37 -

Church law of 1990 was too generous, too liberal with “the registration of not in fact religious organizations as churches”. Without questioning the problem of importance and effectivity of the actions against fraud, the content of and strength of the belief or the seriousness of conviction cannot be examined without other factual elements. That would indeed violate this most classic political freedom, because it would allow to differentiate between citizens based on the quality of their faith. Of course, there are such political systems that allow this, but these systems are not democratic or liberal¹⁰. Also, in this regard there is a unified practice in the liberal democracies, in all cases of the member states of the EU and of the USA. But also the case law of the ECHR is in line with these ideas.

However, fraud can be discerned from the behaviour and circumstances of the particular actor, and it does need to be established. But there is a *caveat* here too: “Men can believe in anything that they cannot prove”(US v. Ballard, 1944, J Jackson)¹¹. Moreover, what is especially lifelike, experiential conviction for some can be utterly incomprehensible and messy for others. And so the problem of delimitation arises: How much scepticism and doubt can belief encompass? And who can judge it? Can it be checked if a self-proclaimed healer sustains his actions with real data (time, place, name of the sick person)? (Yes). Can it be checked by the police? (The minority thinks yes)¹².

But what does “false” teaching even mean? The Swedish church of Kopimism¹³ exists, existed, to make an action of copyright pirating and servant copying unquestionable. Also they created one of the most coherent belief-system of the essence of the universe: the copying. However the Flying Spaghetti Monster did not get permission in the USA to found a church, because the judge thought it to be more similar to a parody than an actual belief (Plaintiff, 2016).

Hence, it is no wonder that while analysing the contested sections of the Church law in its ruling, the ECHR awarded the decision to the plaintiff applying the stricter test of necessity and proportionality¹⁴.

It would seem clear that the creation of the legal definition of religion is impossible. Because what would be the definitive elements? The thinking about fate or destiny, the perception of beyond time or the consequences of out-of-time, the tech reality of the afterlife, the meditation, the requirements of moral ideas? At the same time, if there is no such definition, on what bases can the rules of exceptions be judged non-arbitrarily? To what standards or measures could the tax benefits, the school financing or the property support be compared and justified?

And the Hungarian legislation is visibly battling these problems throughout the entirety of the debate. If there is not - cannot be - a definition in the statute, the revulsion of the state towards peripheral religions and its endeavour to eliminate them legitimately, becomes impossible. This way the delicate balance of sharing the burden of proof between believers and non-believers capsizes. That is, the delicate balance¹⁵ between the secular

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 38 -

goals and the rights of the believers falls over. Because in a liberal rule of law state, (liberal) Rechtsstaat, any legislation affecting religious freedom must have legitimate secular goals and cannot elevate one from among the others.

The fundamental right and the state, or the secularization and the concept of a neutral state

Why shouldn't the legislator be allowed to support certain churches and not others? In other words, why couldn't the Church law become a *political* question as suggested by the narrow minority of the Constitutional Court, and let the Parliament decide in the matter? (see the argument of Judge Dienes-Oehm above (36/2017 ABH and 3110/2018 ABH [83])).

Why would it be necessary for the liberal (rule of law) arguments to be more binding, more conclusive than the democratic arguments. Undoubtedly, the basis of the critique against the new Church law is not that it oppresses other religions. Moreover, in this regard not even the limited religion definition causes any problem, because at its core, in a legal system based on the free market, it's the private property that ensures the freedom of religion, as long as it is everyone's internal affair. And as per the analysis of the Constitutional Court of article M of the Basic law, Hungary is a country of free market (1769/2013 ABH).

Why would it be a necessary consequence of this that the freedom of conscience and religion incorporate the *freedom of religious practices*? Why couldn't the democratic majority say, that they themselves could decide on these matters simply because this is what the majority principle is about. Speaking about a matter of principle here, I would refrain from citing the obvious counterargument that such a decision can be quite whimsical and would thus create legal uncertainty: what is popular today may not qualify as such tomorrow. Since only majority-based decisions have such *differentia specifica* as consequence, to change law even overnight in the parliament regardless to certain deliberations. The (liberal) notion of legal certainty was specifically created to prevent this kind of arbitrariness. And so this circle ends. It's not a coincidence that the exclusivity of the majority principle or to put it pejoratively, the tyranny of the majority is what motivated the establishment of the rule of law (liberal) institutions, the checks and balances.

The new original Church law of 2011 ordered every church that existed after the socialism, since the change of the system in 1989, to change their form into an association, except for 14 which had nothing in common except for their being one of the 14 churches on the list. The other more than 100 churches that were left out, had to re-register as association in a really short – though undetermined – period of time in order to be legally able to request their registration as church again to be decided upon, in less than 60 days by the Parliament. Those who didn't comply faced to cease to exist for lack of legal successor. Undoubtedly, the legal debates caused many modifications to the Church law. Some were to make the transformation easier in a sense, that it allowed for the “new

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 39 -

associations” to use the word “church” and even customized a special association form for churches (Art. 7) but none of the above amendments changed the fact that the small churches were deprived of their rights abruptly. Nor was this the intention of the legislator. Given that they admittedly operate by the majority principle and think their original decision to be legitimate and working in a legalistic fashion, they only cared for that the law be correct to the letter. That’s why there were multiple casual amendments to the Constitution itself in a manner that the legislator simply copied the challenged provisions that were declared unconstitutional by the Constitutional Court and inserted them into the Constitution.

But no version of these legislative clauses could fix the problem that the Church law deprived a) arbitrarily differentiating, b) existing churches of their legal status and ordered them to go through a re-registration process of questionable outcome by the power of the law, automatically. Hence, with the exception of the 14 churches recognized by the parliament, which were automatically registered, as per Art 7 para 4 of Church law 1-2, all the other churches ceased to be churches. The justification of the law states specifically that from that point forward the parliament was entitled to recognize churches.

Accordingly, could it be argued, that this sort of measures cannot be trusted to and decided by the majority principle because the requirements of the principle of secularization stand on firmer theoretical grounds? And so, should the existence of a so-called neutral state be protected, that stands equally apart from every religion and church, and moreover that ensures the freedom of non-religiousness too? And even more so, if the greatest critique of the secularized state is that it is not in fact neutral but supports the atheists, the non-believers¹⁶.

Moreover, only a few European countries and EU members have a specifically secularized system. Countries having an officially recognized church are the UK, and the Scandinavian states (Denmark, Finland, Island, Sweden the latter of those separated the church and the state legally only in 2000) and we cannot speak of democratic deficit in these instances. Greece is in the process of separating the Orthodox Church from the state. There are hybrid, not-unified systems in place in Germany, Switzerland, Belgium and the Netherlands. In Germany there is no official religion, and in its so-called coordination model it provides for the right of assembly and every recognized church is a public body as set already in the Weimar Constitution¹⁷. For the most part the Central-European countries such as the Czech Republic and now Hungary, belong in this intermediate model.

The critique of the secularized state that it is not neutral but equally prejudiced towards every religion thus supportive towards the non-believers is obviously convincing and that is therefore not what I argue against (Beiner, 2012). The stance for a liberal and neutral state is based on practical historical arguments. Historically where there is tolerance (of

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 40 -

religion) there are fewer wars (of religion). Tolerance is of course not without cost, it is no panaceum, but it works. The law can either aid it or harm it but fundamentally it is the cultural, historic traditions that are determinative (Stepan, 2010).

In the western liberal constitutional democracies, the theoretical starting point is the complete secularization even though the two historical model (the American and the French) exist in this moment in countless variations. Moreover, the model of established churches can be acceptable on the other end of the spectrum. These models in themselves do not confirm nor guarantee the existence or non-existence of the modern constitutional democracy. It is possible in every model for the state and the church (religion) to stand equally apart from each other, equally tolerating each other. In all systems of established churches, recognized churches, separated churches or in the mixed systems. Thus the litmus test is the so-called twin-tolerance the ensuring of the mutual room of manoeuvre. That's how the Turkish system of Kemal based on the French system allows for a serious influence of the state meanwhile the UK with a model of an established (not secularized) church is especially tolerant¹⁸.

It could be said that it is not the law but the political-moral-philosophical-cultural conception is what really counts. In other words, the problem is not whether the parliament decides on these matters but that the majority principle is not, exclusively and in itself, capable of treating individuals who wish to exercise their freedom of conscience and religion on an equal footing. Because, among others, the parliament doesn't see individuals but voters.

The original Church law 1 was found unconstitutional for its failure of having been passed in due course by the representatives. The judges of the Constitutional Court objected especially to the exclusion and impossibility of intelligent debate over common affairs. The deliberation is the duty of the parliament, as an institution, so every representative, no matter whether they belong to the majority or the minority, has equal rights in this debate and all of them are supposed to act in the interest of the community (Justice Bragyova 6/2013. ABH). Since this notion really is utopian, it is essential that in a state where the classical – first-generation – freedoms are important, like in a rule of law system, the majority principle cannot work exclusively. Therefore, a liberal state is not *per definitionem* secularized, but it respects the twin-tolerance in a cultural or legal way.

After all of this the question occurs whether illiberal democracy is even possible or could it be called simply a non-pluralist democracy. As a matter of fact, where there is fundamental political freedom pluralism follows as a necessity. So it is dubious whether a non-pluralist democracy is fathomable at all, because if the first generation fundamental rights of all are not respected, it results in the inequality of individuals in this regard. And this begs the next question, whether there even is democracy conceivable where the individuals are not equal in regard of these fundamental political freedoms. To highlight, these fundamental rights are the freedom of conscience and religion, the right of assembly

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 41 -

and association, the freedom of expression and the right to vote. Moreover, the freedom of conscience and religion is not only a first-generation fundamental freedom but the ground on which the whole constitutional system is built (Annicchino, 2016).

Therefore, by definition, a democracy must be liberal and pluralist. And a liberal state is necessarily secularized and cannot support exclusively or dominantly a single ideal/theory/concept in the name of the public good.

Naturally this concept of neutrality is debated and can, without a doubt, lead to the expansion of individualism. A typically Rawlsian political liberal answer to this liberal paradox is that neutrality is rather a goal in itself. The liberal state cannot support any overall dominant concept of good, be it moral, philosophical or religious not even one that expressly fits the values of a liberal state. Since, if the pluralism of – rational – theories stands, then the governmental support of any value-system will upset this balance on which the democratic system is based. In contrast with non-democratic, non-liberal regimes, in liberal states there exists a common, independent concept of truth that is capable of mediating between the state coercion and the religious ideas. In other words, the possibility of telling the truth as competing items helps to maintain consensus¹⁹.

As a consequence, therefore the conceptual critique of the new Church law of 2011 is that it allows *exclusive and arbitrary* decision-making for the legislation. Although seemingly this should be the essence of democracy, nevertheless it creates such anomalies in the democratic institutions that it could well survive but would alter the system into a non-democratic regime.

Hence these considerations render the official reasoning of the Church law of 2011 unacceptable, for it both justifies the examination of the content and the examination of the seriousness of one's conviction and repeals acquired rights without due regard to the circumstances. In addition, the new 7th amendment to the Basic Law in 2019 elevates the legal weight of the official reasoning of a statute in case of interpretations or ranking the interpretations.

The financing of churches from public funds

In spite of all this, why should the ruling majority take into consideration religious groups that they don't like (but whose existence aren't unconstitutional) or that are marginal on an equality basis while distributing public funds? Why can't the majority decide on a political basis which is a church and which is not? In other words, is there a problem with the new Church law of 2011 from this public financing perspective? For it isn't about the freedom of conscience and religion but especially about the founding and funding of churches.

As a matter of fact, the point in the critiques is not the public funding (of course in the long run it is) but rather the arbitrariness. That is why the MET has always sued for the deprivation of its acquired rights.

"Acquired rights" is, of course, a quite broad concept. On one end it can incorporate private property and on the other end it includes the rights granted because of political incentive like the baby bond. Nowadays we would call it the protection of legitimate expectation (Vertrauensschutz) or legitimate expectation depending on the strength of the bond between the future entitlements and the entitled (candidate). So one could speak of bought or acquired rights or "simply" of entitlements.

In a modern constitutional democracy from a constitutional or a public law standpoint, the notion of acquired rights means merely that the entitlements ensured by the state (or local authorities) are to be modified – into a negative direction – only through a meaningful hearing²⁰ of the affected and can only be implemented in the future. Negative modification entails either the narrowing of the scope of the entitled ones or the decreasing value of these entitlements as well as the changing of the whole system. Also the meaningful hearing sets a high bar, requiring that it is not enough to prove that the entitled had had knowledge of the modification and could have reacted to it. The meaningful attributive means that the arguments of the interested parties who have been heard, are going to be taken into consideration. Furthermore, the authorities have to prove that they have taken these arguments into consideration. If the arguments are convincing than the concept of the change of the entitlements should be modified as such, in case that they are not convincing it must be communicated and a justification has to be attached. This justification must be rational, in other words not arbitrary. There needs to be found a compelling state interest which cannot be fulfilled in any other way – less restrictive way for the affected ones (see the strict scrutiny test of necessity and proportionality as applied by the ECHR in its case of 2014 above too).

Since the acquired rights in question can directly be drawn from the freedom of conscience and religion there is a need of strict scrutiny rule of law guarantee here as well: the reasoning and the ban of retroactive effect. Surely, the subject matter of the legal debate with the MET is not that the state should be forever bound to fund and provide aid

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 43 -

for the churches or any church. The budgetary rules can, of course, be modified, they are not forever. Few would argue this.

The state commits to general promises which apply to everyone. These promises embody in the bulk of laws but effectuated only via the budgetary statute. Therefore the budgetary law is the realization of the promise of the state. Since the budget is based on the actual program of the government (and that is often based on their promises during the elections) it is clear that this general promise of the state which applies to everyone is a political question. This state promise is of a public law nature, which is closely related to the political processes. From a strictly positive legal point of view, the legislator is entirely free to modify the legislation. This is inherent to governing. Therefore, the question whether there is a legal remedy for a public institution that isn't getting the appropriate funding for the performing of the activities prescribed by the law, is not interpretable. Because the general legal guaranty is only executable through the budgetary law, and the budgetary law by its legal nature is permission for the government to realize its program. Therefore, there is no legal remedy here for the institutions that are left out of the budget, the public aid or support.

Yet in the case of the problem with acquired right and retroactive effect there is a remedy.

As per the Church law 1, the churches left out of the list had had no chance to be heard neither even to be told that in a short notice – less than 60 days – they must transform into associations so that to be able to request the so lost legal status of a church to be decided by the parliament. With some differences in the various amendments, especially in the conditions of church-founding, this model has changed. In certain instances the model has been eased (Church law 7) in other instances it has been tightened (now it is the strictest), but in no way does it meet with the requirements of the general rule of law or of the neutral state principles (see ii) above).

It is however to be emphasized that this failure to be in compliance with these principles are primarily not because of the legal environment but because of the legal practice. Because **a)** it nullifies acquired rights, **b)** arbitrarily, **c)** with retroactive effect, while **d)** it justifies the examination of the seriousness of the conviction and the content of the belief, and finally because **e)** it pushes some used-to-be-churches which performed state tasks (schoolings, shelters) into actual breach of contract, thereby causing even actual damage.

Otherwise, the introduction of this state-church model would surely have passed through the constitutional filter, given that mutual tolerance practices would have prevailed. This was in fact the case of the Concordat of 1997 but ratified only 2 years after due to heavy criticism²¹. But none of the versions of the presented Church law would meet the requirements of the still good doctrine of the American *Lemon test*. Despite of its criticism²², in connection with the freedom of operation of churches, the American case

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 44 -

law is dependent on the Lemon test (*Lemon v. Kurtzman, 1971*), according to which any law affecting church activity must comply with the following requirements: i) the law must have a secularized goal, ii) its basic and primary influence cannot and should not support or obstruct any church, and iii) it should not result in any state interference with any religion / church. The practical application of this, although not easy and the US courts are fairly divided on these issues, still, one should say that a modification of the Hungarian Church law that would not have terminated the status of the churches in certain circles with immediate effect, but for example would have waited for their extinction, even if it let new churches be established according to new conditions, would not be *prima facie* unconstitutional.

Conclusion

This paper demonstrates the conflict between liberal and illiberal democracy and argues that the majority principle cannot be the standard tool in cases of protecting the first-generation fundamental rights, especially the freedom of religion.

The problem with the illiberal democracy is not that it promotes certain religious groups more than others, at the expense of others, but because of the lack of the neutrality principle, such a government may become unleashed. Truly, the mere existence of a free market can guarantee the freedom of religion, as long as it is everyone's internal affair and private property is secured. The out-door practice or the funding of a religion is however another question.

Clearly, a government has quite a broad room for manoeuvre in managing the public expenditures reflecting its own political deliberations. Yet, if public funds are to be decided and spent on majority principle so, financially at least, it could differentiate among religions. If, however, these differentiations are allowed among religions, so that the individuals are not treated equally in this sense, compelling state interests should be used as reasoning. The mere fear, or in certain cases even the fact, of abuse of public funds should not suffice as justification, since it may punish those, who would not deserve that. The Penal Code is to be applied in its stead.

That is why, majority principle is constrained by the rule of law requirements.

This paper suggests that the conceptual critique of the new deliberately differentiating, illiberal, Church law of 2011/2019 is that it allows unhinged *exclusive and arbitrary* decision-making for the legislation. Although majority principle should be the essence of democracy, its unconstrained version creates such anomalies in the democratic institutions which could well be survived but would alter the system into a non-democratic regime. First generation fundamental rights are therefore to be protected not by the democratic institutions even in a democracy but by the rule of law (liberalism).

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 45 -

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Annicchino, P. (2016): A Transatlantic Partnership for International Religious Freedom? The United States, Europe, and the Challenge of Religious Persecution. *Oxford Journal of Law and Religion*, 5, 280-297.
doi: <https://doi.org/10.1093/ojlr/rww005:footnote6>.
- [2.] Audard, C. (2011). Rawls and Habermas on the Place of Religion in the Political Domain. – In: Finlayson, G.J., Freyenhagen F. (eds.) *Habermas and Rawls*. Routledge, London. doi: <https://doi.org/10.4324/9780203723869>
- [3.] Beiner, R. (2012): Taylor, Rawls, and Secularism. This essay was written for “Charles Taylor at 80,” a conference held in Montreal on March 29th-31st.
https://www.academia.edu/12526434/Taylor_Rawls_and_Secularism
- [4.] Fazekas, C. (2008): Egyházak, egyházpolitika és politikai eszmék az Osztrák-Magyar Monarchiában. (Churches, church politics and political thinking in the Austria-Hungary Monarchy). – In: *Working Papers 4*. Miskolci Egyetem Politikatudományi Intézet.
- [5.] Henrard K. (2016) The European Court of Human Rights, Ethnic and Religious Minorities and the Two Dimensions of the Right to Equal Treatment: Jurisprudence at Different Speeds?, *Nordic Journal of Human Rights*, 34:3, 157-177, doi: [10.1080/18918131.2016.1225656](https://doi.org/10.1080/18918131.2016.1225656)
- [6.] Nussbaum M. C. (2012): *The New Religious Intolerance Overcoming the Politics of Fear in an Anxious Age*, Cambridge MA, The Belknap Press of Harvard University Press, pp. 285), also reviewed by: Lena Larsen (2014) *The New Religious Intolerance. Overcoming the Politics of Fear in an Anxious Age*, *Nordic Journal of Human Rights*, 32:4, pp. 406-408.
doi [10.1080/18918131.2015.957474](https://doi.org/10.1080/18918131.2015.957474)
- [7.] Plaintiff S. C. v. Randy Bartelt et al., (2016). Defendants. United States District Court, D. Nebraska. 178 F. Supp.3d 819.
- [8.] Stepan, A. (2010): *The Multiple Secularisms of Modern Democratic and Non-Democratic Regimes* (2010). APSA 2010 Annual Meeting Paper, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1643701>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 29-47.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Pétervári: The importance of reasoning

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 46 -

Absztrakt. Az elemzést többek között, a 2019. április 15-én hatályba lépő legújabb egyháztörvény (Eht1) módosítás (Eht4) illetve az addig elhúzódó, nyugvópontra még nem jutó, törvényes alkudozás inspirálta. Vajon a többségi elvre épülő jogalkotói érvek elég okot adnak-e a vallások közötti különbségtételhez? Miért kellene az uralkodó többségnek egyenlő módon figyelembe vennie marginális, vagy általa nem kedvelt vallási csoportokat a közpénzek elosztása közben? E tanulmány szerint ez az új 2011-es (módosított) egyháztörvény azért illiberális, mert szándékosan megkülönböztető, és lehetővé teszi az önkényes jogalkotói döntéshozatalt. Bár a demokrácia lényege a többségi elv kell legyen, annak korlátlan megvalósulása alapvető torzulásokat teremt a demokratikus intézményekben, amelyeket túl lehet ugyan élni. Az első generációs alapvető jogokat ezért még egy demokráciában sem a demokratikus intézmények garantálják, hanem a joguralma védi őket (liberalizmus).

APPENDIX

¹ This paper is the written version of the lecture held during the conference between 16-17 May 2019 at the John Wesley Theological University, Budapest (Konferencia Forrai Judit hetvenedik születésnapjára).

² The Church law is the Act No CCVI of 2011 on the *freedom of conscience and religion beside the legal status of the churches, denominations and religious communities* (Egyházi törvény "Eht" or Church law amendment No 2).

³ Amendment No 13, the Act No CXXXII of 2018.

⁴ Act No IV of 1990 on *freedom of conscience and religion* ("lelkiismereti év vallásszabadság törvény, Lvt")

⁵ This Church law, as a starter, is already the 2nd version of the original Act No. C of 2011 but repealed by the parliament within 6 months after its entering into effect.

⁶ See the Constitutional Court cases 36/2017 ABH and 3110/2018 ABH, [75].

⁷ Official justification of the Act No CCVI of 2011: "The Act No IV of 1990 on freedom of religion and conscious passed by the parliament still in the era of the one-party regime, broadly secured the religious freedom and the establishment of the churches. Later however, it became clear that these generous conditions of the founding of the churches provide for a possibility of abuse with the fundamental right and the illicit – non faith based – use of public funds dedicated for churches".

⁸ Art. 6 para 1: "Religious activity is an activity connected to such world view, which relates to transcendency, is equipped with orderly set of dogmas, the doctrines of which relate to the entirety of the reality and embraces the totality of the human personality with such special standards of behaviour which do not hurt the morality and human dignity" („A vallási tevékenység olyan világnézethez kapcsolódó tevékenység, amely természetfelettire irányul, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére irányulnak, valamint az erkölcsöt és az emberi méltóságot nem sértő sajátos magatartáskövetelményekkel az emberi személyiség egészét átfogja"). The critics of which has already been exercised in the first Constitutional Court decision (6/2013 ABH, see the opinion of Elemér Balogh). The definition has changed later on (Act No 133 of 2013) and the term "which do not hurt the morality and human dignity" is deleted from among the conditions of the standards of behaviour. The definition is shifted to the Art 7/A para 2 in the newest, 14th version (including the Church Law 1 too).

⁹ Classic example of the overbroad definition is the conscientious objector in the military services (*US v. Seeger, 1965*). However this case would not fit into this definition of the recent Hungarian Church Law, since Seeger did not believe in any transcendental being but in good and virtuous, in moral values in themselves. Certainly, this raises the question of clear and distinct borderlines (see also Geoffrey R. Stone, Louis M. Seidman, Cass R. Sunstein, Mark V. Tushnet (1994): *Constitutional Law*. Little, Brown and Company. p.1465).

¹⁰ e.g. the United Arab Emirates is fairly tolerant towards religion but discriminates on the grounds of citizenship.

¹¹ Justices Stone, Roberts and Frankfurter dissented: if it were shown that a defendant had asserted that he had physically shaken hands with St. Germain in San Francisco on a day named, or that by the exertion of his spiritual power he had in fact cured hundreds of persons, it would be open to the government to submit to the jury proof that he had never been in San Francisco and that no such cures had ever been effected.) Justice Jackson agrees that church leaders may be prosecuted for frauds, however... (cited in Stone et al. 1467).

¹² Stone et al p.1467.

Pétervári: The importance of reasoning

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.29-47>

- 47 -

¹³ Even the registration of this church was achieved by copying, since the Swedish court first had rejected the application, but then upon the advice of their lawyer the applicants copied the exact words of the law, thereby obtaining their license to exist.

¹⁴ Decision of the ECHR on 9th September 2014 [115.]: “The Court concludes that, in removing the applicants’ Church status altogether rather than applying less stringent measures, in establishing a politically tainted re-registration procedure whose justification as such is open to doubt and, finally, in treating the applicants differently from the incorporated Churches not only with regard to the possibilities for cooperation but also with regard to entitlement to benefits for the purposes of faith-related activities, the authorities disregarded their duty of neutrality vis-à-vis the applicant communities. These elements, taken in isolation and together, are sufficient for the Court to find that the impugned measure cannot be said to correspond to a “pressing social need”. There has therefore been a violation of Article 11 of the Convention read in the light of Article 9.

¹⁵Freeman (1983): The Misguided search for the constitutional definitions of religion. 71 *Geo L J* 1519. (cited in Stone p.1466).

¹⁶ Normally, it is the French secularization to be quoted here mirroring Voltaire or his personality and his animosity towards religion (*laïcité*, or the freedom of state from the religion) even though this interpretation had been challenged even then, since most of the advocates of the bill were religious themselves. On the other hand the American secularization is fairly different from this already in its famous terms of standard, like “Congress shall make no law...”, providing for a more restrictive state (the freedom of religion from the state). Whereas the French version allows nothing, the American draws up a non-transparent wall between the state and the religion: the faith-blindness (see *Everson v. Board of Education (1947)*, Justice Hugo Black).

¹⁷Notwithstanding, this is not at all entirely neutral, for the small churches or the non-hierarchically organized religious communities are forced to join umbrella organizations.

¹⁸ See Stepan, 2010

¹⁹ Catherine Audard (2011): Rawls and Habermas on the Place of Religion in the Political Domain. In: Finlayson, G Freyenhagen F. (2011) (eds): *Habermas and Rawls Disputing the Political* London, Routledge, pp. 224-246.

²⁰ See e.g. Article 41 - Right to good administration in the Charter of Fundamental Rights of the EU. (2010/C 83/02).

²¹ Act No LXX of 1999 on the Concordat between the Holy See and the Republic of Hungary regarding the financing of the religious and public activity of the Catholic Church in Hungary. See also the report of the Committee on the scrutiny of the results and effects of the Concordat: 2006-8. <http://www.okm.gov.hu/letolt/egyhazi/vatikanijelentes06nov11.pdf>

²² lately see: *The American Legion v. American Humanist Association*, 2019

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 29-47.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Plank Zs.: Kapcsolódási pontok az élet keletkezéséről

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 49 -

KAPCSOLÓDÁSI PONTOK AZ ÉLET KELETKEZÉSÉRŐL ÉS ELTERJEDÉSÉRŐL SZÓLÓ TERMÉSZETTUDOMÁNYOS ÉS TEOLÓGIAI ELMÉLETEKBEN

[LINKING POINTS IN SCIENTIFIC AND THEOLOGICAL THEORIES ON THE ORIGIN AND SPREAD OF LIFE]

PLANK ZSUZSANNA

Wesley János Lelkészképző Főiskola, Környezetbiztonsági Tanszék
e-mail: plankzsuzsa@wjlf.hu

Abstract. According to the scientific world model, one can describe the development of life on earth as a partial process of a long chain of events. In this study, we briefly describe this process, starting with the formation of the planet Earth as a habitat, and going all the way to the current state of the biosphere. In addition, we review some religious creation stories with the aim of finding connections with the scientifically described and accepted sequence of events.

In the first part of the study, we identify the elements of the Earth's environmental system that are essential for sustaining life. We will examine the process of the formation of the life forms and their changes over time, and then we will compare this knowledge with the creation stories of the Old Testament, the Koran, and a Native American tribe. In the next section, we describe the scientific definition of life and the process of the formation of a living organism. Finally, we will look at how the Earth was populated by the initially evolved or created life forms.

The study gives help to link the specific events of the Old Testament's creation activity to the continuous chain of geological, chemical and biological evolution.

Keywords: geology and Genesis, life on Earth, creation and evolution

Bevezetés

Az élet keletkezését és elterjedését az emberiség története során számos teológiai, filozófiai, (természet)tudományos elmélet próbálta megmagyarázni. Ezek az elméletek alapvetően két csoportra oszthatók: kifejlődési elméletek, amikor az egyes elemek egymásba kapcsolódó, egymással interakcióban lévő folyamatok láncolata során jönnek létre, illetve a teremtési elméletek, melyeknél pontszerű, pillanatnyi események eredményezik az elemek létrejöttét (Brooke, 1991).

Számos szerző a teremtés- és evolúciós elméletek összevetése során egyikük kizárólagosságának bizonyítására törekedett, mintegy háborúként vázolván fel a két elmélet közti választást (Draper, 1875., White, 1896). Számottevő szakirodalma van azonban azoknak az úgynevezett határterületi elméleteknek is (pl. Zemplén (2006) ad ezekről egy

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 49-62.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 50 -

áttekintést), amik a két alapelmélet egyes elemeit ötvözve adnak választ a világ keletkezésének és fejlődésének egyes problémáira, ám a teljes teremtést, illetve a biológiai-kulturális fejlődést átfogóan nem tudják megmagyarázni.

Jelen tanulmány célja – a határterületi kutatásokhoz hasonlóan –, hogy áttekintve a földi élet kialakulásának természettudományos elméletét és néhány teológiai narratíváját kijelöljük azokat a kapcsolódási pontokat, amik mindkét fő elméleti csoportban azonos elfogadottsággal vannak jelen.

Abban mind a kreacionista, mind az evolucionista elméletek megegyeznek, hogy az élet létrejöttét meg kellett előznie bizonyos életfeltételek kialakulásának, vagyis egy olyan környezetre volt szükség, ami biztosítja az életformák hosszú távú, külső beavatkozás nélküli fennmaradását: a későbbi, esetleges természetfölötti (isteni) beavatkozás a természeti rendszerek egészét már ritkán érintette, de akkor sem változtatta meg hosszú a környezeti rendszerek működését.

Az élet fenntartásához és elterjedéséhez elengedhetetlenül szükséges élőhelynek az alábbi feltételekkel kell rendelkeznie:

- stabil energiaforrás
- megfelelő hőmérséklettartomány
- külső hatások elleni mechanikai védelem
- külső elektromágneses sugárzás elleni védelem
- élő szervezet anyagcsere folyamataihoz szükséges elemek, vegyületek (víz, oxigén, szén, nyomelemek stb.) folyamatos jelenléte

A Földet jó közelítéssel tekinthetjük zárt rendszernek, melynek jellemzője, hogy a rendszeren kívüli térrésszel csak energia transzport folyamatok zajlódhatnak le. Anyagátadás a rendszer és környezete között nincs, így a bolygót alkotó alrendszerek egymás közti interakciójának eredménye egy időben nagyon lassan változó élőhely, ami megfelel a fentebb felsorolt követelményeknek: az élet helyszíne a szilárd kőzetburok, a táplálék alapforrása a szénbázisú vegyületek és a víz, melyek átalakításához szolgáló anyagcserefolyamatok energiaforrása a Nap. A megfelelő vastagságú légkör biztosítja egyrészt a lassan változó felszíni hőmérséklet tartományt, másfelől mechanikai és kémiai védelmet ad a külső hatásokkal szemben, míg a földi elektromágneses tér a nagy energiájú szubatomi részecskék roncsoló hatásával szemben az élő szövet védelmét látja el.

A természettudományos és a modern kreacionista elméletek többsége azonos véleményen van abban a tekintetben is, hogy az élet kezdetben kevés faj és egyed képviselőjében egy kis területre koncentrált, majd elterjedése, sokszínűségének kialakulása a Föld felszínén fokozatosan történt meg.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 51 -

Az életfeltételek kialakulása

Az élet létrejöttéhez és fenntartásához szükséges élőhely kialakulása természettudományos szempontból a Föld, illetve a Nap-Föld rendszer fejlődéstörténetével írható le, míg teológiai megközelítésnél a teremtéstörténetek vonatkozó részei tartalmaznak erről információt.

Az életfeltételek kialakulásának természettudományos folyamata

A természettudományosan megmagyarázható folyamatok a klasszikus fizika alaptörvényeivel értelmezhetők (többek között Newton törvényei, Kepler törvényei, energiamegmaradás törvényei, termodinamika törvényei, Maxwell egyenletek, Lenz törvény); részletes ismertetésük megtalálható számos fizika témájú tankönyvben, például Plank (2021).

A Nap kialakulása után annak környezetében lévő csillagközi anyag a Kepler törvényeivel leírható bolygópályákra rendeződött körülötte. Ezen anyagok sűrűsödésével és tömörödésével jöttek létre a bolygók, melyek közül – jelenlegi ismereteink szerint – egyedül a Földön van élet. A szilárd, gömb alakú Föld anyagának fő összetevői a szilikátok, ami a kőzetek alapanyaga. A bolygó belsejében lévő, nagy felezési idejű, radioaktív elemek bomlása során hő keletkezik, ami a rossz hővezető képességű kőzetburkon keresztül nem tud áthatolni, így elkezdte növelni a Föld belső hőjét. A bomló elemek egyenlőtlen globális eloszlása miatt a felszín alatt eltérő hőmérsékletű zónák alakultak ki, amik között hőmérséklet-kiegyenlítő hőáramlások jöttek létre. Ezek a folyamatok ma is zajlanak, mivel a Föld belső hőjéért felelős három elem (uránium, tórium, kálium) felezési ideje a Föld korával egyező nagyságrendű. A folyamatos belső hőtermelés nagy részben felelős azért, hogy nincs jelentős hőingás a bolygó nappali és éjszakai féltékéje között. A Föld, mint kőzetbolygó kialakulási folyamatának eredménye tehát az első életfeltétel: egy élőhely, ami a Naptól való megfelelő távolságának és belső hőtermelési folyamatainak köszönhetően kedvező hőmérsékleti tartományt biztosít a szerves élet számára.

A bolygók kialakulásának időszakában a jelenleginél nagyobb arányban volt jelen a Naprendszerben a bolygóközi törmelék, így a földtörténet kezdetén a jelenleginél sokkal erősebb volt a meteorittevékenység. Ezek a nagyméretű, nagy sebességgel mozgó testek alapvetően kőzetanyagból állnak, de a szilikátokon túl jelentős mennyiségű fém és vizet is tartalmaznak. A becsapódáskor a meteor mozgási energiájának nagy része hővé alakult, ami megolvastotta a kőzetburkot, és a nagy sűrűségű, fém magja besüllyed a Föld belsejébe, a víz pedig gőz formájában a légkörbe került. A folyamat eredményeképpen jött létre a Föld belső, fém (jórészt vas és magán tartalmú) magja, ami a forgási tehetetlenség és az állandó hőáramlások miatt folyamatosan mozgásban van. Ez a mozgásban lévő

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 52 -

fémmag felelős a Föld mágneses terének létrehozásáért és fenntartásáért. A földi elektromágneses tér elsődleges életfeltételnek tekinthető, mivel eltéríti a Napból jövő, nagy energiájú, elektromosan töltött részecskéket (a napszél elemeit), így azok nem érik el a felszínt. E nélkül a védelem nélkül a szerves élet nem tudna létrejönni, mivel a nagy energiájú, elektromosan töltött részecskék becsapódása szétroncsolja az élő szövetet.

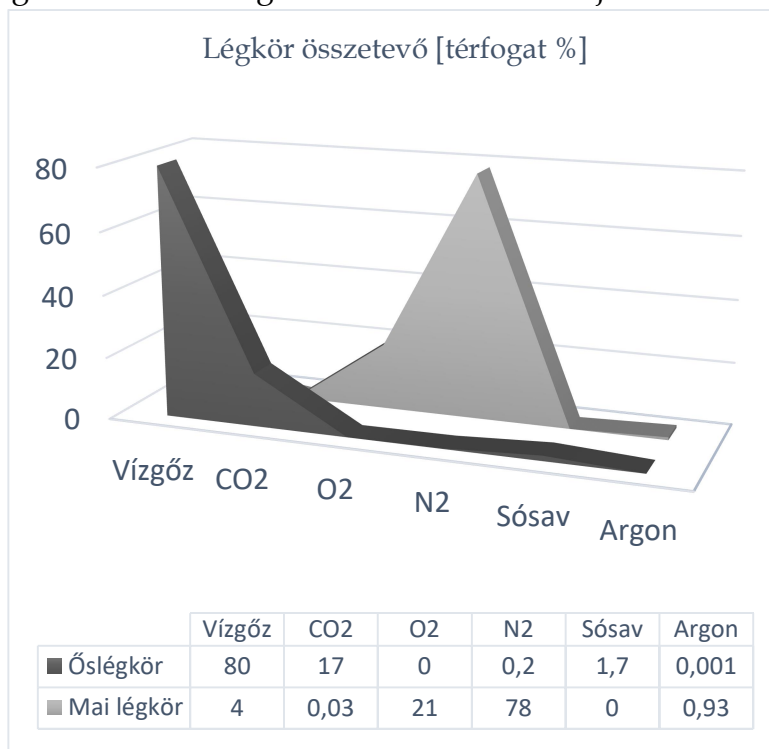
Az elsődleges földi légkör kozmikus eredetű: a kialakuló kőzetbolygó gravitációs vonzásába kerülő csillagközi gázokból állt. Ennek még nem volt oxigén tartalma, jórészt hidrogénből állt. A hókiegyenlítő áramlások következtében beinduló tektonikai folyamatok (felszín alatti kőzetmozgások) eredményképpen a földtörténet kezdeti időszakára erőteljes vulkáni tevékenység volt jellemző, aminek során nagy mennyiségű gáz került a légkörbe. Így kialakult egy másodlagos légkör, melynek fő összetevői a víz és a széndioxid voltak. Ez a primitív atmoszféra szabad oxigént még nem tartalmazott, de már életfeltételként mechanikai védelmet jelentett, mivel a becsapódó meteoritok zuhanását fékezte, a becsapódás energiáját csökkentette.

A Naprendszer bolygói közül egyedül a Földön található folyékony halmazállapotú víz. A hidroszféra jelenléte többszörös életfeltételként funkcionál: oxigénforrásként és élettérként szolgál a vízi élővilágnak, fontos építő eleme a szerves szöveteknek és az élőlények anyagcsere folyamataihoz nélkülözhetetlen. A kezdeti meteorbecsapódások következtében az elsődleges légkör már tartalmazott vízpárát, de folyékony halmazállapotban még nem volt jelen, mivel a felszíni hőmérsékelt kezdetben jóval a víz forráspontja, vagyis 100 fok felett volt. A lassan megszilárduló és lehűlő földkéregben először a felszín alatti repedésekben jelent meg a víz, mivel a nagy kőzetnyomás miatt a gőz itt már jóval 100 fok felett is folyékony halmazállapotúvá válik. Kezdetben azonban, amint a víz elérte a felszínt, rögtön elpárolgott. Amint a légkör alsó részében a hőmérséklet 100 fok alá esett, beindult a csapadékképződés és az esőzések, aminek hatására édesvízű, meleg óceánok-tengerek jöttek létre, amik ideális élőhelyként szolgáltak az egyszerűbb életformák számára. A felszíni víz megjelenésével olyan életfeltételt teljesült, ami már lehetővé tette a víz alatti élet kialakulását és fenntartását: stabil hőmérsékleti tartományt biztosított, tartalmazta az anyagcserefolyamatokhoz szükséges kémiai anyagokat és védelmet nyújtott a kozmikus sugárzás ellen.

A szárazföldi élet létrejöttéhez azonban ezen a feltételek még nem voltak elégségesek. A legfőbb problémát a légköri oxigén hiánya jelentette, ami egyrészt az anyagcsere folyamatokhoz nélkülözhetetlen, másrészt pedig a kozmikus sugárzástól való védelmet biztosító ózon réteg alapanyagául szolgál. A légkör oxigén koncentrációjának növekedése a vízi élet elterjedésével indult meg, forrásául a fotoszintézis szolgált. A szárazföldi élet szükséges és elégséges életfeltétele, a 20% körüli légköri oxigénkoncentráció tehát a víz alatti élet elterjedésének következményeként alakult ki.

Az 1. ábra az őslégkör és a mai légkör összetételét mutatja. A két állapot közti eltérés

1. ábra. Az őslégkör és a mai légkör kémiai összetétele
[Chemical composition of the primitive and current atmosphere]

érzékelte azt a rengeteg, egymásból következő, több környezeti rendszert érintő folyamatot, aminek eredménye a mai légköri összetétel: a kőzetfelszín lehűlésével a vízpára jelentős része lecsapódott, a kialakuló növényzet megkötötte a széndioxidot, majd elpusztulva az üledékképződési folyamat eredményeként a litoszférában raktározódott el, a fotoszintézis beindulásával pedig megjelent és fokozatosan növekedett a szabad oxigén, illetve a nitrogén aránya.

Az életfeltételek kialakulása egyes ősi teremtéstörténetekben

Az ősi teremtéstörténeteknél nem általánosan elterjedt, hogy az élet megteremtése előtt a megfelelő élettér kialakításával is foglalkoznának. A következőkben bemutatunk néhány olyan példát, ahol a Bevezetésben ismertetett, alapvető életfeltételek közül az többit is azonosították, vagyis egyértelműen utalnak arra, hogy az élet teremtését megelőzte az élettér kialakítása. Az élettér egyes elemei létrehozásának sorrendje azonban népcsoportonként jelentős eltérést mutat.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 54 -

Mózes első könyve szerint (MEK1) Isten először az eget és a földet, vagyis a szilárd kőzettestet és a légkört teremtette meg, majd ezután hozta létre a hidroszférát¹. Így a teremtés első két napján létrejött a földi élőhely, a védelmet szolgáló légkör és az élelmet-oxigént biztosító vízburok. Az elektromágneses védelemről nem várhatjuk el, hogy említést tegyen a Biblia, hiszen az akkor emberek szókincsével ez nem volt leírható fogalom. Azonban az energiaforrásul szolgáló, égi világító testeket, vagyis a Napot és a Holdat már csak a növényzet megteremtése után, a negyedik napon hozta létre a Teremtő, ami arra utal, hogy a teremtéstörténet szerzői a napfény meglétét nem tartották esszenciális életfeltételnek. Jelenlegi tudományos ismereteink alapján mindezt persze úgy is értelmezhetjük, hogy addig, amíg Isten nem teremtette meg a belső rendszer saját energiaforrását (vagyis a Napot), addig más, időleges energiaforrásból biztosította a harmadik napon teremtett növényzet létfenntartását.

Az iszlám teremtéstörténet (MEK2) a víz, mint éltető elem megteremtését tartja elsődlegesnek, a Teremtő a földet csak ezután, a víz elterelésével hozta létre. Ehhez már igénybe vette a szelet, vagyis a szilárd kőzetburok létrejöttét megelőzte a hidroszféra és az atmoszféra kialakítása. Az Allah által teremtett hét ég és hét föld megfeleltethető a Föld szerkezetét leíró gömbhéjas modell alapján a külső és belső (vagyis légköri és felszín alatti) öveknek. A teremtéstörténet nem tesz külön említést a Nap, mint energiaforrás létrehozásáról, azonban ennek megfeleltethető a „hetedik földön túl el nem múló tűzzel lángol a pokol”, mely Allah közbenjárásának eredményeként ciklikusan hoz forróságot és lehűlést a földfelszínen, vagyis felelős az évszakok változásáért, így indirekt módon a megfelelő hőmérséklettartomány fenntartásáért.

Egy az észak-amerikai kontinensen őslakos törzs, az abenakiak teremtéstörténete (Marsh és Graves, 2021) szerint a Nagy Szellem utasítására előjött Tolba, az óriásteknős, és az ő háta lett a szárazföld. Ezután a teremtő megformázta a felszíni domborzatot a teknős hátán, végül a kék égre helyezte a felhőket. Mikor befejezte a teremtést, végignézett a világon, nagyon elégedett volt, és azt mondta: „Most már minden készen áll. Meg fogom tölteni ezt a helyet az élet boldog mozzanataival.” Tudományos szemszögből értelmezve a történetet először itt is a szilárd kőzetburok (teknős háta) jött létre, ezt követte a felszínformák kialakítása, amihez természetesen szükséges volt a felszín alatti térrész tagolása is, végül következett az atmoszféra (kék ég) és a hidroszféra (felhők). Az ég kék színe nemcsak a légkör jelenlétét igazolja, hanem a Napot is létezővé teszi, így indirekt módon megjelenik a rendszerben az élet fenntartásához szükséges energiaforrás is. A felhőkből jövő csapadék a tagolt felszíni és felszín alatti térrészben áramolva tudja létrehozni a hidroszférát. Így a felhők felhelyezésbe egyben utalhat a víz körforgásnak beindítására is. A teremtőtevékenységet lezáró mondat direkt módon, egyértelműen utal arra, hogy a Nagy Szellem mindezt egy későbbi cél, az élet megteremtésének eléréshez

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 55 -

hozta létre, vagyis a Teremtő eredeti célja az élet létrehozása, melynek előzetes lépésként megteremtette az életfeltételeket.

Az élet megjelenése

Az élet, illetve az élő anyag meghatározására számtalan elmélet létezik a hosszas körülírástól a rövid definícióig, melyek folyamatosan változtak a tudomány fejlődése során. Arisztotelész felállította az élő szervezetek hierarchiáját Scala Naturae néven, amely szerint az ásványok is élőlénynek számítottak, és a hierarchia legalján álltak. Ezt az elméletet a középkorban a keresztény tanításhoz illesztették, ehhez a szükséges helyeken módosították, és a Lények Nagy Létrája (Great Chain of Beings) néven a 18. századig elfogadottnak számított (Mayr, 1982). Az 1. táblázat bemutatja a földi teremtenyek keresztény tanítás szerinti hierarchiájának elemeit, és legfőbb jellemzőit.

Később az élet definíciójának megfogalmazása két irányba fejlődött: egyik esetben a cél az élő és élettelen anyag közti megkülönböztetés volt, a másik pedig az élő és halott (de valaha még élt) organizmus közötti határvonal meghúzására koncentrált. Ez utóbbi definíciók akár fizikai (pl. Schrödinger 1970), akár biokémiai (pl. Szentgyörgyi, 1973) megközelítésből kiindulva, arra jutottak, hogy az élő és holt szervezet közti határvonal két oldalán a rendezett működés, illetve a magára hagyott, rendezetlen (bomló) állapot jelenik meg.

A földi élet kialakulásának vizsgálatakor az első típusú élet-definíció fontos számunkra. A számtalan elérhető lehetőség közül jelen tanulmányban Carl Sagan fizikus által 1994-ben megadott (és a NASA által jelenleg is használt) meghatározást vesszük alapul (Sagan, 2010): „Az élet egy olyan öfenntartó kémiai rendszer, ami képes a darwini evolúcióra”². Ez a rövid mondat magába foglalja a hosszabb, élet-kritériumokat listázó definíciók elemeit, hiszen egy öfenntartó kémiai rendszer csakis egy rendezett, anyagcserére képes anyagalmaz lehet, a darwini evolúcióra való képesség pedig magába foglalja a szaporodás képességét, a külső hatásokhoz való alkalmazkodás képességét és fajok közti átalakulás képességét is.

1. táblázat. Az élőlények hierarchiája a *Lények Nagy Létrája* (Mayr, 1982) szerint. [The Great Chain of Beings after Mayr 1982]

1.	Isten	Teremtő
		Mindenható
2.	Angyalok	Halhatatlanok
		Spirituális hatalmuk van
		Kilenc osztályba sorolhatók
3.	Emberek	Anyagi, halandó test és halhatatlan lélek
		Külsőre olyanok, mint Isten
		Nincs spirituális hatalmuk
		Egyenrangúak (nincs belső hierarchia)
4.	Állatok	Mozgásra és érzékelésre képes lények
		Belső hierarchia gyorsaság, erő és érzékek alapján
		Legfelső osztály: ragadozók = leggyorsabb, legerősebb, legélesebb érzékek
		Legalsó osztály: tengerfenék állatai
5.	Növények	Nincsenek érzékeik, nem képesek helyváltoztató mozgásra
		Funkciójuk a felsőbb szintek kiszolgálása élelemmel, gyógyszerrel
6.	Ásványok	Nem képesek növekedni és szaporodni
		Erősek és szilárdak
		Drágakövek mágikus erővel bírnak

A tudományos elméletek szerint (pl. Szathmáry, 2003) az élet létrejötte egy hosszan tartó, természetes folyamat, ami teljes egészében illeszkedik a Föld kialakulásának és formálódásának globális folyamataiba. Ezt a folyamatot kémiai evolúciónak nevezik, aminek utolsó lépése örökítő anyagokat tartalmazó, szaporodóképes, önálló organizmusok létrejötte. A kémiai evolúciót követően indult be rögtön a biológiai evolúció; a két evolúciós folyamat közti kapcsolódási pontot pedig a Sagan-féle definíció szerinti élet megjelenése jelenti. A kémiai evolúció folyamatára számos elmélet létezik, például Miller 1953-ban végzett, „Ősleves kísérlete”³, (Miller, 1953) amivel bebizonyította, hogy olyan fizikai-kémiai körülmények között, ami a prekambriumi Földet jellemezte, szervesen összetevők természetes reakcióiból külső hatás nélkül, spontán módon is létrejöhetnek a DNS alapját képező szerves vegyületek (Fox, 2007).

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 57 -

A kémiai evolúció kihagyásával rögtön a biológiai evolúcióval kezdő elméletek természettudományos megközelítésben az élet forrásának a meteoritok által szállított csírákat tekintik, és azok eredetét tovább már nem vizsgálják.

A teremtéstörténetek nem térnek ki az általában vett élő anyag létrehozására, hanem a különböző, összetett életformák teremtésére koncentrálnak. Az Ószövetségben a teremtés hat napjából három során végzett teremtő tevékenység eredménye lesz a teljes bioszféra, de például az abenaki törzs teremtésmítosza szerint⁴ ehhez egyetlen alkalom is elegendő volt.

A biológiai sokszínűség kialakulása

A biológiai törzsfajlás folyamata

A természettudományos világmodell szerint a kémiai evolúció során létrejövő kezdeti létformák a biológiai evolúció hosszú láncolatán keresztül érték el a jelenlegi sokszínűségi állapotot. Az évmilliókon átívelő folyamatok során rengeteg faj kialakult, módosult, kihalt, a faji jellegzetességek, valamint az egyedszámok is sokat változtak. A bioszféra folyamatosan interakcióban volt (és jelenlegi is van) a Föld többi környezeti alrendszerével: a fajok alkalmazkodnak az őket körülvevő rendszerek változásaihoz, de ugyanakkor maga a bioszféra is jelentős változásokat okoz a környezeti rendszerekben.

A földi élet megjelenésekor a szárazföldön nem voltak jelen az életfeltételek, mivel a légkör nem tartalmazott szabad oxigént, így sem az anyagcsere alapeleme, sem a kozmikus sugárzás elleni ózonpajzs nem volt jelen. Az első vízi életformák változtatták meg az atmoszférát úgy, hogy lehetővé váljon az élet a szárazföldön. A szárazföldi élet elterjedésével jött létre a humuszban gazdag talajréteg (pedoszféra), ami az élővilág további elterjedését tette lehetővé.

A bioszféra és Föld környezeti rendszerei közti interakció eredményei általában tartós, globális változások. Például a földtörténet bizonyos korszakaiban a földfelszín jelentős részét mocsaras erdő borította, ami beindított egy globális, öngerjesztő, felmelegedési folyamatot, melynek során megnövekedett az üvegház hatású gázok kibocsátása, ami tovább növelte felmelegedést. A növekvő hőmérséklet hatására beindult az olvadás: egyre csökkent a napfényt visszaverő, fehér felületek (jéggel/hóval borított) nagysága a hőelnyelő, barna/zöld felületek nagyságához képest, így tovább tudott terjeszkedni a trópusi növényzet, ami tovább növelte az üvegház hatású gázok kibocsátását, így a felmelegedést. A folyamat végén volt, hogy teljesen eltűntek a fehér felületek (jégsapkák) a Föld felszínéről. Közben a hatalmas mennyiségű növényzet megkötötte a légköri szén, majd az elhaló szerves anyagok bekerültek a diagenetikus (közétté válási) folyamatok körforgásába, üledékes kőzetként a litoszféra részévé váltak. Az iparosodás korától fogva

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 58 -

az ember egyre nagyobb intenzitással termeli ki az ásványi szenet, ami újból légnemű állapotba kerül, és növeli a légkörben az üvegház hatású gázok arányát.

A biológiai törzsfajlás folyamata szigorú sorrendet mutat, egyértelműen kijelenthető, hogy melyik faj kialakulását milyen fajok létrejötte előzte meg. Mint láttuk, a Földön folyamatosan változnak a környezeti rendszerek fizikai és kémiai tulajdonságai, így bármely időpontban csak olyan fajok létezhetnek, amik számára éppen aktuálisan megvannak az életfeltételek. Az élet elterjedésének folyamata ráadásul nem lineáris: a földtörténet során több olyan dokumentált esemény is történt, aminek következtében drasztikus, globális kihalási hullám következett be, mind a fajok, mind az egyedszámok tekintetében. Jellemzően egy-egy ilyen nagymértékű biológiai katasztrófa után gyökeres változás állt be az életkörülményekben, és új irányt vett a törzsfajlás folyamata.

A Föld benépesítése a Biblia szerint⁵

Az Ószövetség teremtéstörténete szerint a bioszféra fokozatosan alakult ki a teremtés három, nem egymást követő napján, méghozzá a Lények Nagy Létrája (1. táblázat) szerinti hierarchiát követve. Ha összevetjük ezeket az eseményeket a biológiai törzsfajlás szakaszaival, érdekes párhuzamokat fedezhetünk fel. Először a növényzet megteremtésére került sor, a második napon: a fűvek (egyszikűek) majd a gyümölcsfák (kétszikűek) jöttek létre. Két nap múlva keletkeztek a vízi élőlények (kimondottan az állatok)⁶ majd a madarak.⁷ Végezetül a szárazföld benépesítése történt meg⁸, az ötödik napon. Érdeemes megfigyelni, hogy a Biblia külön említi a háziállatokat (vagyis a barmokat) a vadon élő állatoktól, tehát magát a háziásítást is egy teremtési folyamattal helyettesíti, ami már egy magasabb rendű létformát eredményezett. A 2. táblázat szemlélteti a bibliai és a természettudományos törzsfajlás közti párhuzamokat. (2. táblázat)

2. táblázat. *A biblia törzsfajlás lépései [Steps of evolution according to the Bible]*

Egyszikűek	„Hajtsd a föld gyenge fűvet, maghozó fűvet,
Kétszikűek	gyümölcsfát, a mely gyümölcsöt”
Vízi állatok	„Pezsdüljenek a vizek élő állatok nyüzsgésétől”
Szárnyasok	„Szaporodjatok, és sokasodjatok, és töltsétek be a tenger vizeit; a madár is sokasodjék a földön.”
Szárazföldi (vad)állatok	„Hozzon a föld élő állatokat [...] : barmokat, csúszómászó állatokat és szárazföldi vadakat”
Háziállatok	

A Biblia kitér arra, hogy a teremtés során csak kis egyedszámú fajok jöttek létre, amik az isteni „sokasodjatok” parancs végrehajtásával népesítették be a Földet. Ez a folyamat hosszú ideig tartott, minek során fajok belüli változások is előfordulhattak, így a darwini evolúció környezet változásához való alkalmazkodást leíró ága tetten érhető. Új faj kialakulására, spontán törzsfajlásra azonban a Biblia szerint nem került sor.

Tömeges fajkihalást okozó természeti jelenségből egy említést találunk, 40 napig tartó esőzés formájában, amikor Noé a bárkáján, mint egy génbankban menekíti az élőlényeket, és azok aztán újra, spontán módon (isteni beavatkozás nélkül) benépesítik a Földet. Ezen kihalási eseményt tehát nem követi sem újabb, bibliai értelemben vett teremtési tevékenység, sem a (földtörténet során dokumentálthoz hasonló) új fajok felemelkedése, hanem nagyjából a teremtés utáni állapot áll vissza.

Összefoglalás

A jelenleg széles körben elfogadott (és a tudományos világban) érdemben szinte senki által nem vitatott) természettudományos világkép szerint a Föld jelenlegi bioszférájának kialakulása egy olyan összetett folyamat hosszan tartó részfolyamata, ami az univerzum keletkezéséig is visszavezethető. A földi élet létrejöttét először az életfeltételek megteremtésétől vizsgáltuk. Bemutattuk azokat az egymáshoz kapcsolódó folyamatokat, melyek az élet befogadására és fenntartására alkalmas helyszín, vagyis egy olyan szilárd, megfelelő hőmérsékletű, felszíni vízzel és atmoszférával rendelkező kőzetbolygó kialakulásához vezettek, mely rendelkezik elegendő erősségű mágneses térrel ahhoz, hogy eltérítse a Föld felé tartó, nagy energiájú (és ezért az élő szövetet roncsoló), elektromosan töltött részecskéket. Bemutattuk, hogy ezek a folyamatok olyan kémiai reakciók beindulását indukálták, melyek eredménye lett a kezdeti életformák kialakulása. Láttuk, hogy a biológiai evolúció a Föld környezeti rendszereinek folyamatos változásaival interakcióban zajlott le. Mindezen természetes folyamatok eredménye a mai biológiai

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 60 -

sokszínűség, ami csak egy pillanatnyi állapota a továbbra is a Föld minden szférájában zajló eseményeknek, vagyis semmiképpen nem beszélhetünk egy lezárult folyamatról.

Az ószövetségi és néhány egyéb népcsoport teremtéstörténetének áttekintéséből megállapítható, hogy az élet teremtése akár egyszeri, akár többlépcsős folyamat, minden esetben megelőzi azt az életfeltételek kialakítása. Az életfeltételek azonosítása jól leköveti a jelenlegi természettudományos ismereteinket, egyedül az elektromágneses sugárzás elleni védelemre nincs sehol utalás, ami viszont teljesen érthető abból a szempontból, hogy a történetek szerzői nem rendelkeztek ismerettel ennek létezéséről. Találtunk utalást arra is, hogy a Teremtő tudatos, pontosan azzal a céllal alakította, formálta a Földet, hogy a képes legyen az élet befogadására és fenntartására.

A teremtés pontszerű, különálló események láncolataként jelenik meg, mely a természettudományos világgal szemben egy egyértelműen, régen lezárult folyamat. Mivel az egyedi események között nem mindig van ok-okozat kapcsolat, az egyes események sorrendje akár felcserélhető is lehetne.

Az Ószövetségben az életformák teremtésének sorrendje több esetben párhuzamba állítható a biológiai evolúcióval. Megfigyelhető, hogy a Teremtő először azokat az életformákat hozta létre, melyek a későbbiek számára élettérként és táplálékforrásként szolgálhattak. legutoljára teremtette a háziállatokat, melyek feladata közvetlenül a magasabb rendű ember szolgálata.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Brooke, John Hedley (1991): *Science and Religion: Some Historical Perspectives*, Cambridge History of Science. – Cambridge University Press, Cambridge [England]; New York.
- [2.] Draper, John William (1875): *History of the Conflict between Religion and Science*. – D. Appleton. New York.
- [3.] Fox D. (2007): *Primordial soup's on: scientists repeat evolution's most famous experiment*. – Scientific American. March 28, 2007.
- [4.] Marsh, James H.; Graves, Brownyn (editors) (2021): *The Canadian Encyclopedia*. – Encyclopædia Britannica, Inc. Corporate Site.
- [5.] Mayr, Ernst (1982): *The Growth of Biological Thought: Diversity, Evolution, and Inheritance*. – Belknap Press, Cambridge, Mass.
- [6.] MEK1: *Bibliai teremtéstörténet. Mózes első könyve. A teremtésről*. – In: *Teremtéstörténetek*. Országos Széchenyi Könyvtár Elektronikus Archívuma <https://mek.oszk.hu/00100/00192/html/001.htm#d2>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 49-62.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 61 -

- [7.] MEK2: Iszlám teremtéstörténet. Az ég, a föld és az angyalok teremtése. A Korán és a Hadíth nyomán. – In: Teremtéstörténetek. Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Archívuma, <https://mek.oszk.hu/00100/00192/html/001.htm#d17>
- [8.] Miller, Stanley L. (1953): A production of amino acids under possible primitive earth conditions. – Science 117(3046): 528-529.
<https://doi.org/10.1126/science.117.3046.528>
- [9.] Plank Zsuzsanna (2021): Környezeti fizika I. Fizikai alapismeretek. – Wesley János Lelkészsképző Főiskola, Budapest.
- [10.] Sagan, Carl (2010): Definitions of life. – In: M. Bedau, C. Cleland (Authors), The Nature of Life : Classical and Contemporary Perspectives from Philosophy and Science. (pp. 303-306). Cambridge University Press, Cambridge.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511730191.029>
- [11.] Schrödinger, Ernst (1970): Mi az élet? – In: Válogatott tanulmányok. Gondolat, Budapest.
- [12.] Szathmáry Eörs (2003): Az élet keletkezése. – Magyar Tudomány 48(109)(10): 1220-1247.
- [13.] Szent-Györgyi Albert (1973): Az élő állapot. – Kriterion, Bukarest.
- [14.] White, Andrew Dickson (1896): A History of the Warfare of Science with Theology in Christendom. – Macmillan, London.
- [15.] Zemplén Gábor (2006): Kreácionizmus-pro és kontra. – Világosság 47(6-7): 23-40.
<http://epa.oszk.hu/01200/01273/00033/pdf/20070319210116.pdf>

ÖSSZEFOGLALÓ

A földi élet kialakulását a természettudományos világmodell alapján egy hosszú eseménylánc részfolyamataként tudjuk leírni. Jelen tanulmányban röviden ismertetjük ezt a folyamatot, kezdve a Föld bolygó, mint élettér kialakulásával, és eljutunk egészen a bioszféra mai állapotáig. Emellett áttekintünk néhány teológiai teremtéstörténetet azzal a céllal, hogy kapcsolódási pontokat találjunk a természettudományosan leírt és elfogadott eseménysorozattal.

A tanulmány első részében azonosítjuk a földi környezeti rendszer azon elemeit, melyek elengedhetetlenül szükségesek az élet fenntartásához. Megvizsgáljuk az életfeltételek kialakulásának és időbeli változásának folyamatát, majd összevetjük ezeket az ismereteket az Ószövetség, a Korán és egy amerikai őslakos törzs teremtéstörténeteivel. A következő részben az élet természettudományos definícióját és az élő szervezet kialakulásának folyamatát mutatjuk be. Végezetül megnézzük, hogyan népesítették be a Földet a kezdetben létrejött vagy teremtett életformák.

A tanulmány segítséget nyújt ahhoz, hogy a földtani, kémiai és biológiai evolúció folyamatos láncolatához tudjuk kapcsolni az ószövetségbeli teremtési tevékenység egyes pontszerű eseményeit.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 49-62.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.49-62>

- 62 -

APPENDIX

¹ „Gyűjtek egybe az ég alatt való vizek egy helyre, hogy tessék meg a száraz”

² “Life is a self-sustaining chemical system capable of Darwinian evolution”

³ Miller szakirodalmi hivatkozások alapján összeállított egy laboratóriumi, izolált rendszert, amivel a mintegy 2,5 milliárd évvel ezelőtti, oxigénszegény földi légkör és óceán alkotta környezeti rendszert modellezte kémiai összetétel és hőmérséklet alapján. Az időszakra jellemző, gyakori villámtevékenységet elektromos szikrával szimulálta, ami külső erőforrásként szolgált a molekulák szintéziséhez. A kísérlet eredményeként a folyadékban lévő óriásmolekulák a DNS alapjául szolgáló fehérjemolekulákká álltak össze.

⁴ Az abenaki őslakos törzs szerint (Marsh és Graves, 2021) úgy történt az élet teremtése, hogy a Nagy Szellem álmában látott egy biológiailag sokszínű világot, amiben nyüzsögtek a különböző fajú élőlények. Mikor felébredt, rájött, hogy az álma valósággá vált.

⁵ Az embert, mint a „teremtés koronáját” a Biblia nem tekinti a bioszféra részének, így annak teremtésével jelen tanulmányban nem foglalkozunk.

⁶ És teremté Isten a nagy vízi állatokat, és mindazokat a csúszó-mászó állatokat, a melyek nyüzsögnek a vizekben ...

⁷ ... Pezsdüljenek a vizek élő állatok nyüzsgésétől; és madarak repdessenek [...]

⁸ Teremté tehát Isten a szárazföldi vadakat [...] a barmokat [...] és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokat ...

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 63 -

JICCHÁK LURIA ÉS KÖRÉNEK ÚTJAI AZ ISTENHEZ

1. RÉSZ: A VALLÁSGYAKORLÓ

[ISAAC LURIA AND HIS CIRCLE'S PATHS TO GOD

PART 1. : THE RELIGIOUS PRACTITIONER]

VÁG ANDRÁS

vag.andras@gmail.com

„... a nagy egyéniség soha nem illik a valóságba, hanem felülemelkedik rajta, és megtestesít egy ideált, amelynek – éppen őmiatta – helye is lesz ebben a valóságban ...”
(Krasznahorkai László)

Abstract. This study is the first part of a two-part analysis summarising the activities of Isaac Luria in Safed, the best-known figure of Jewish mysticism. In this first part, the author provides an insight into Luria's roles as a religious leader, as an innovative shaper and teacher of Kabbalah, and as a member of the local Jewish community. In doing so, the study shows some details of what he did and how he spent his time during his years in Safed. The study also traces the purposes and messages of the most important rituals and religious customs that Luria introduced to the Safedian Kabbalists. This is on the understanding that Luria not only created, but by all accounts led and practised the rituals himself.

Keywords: Safed, jewish, kabbalah, innovation, rituals, prayer, tikkun

Bevezetés

A 16. sz. második felétől a zsidó közösségekben a kabbala kezd tömegvallássá válni, amiben sokat segített, hogy a Zohár,¹ a zsidó misztika legfontosabb szövegkorpusza és a cfáti (elterjedt nevén Safed) innovációk legfőbb forrása megjelent nyomtatásban. Fontos sajátosság volt az is, hogy a tudós és újtó szellemű rabbik hatására mérséklődött a misztikus tanítások ezoterikus jellege, amiben a cfáti kabbalistáknak kulcsszerepe volt. Ennek a galileai közösségnek a legkreatívabb, legnagyobb hatású gondolkodója Jicchák Luria (1534-1572). Életművében és sorsában egyaránt a spirituális kreativitás és a misztika embere, akinek szellemi teljesítményére, tanításaira később „luriánus kabbalaként”² hivatkoznak. Élete történetét, tevékenységeit születésétől fogva legendák kísérik. Jelentőségét legjobban talán az jelzi, hogy a szakirodalom egy része a kabbala két fő korszakát különbözteti meg: Luria előtti és Luria utáni. A kutatók sokáig elsősorban a luriánus kabbala elméleti oldalára, vagyis a teremtés-magyarázataira koncentráltak. A 20. század második felétől kezdődően jelentek meg gyakrabban olyan publikációk, amelyek a

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 63-84.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 64 -

korábbiakhoz képest nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a luriánus kabbala gyakorlati oldalának, így az általa bevezetett rítusoknak és a vele kapcsolatos mítoszoknak is.

A tanulmány céljai

Jicchák Luriának kulcsszerepe volt abban, hogy Cfátban a rituális szokások viszonylag rövid idő alatt jelentős mértékben megváltoztak. Az újításokat abból kiindulva kezdeményezte, hogy a kabbalista világmagyarázathoz újfajta spirituális gyakorlatokra volt igény és lehetőség is egyben. A változatlan végső célt – a messiás mielőbbi eljövételének segítését – a korábbiaktól részben eltérő eszközökkel igyekezett – a többi cfáti kabbalistánál együtt – elősegíteni. Ebben a harmónia-teremtő folyamatban Luria nem csak, mint kreatív vezető vett részt, hanem egyben mint saját kabbalájának főszereplője is.

Ebből a meglátásból kiindulva a tanulmánynak három fő célja van. Egyrészt betekintést nyújt Jicchák Luria szerepeibe mint a kabbala innovatív alakítója, tanítója és mint a helyi zsidó közösségi tagja – vagyis részleteket mutat abból, hogy mit csinált, milyen innovációi voltak, mivel töltötte az idejét cfáti éve alatt. Másrészt, ehhez kapcsolódóan felrajzolja a legfontosabb szertartások, szokások és spirituális gyakorlatokat érintő módosítások céljait és üzeneteit, amelyeket nagy valószínűséggel Luria vezetett be a cfáti kabbalistának számára. Ezeket Luria nem csak kezdeményezte, hanem maga is gyakorolta és minden jel szerint vezette is. A tanulmány végül vázlatos képet nyújt a luriánus kabbala hírneves megalkotója spirituális alkatának néhány aspektusáról.

A tanulmányban a bemutatott szertartások, meditációk és tanítások leírásai – néhány illusztrációtól eltekintve – nem térnek ki sem azok bibliai vagy későbbi eredetére, sem Luria elméleti kabbalájára való részletes hivatkozásaira. Ahhoz, hogy viszonylag tiszta legyen a kép arról, hogy ténylegesen mit csinált, miben vett részt, mindenképpen figyelembe kell venni, hogy a róla szóló írásos beszámolók egy része legendákat is tartalmaz. Nem érint a szöveg olyan rituálékat és szokásokat sem, amelyeket az utókor ugyan Luriának tulajdonít, de a tudományos irodalom nem köti hozzá.

A legrégebbi forrásokról

Három arám nyelvű Sábbát-himnusz szövegen, pár versen (Borsányi, 2005, 33.) és néhány üzleti tevékenységéhez kapcsolódó dokumentumon kívül semmilyen írásos anyag nem maradt tőle. Tanításait néhány kiemelkedő tanítványa rendszerezte és így a luriánus kabbaláról később megjelent könyvek és tanulmányok elsősorban ezekhez a forrásokhoz nyúlnak vissza. Gondolatait főként Hájim Vitál – Luria első számú tanítványa – őrizte meg és dokumentálta, mégpedig annak a szerencsés körülménynek köszönhetően, hogy mestere tanításait folyamatosan lejegyezte. Később a többi tanítvány – Luria előadásain készített – jegyzeteit is összegyűjtötte. Vitál rabbi több könyvet írt, ezek között a legismertebb a luriánus kabbala tanításait tartalmazó, nyolckötetes „Életfa” (Éc Hájim)

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 65 -

című. Luria tanításait ismertető másik kiemelkedő kortárs József ibn Tabul. Egyes források szerint a tanítványok között Ibn Tabul lehetett az első, aki lejegyezte a mester szavait (Klein, 2005, xxxiv.). Ezek a szövegek a luriánus gondolatok tömör összefoglalását tartalmazzák. A legrégebbi dokumentum, ami nem közvetlenül a tanítványoktól származik az négy levél, amelyet Solomon Dreznitz írt Cfátból a barátainak kb. 30 évvel Luria halála után. Ennek a négy levélnek a tartalma először kéziratban, később nyomtatásban, már a 17. században – többféle címen és más szövegekkel együtt, több nyelvre lefordítva – megjelent. A leggyakrabban idézett – Dreznitz levelei alapján összeállított – korai könyvek egyike az „Ari dicsérete” (Shivhei ha-Ari), szerzője és megjelenésének éve ismeretlen. A másik gyakran használt forrás a Shivhei ha-Arit felhasználó, de annál terjedelmesebb, ladinóból fordított „Ari élete” (Toledot ha-Ari) című könyv. Utóbbiban a tényszerűnek tűnő adatok legendákkal és a helyi folklór elemeivel keverednek.

Néhány fogalomról

A misztika tudományos igényű definíciójára nem mindig vállalkoznak a szerzők, de ez érthető is, mivel egyrészt ez meglehetősen sokoldalú, összetett jelenség, másrészt a tanulmányozásához ilyenfajta precizításra nincs is feltétlenül szükség. Gershom Scholem³ például egyáltalán nem határozza meg, mit ért zsidó misztika alatt. Ettől függetlenül életműve tárgyát egyértelműen misztikának tekinti.

Nagyvonalakban azt lehet mondani, hogy a különféle misztikus hagyományokban megtalálható közös vonás az istenségről szerzett személyes tapasztalatra, sőt a vele való egyesülésre irányuló törekvés. Ugyanígy párhuzamok mutatkoznak ennek a célnak az elérése érdekében követhető vagy követendő útról alkotott elképzelések között is. Ennek az útnak tipikus szakaszai az egyének megtisztulása, bizonyos szellemi állapotok elérése valamilyen speciális tevékenység által, végül a misztikus élmények átélése. Például a keresztény misztikával kapcsolatban Sík Sándor úgy fogalmaz, hogy „... általános az a gondolat, hogy a lelkiéletnek három egymásután következő fokozata van: három út. Az első a tisztulás útja (via purgativa), amelyen a bűnből gyógyul ki az ember. A második a megvilágosodás útja (via illuminativa): a megtisztult ember meglátja az utat és rálép. A harmadik az egyesülés útja (via unitiva), csak ezen jelenik meg a misztikus élmény.” (Sík, 1950, 83 és 85.).

Az egyes misztikus iskolák általában magukon hordják tradícióik legfőbb tantételeinek összetevőit, elsősorban azért, mert képviselőik egyáltalán nem akarnak elszakadni vallásuk hagyományaitól. Az már más kérdés, hogy vallási kánonjaik mely elemeiből építik fel misztikus teológiáikat, miként értelmezik az egyes szövegrészeket és hogyan alakítják rítusaikat. Mindez természetesen a zsidó misztikára is igaz, hiszen ez az irányzat a zsidóság szent iratain – a Tórán és a Zoháron – alapul.

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 66 -

Még a tudományos szövegek is néha szinonimaként használják a „zsidó misztika” és a „kabbala” kifejezéseket, pedig nem egyezik a jelentésük. A legelterjedtebb nézet szerint a zsidó misztika tágabb fogalom, felbukkanása a (polgári) időszámítás első évszázadaira tehető, míg a kabbala a Zohár 13. századi megjelenéséhez köthető. A kabbala a zsidó miszticizmus legnagyobb hatású irányzata, a szó jelentése a „hagyomány befogadása”. (A kabbalisták magukat mekubálnak hívják, ők azok, akik a hagyományt megkapják.)

A korai misztikusok az átszellemüléshez – az imák mellett – olyan módszereket használtak, mint az angyalok megidézése, hipnotikus kézmozdulatok, az ábécé betűinek manipulálása stb. Később, a spanyolországi és dél-franciaországi kabbalisták elkezdték összeolvasztani a vallási szokásokat és egyéb spirituális gyakorlatokat⁴ az elméleti kabbalával,⁵ amit a Zohár cfáti értelmezői és magyarázói még intenzívebben folytattak tovább. Az ily módon kibővített tartalom új dimenziókat kínált a léleknek.

Egy kabbalista gondolkodásában a vallásos élet lényegének három – egymással szorosan összefüggő – eleme van: a bűntől való megszabadulás, az istenség egymástól elszakadt részei újraegyesítésének segítése és a messiás eljövételének előmozdítása – mindezeket szigorúan a Zohárból, és mint ennek forrásából, a Tórából származtatva. A három komponens közös eredője, vagyis az emberek számára a végső cél az Istenséghez való közelség elérése, mégpedig a lehető legnagyobb mértékben. A kabbalista szertartások, az imák, a meditációk és kontemplatív módszerek, a tanulások és a mágia is – közvetve vagy közvetlenül – a fenti célokat segítik elő.

Jicchák Luria rövid életrajza

Teljes neve Jicchák (Ben Solomon) Luria Askenázi, zsidó vallási körökben használt nevei: Ha-Ari (az Oroszlán), Ha-Ari Ha-Kados (a szent Ari) vagy Arizal. Az Ari név az „Askenázi, Rabbi, Icchák” szavak kezdőbetűiből áll össze. Luria askenázi apja (Solomon) Németországból (Elzász-Lotaringiából) vagy Lengyelországból vándorolt Jeruzsálembe. Apja nagyon korán meghalt, az özvegy a még kisgyerek Luriával és testvéreivel a bátyjához Mordecháj Franceshez költözött, Kairóba. A nagybácsi közösségi adószedő volt, ami, úgy tűnik, jelentősen hozzájárult kiemelkedő anyagi helyzetéhez. Erre a pozíciókra olyan embereket választottak, akikben egyrészt a hatalom – jelen esetben az Oszmán Birodalom – megbízott, másrészt a közösség vezető köreihez tartoztak és feltehetően egyben a támogatását is élvezték – legalábbis valamilyen szinten. Az ifjú Jicchák szorgalmasan tanulja a rabbinikus irodalmat Egyiptom főabbijánál, David Ibn Zimránál és Rabbi Bezalel Askenázinál a korszak vezető babiloni talmudistájánál.

15 éves korában megnősül, unokatestvérét, Mordecháj Frances lányát veszi feleségül. Tanulmányait a házasságkötés után is – mivel anyagi gondjai nem voltak – folytatni tudja. Huszonkét éves korában egy – a nagybátyja tulajdonában lévő – nílusi szigetre költözik, ahol évekig magányosan Biblia-magyarázatokkal foglalkozik, meditál és imádkozik.

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 67 -

Magányából csak Szombatonként tér vissza a családjához, de akkor is csak annyit beszél, amennyire feltétlenül szükséges és azt is csak a Szent Nyelven. Olvassa a 12-13-adik századi kabbalisták műveit és fiatalokora legnagyobb kabbalista tudósának, a Cfátban élő Mózes Cordoverónak⁶ könyveit. Mindezek mellett üzletember is, agrártermékek kereskedelmével foglalkozik. 1570-ben, 36 évesen, rövid Jeruzsálemi tartózkodás után, Cfátba költözik. Mélységesen vallásos és szigorúan aszketikus életmód után fiatalon, 38 éves korában hal meg, valószínűleg pestisben, alig valamivel több, mint két évvel a költözést követően.

Cfáti vallásosság Luria érkezésekor

A Felső-Galileai Cfát a 14-15. században egy nem túl jelentős kis település volt, amelyet zsidó utazók és zarándokok ritkán látogattak meg. A város a 15-ödik század utolsó évtizedeitől kezdte el vonzani a misztika iránt érdeklődő európai zsidókat. Emellett a korábban a török területeken élő zsidók is egyre nagyobb számban választották új lakóhelyüknek az ősi földet – nem csak vallási, hanem gazdasági indíttatásból is – amihez hozzájárult a meglehetősen liberális beállítottságú közösség kisugárzása. A legnagyobb vonzerő azonban az ottani különleges vallásgyakorlás lehetősége és a misztikus megváltás-várás volt.

A település fejlődésének a legnagyobb lökést a zsidók Spanyolországból való 1492-es kiűzése és egy részük Cfátba költözése jelentette. További igen jelentős fejlemény volt, hogy 1516-ban az Oszmán Birodalom elfoglalta a területet – ami egyértelműen pozitív változást hozott a zsidók számára. A Spanyolországból száműzöttek nem egyszerűen a közösség létszámát gyarapították – sokan köztük maguk is kabbalisták – hanem a zsidó körök egyik meghatározó tényezőjévé váltak. Fontos szerepük volt a messiásvárás gondolatának és az ehhez kapcsolódó rituálék további terjedésében, mivel – nem utolsósorban a száműzetés okozta szenvedésük miatt – úgy gondolták, a Messiás eljövételét megelőző próbatétel előtt állnak. Ezt a meggyőződést tovább mélyíti, hogy a Zohár Galileát jelöli meg a Messiás eljövetele helyszínéül.⁷

Luria Cfátba érkezését közvetlenül megelőzően a zsidó kultúra és vallás szinte minden eleme és kreativitása megjelent a városban, és így a késő középkori (vagy kora újkori) zsidóság egyik központjává vált. Ebben az „aranykorban” (Vág, 2023) kifejezetten széles volt – mai kifejezéssel élve – az értelmiségi réteg. Lehetőség nyílt a misztikus tanítások terjesztésére, virágzott a vallási és világi költészet, új rituálék és szent könyvekhez írt kommentárok jelentek meg és egyre többen látogatták a zarándokhelyeket. Az ottani kabbalisták vallási szempontból különösen szigorú napirend szerinti életet éltek. Az előírásokhoz kapcsolódó magyarázataik középpontjába – túllépve az isteni bölcsességre való hivatkozáson – a „kabbalista szimbólumaikat és teurgiáikat” helyezték (Fine, 2003, 191.).

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 68 -

A tizenhatodik században Erec Jiszráélben olyan változás következett be a zsidó vallásosságban, amelyet akár drámának is lehet nevezni: a zsidó misztika elzárkózó és ezoterikus arculatát egy nyitottabb és aktívabb irányzat váltotta fel. A korábbi évszázadokban a kabbalista körök a tanításokat és meditációkat elrejtették a kívülállók szeme elől, ehhez képest néhány vezető kabbalista Cfátban egészen más állásponton volt. Elsősorban ők emelték a várost arra a szellemi szintre, amilyen akkor volt, amikor Luria oda érkezett.

A 16. századi Cfát volt a zsidóság vallásos életének központja – megelőzve ebben Jeruzsálemet is. A közösség szellemi életének kiemelkedő színvonaláról a városban élő bölcs rabbik gondoskodtak – jórészt kabbalisták de voltak köztük bőven a hagyományos rabbinikus irányzat követői is. Luria Cfátba érkezésekor a városban tevékenykedő számos bölcs közül legalább hármat mindenképpen ki kell emelni, mivel kulcsszerepük volt a cfáti vallásosság alakításában. Egyikük Mózes Cordoveró – akit előbb Luria tanítójaként, később tanítványaként emlegetnek – amellet, hogy több fontos könyvet írt, elsőként gyűjtötte össze és rögzítette írásban az új, a zsidó hagyomány szokásos követelményeit meghaladó, magasabb tudatosság elérése céljából végzett „spirituális gyakorlatokat” (hanhagot). Ehhez munkához baráti-vallási körének tagjai közül többen csatlakoztak (Klein, 2005, xix.; Faienstein, 2013). Másikuk a hagyományhoz a kabbalistáknál jobban kötődő Jozsef Káro rabbi a „Terített asztal” (Sulchán Áru) című jogi- és viselkedéskódex szerzője, tanító és haláláig a cfáti rabbinikus bíróság vezetője. Jozsef Káro annak ellenére, hogy a halachikus⁸ irányzat markáns képviselője volt, a kabbalával is behatóan foglalkozott. Végül, közülük a legfiatalabb, Hájim Vitál, Luria örökségének legfőbb gondozója, akinek szerepét azért is fontos hangsúlyozni, mert ő írt a legtöbbet mesteréről annak halála után, ezért rengeteget hivatkoztak rá később.⁹ Az a körülmény, hogy az utókor jórészt Vitál gondolkodásán, szűrőjén és értelmezésein keresztül ismeri Luria tanításait, a zsidó kabbala szempontjából nem jelent feltétlenül hátrányt, mivel ő maga is jelentős tudós volt. Valószínűsíthető, hogy ha egyáltalán változtatott az eredeti szövegeken, akkor inkább hozzátett, mint elvett belőlük.

A Cfátban kialakult csodálatos zsidó kultúra számos újítást vezetett be a korszak vallásosságának szinte minden területén, melynek középpontjában a Zohár állt. A Zohár tartalmának mélyebb átélése iránti vágyakozás a 16. század első felében kezdett élni. A pre-luriánus kabbalisták a szöveget szó szerint vették és így próbálták meg értelmezni a lényegét (Tishby, 1989). Körükben egy idő után a Zohár csaknem annyi – ha nem több – figyelmet kapott, mint maga a Tóra. A város spirituális hangulatát Solomon Schechter 1908-ban megjelent tanulmányában így mutatja be:

„Úgy tűnik, hogy a vallásos légkör a zsidóság minden rétegét áthatotta, ezért a 16. századi Cfát egy, a világ minden részéből összegyűlt, bűnbánó zsidókból álló, állandóan megújuló közösség benyomását kelti. Az életükre úgy tekintenek, mint az istentiszteletre

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 69 -

kínált lehetőségre, mely utóbbit csak időnként kell megszakítani olyan apróbb tevékenységekkel, mint a megélhetés biztosítása, a családjuk megélhetése és az előírt adók befizetése. Tehát az imádság a fő és egyetemes foglalatosság. Ennek támogatására a nőket és a gyerekeket külön tanítók oktatják a liturgiára és az előírt áldásokra. De a reggeli, délutáni és esti istentisztelet szabályos rendje nem elégíti ki az imádság iránti vágyukat. Számukra a nap az éjszaka közepén kezdődik, amikor a «tanultak» és a «tette kész férfiak» feketébe öltözve a zsinagógákba vonulnak, leülnek a padlóra és különleges liturgiákat olvasnak fel, melyek lényege a Szentély lerombolása és Isten népének bukása feletti gyász. Az esemény a megváltást késleltető zsidó bűnök megvallásával zárul” (Schechter, 1908).

A cfáti legendákhoz tartozott, hogy a város egy olyan idilli hely, ahol teljes a béke és megértés a városba vándorolt emberek különféle csoportjai és persze a régiek között is. Ez a harmonikus kép – mondja Eli Yassif (2019, 2.) – az egyik fontos eleme a Cfát-mítosznak. A város folklórja és legendái antikanonikusak és ezzel megteremtették egy sajátságos, elit-ellenes diskurzust, ami abban az időben elég szokatlan társadalmi mentalitás volt. De nyilván a mítosz – hogy Cfát egy szent város, amely az erkölcsre, a vallási gondolatokra és a mindenki számára elérhető jólétre épül – és a valóság – vagyis az, hogy az emberek tele vannak gyengeségekkel és hibákkal, és hogy a csoportok között konfliktusok támadnak – természetesen keveredett. Nem meglepő, hogy az újonnan beköltözők és a régi cfáti lakosok, valamint a kabbalisták és a halachikusok között is voltak véleménykülönbségek. Például a kabbalisták úgy tekintettek a halachikusokra, mint akik jobban kötődnek az anyagi világhoz, magukról viszont azt tartották közelebb vannak isteni világokhoz. Több forrás is utal arra, hogy vezető halachisták is érdeklődtek a kabbala iránt (Yassif, 2019). Feltételezhető, hogy a véleményüket erősen befolyásolta a kabbalisták növekvő népszerűsége.

Jól jellemzi a vallásos életközösségi gyakorlásának lehetőségeit és sokszínűségét ezekben az években, hogy a 7-8 ezer fős cfáti zsidóság¹⁰ tizenhat különböző méretű gyülekezetéről van tudomása az utókornak. Míg 1522-ben – írja Solomon Dreznitz Cfátból küldött leveleire hivatkozva Solomon Schechter – csak három zsinagóga volt a városban, addig 1603-ban ezek a közösségek már 18 jesivát és 21 zsinagógát működtettek. Volt egy „nagy iskola” is a szegényebbek gyerekei részére, húsz tanárral és négyszáz diákkal – amit a gazdag isztambuli zsidók tartottak fenn (Schechter, 1908). Valószínű, hogy a kisebb gyülekezetek közül néhánynak nem volt elég pénze sem jesivát, sem bét midrást fenntartani, viszont néhány nagyobb, például a szefárdoké, több jesivát is működtetett (David, 1999, 122.)

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 70 -

Luria cfáti évei

Nem alaptalan az a feltételezés, hogy Luria a Cfátban töltött két éve alatt legalább annyit foglalkozik a micvákkel, a liturgiákkal és egyéb spirituális tevékenységekkel, mint teremtés-elméletének folyamatos alakításával és annak – egy szűk kör számára történő – továbbadásával. Elsősorban imádkozik, tanít, példát mutat, másoknak segít és gondolkodik. Életkörülményeihez hozzátartozik az is, hogy családja fenntartása érdekében – mint a többi rabbi – pénzkereső tevékenységet is végez. Kabbalája maga az élete, – ahogy a körülötte élő kabbalisták többségének is – gondolkodását nem hagyja érintetlenül a misztikus messianizmus. Gershom Scholem fogalmazásával csak egyetérteni lehet, hogy "joggal nevezhető ez olyan időszaknak, amelyben a gyakorlati miszticizmus dominált" (Scholem, 1961, 259.) Elkötelezettségét és motiváltságát jól jellemzi Hájim Vitálnak egyes szám első személyben írt alábbi visszaemlékezése egy rövid párbeszédre.

„Amikor megkérdeztem tanítóm, hogyan tett szert a birtokában lévő hatalmas ezoterikus bölcsességre, azt válaszolta, hogy nagyon sok időt szánt a tanulásra. Erre azt válaszoltam, hogy az áldott emlékü Cordovero¹¹ rabbi és én, Hájim is komoly erőfeszítéseket tettünk a bölcsesség elsajátítására. Ő erre azt mondta nekem, hogy kétségtelen, hogy rendkívül szorgalmasak voltunk, minden kortársunknál jobban igyekeztünk, de nem fáradoztunk annyit, amennyit ő. [Nem tudod, – mondta nekem – hogy] hány éjszakán át maradtam ébren, hogy a Zohár egy-egy szakaszát tanulmányozzam? Néha teljesen elzárkózva a hét hat éjszakáján keresztül csak egyetlen szakaszt tanulmányoztam és ezeken az éjszakákon legtöbbször semennyit sem aludtam." (Vital, é.n./a, 36. - idézi: Fine, i.m. 208.)

Alapelve, hogy mindenkinek szigorúan be kell tartania a Tóra előírásait, kivéve azokat, amelyek túl vannak az egyének hatáskörén (Vital, é.n./b, 1, - idézi: Fine, i.m. 413.). Ezt az elvárást, a tanítványai számára, teremtés elméletének szimbólumaival támasztja alá, tehát a merevnek tűnő szabály nem szimpla deklaráció Luria részéről. Ebben a folyamatban a rítusoknak és imáknak meghatározó szerepük van, melyekhez a misztika elméleti magyarázatait összefűzi annak gyakorlati, lelki oldalával. Végző célja azonban ennél sokkal emelkedettebb: a lélek állapotának folyamatos tökéletesítése és a „tikkun olám”, vagyis a világ eredeti harmóniájának helyreállítása és ezzel együtt a gonosz (vagy ahogy kabbalájában megjelenik, a „másik oldal”) folyamatos háttérbe szorítása.

Érkezésével a mindennapi szokások új elemekkel egészülnek ki. Bár az addig használatos imák és szertartások egy részében végrehajtott minden egyes bővítés vagy átalakítás a tradíciók által meghatározott tartalmakra és formákra épül, mégis lényeges változásokat eredményez. Arra is van példa, hogy saját rendszerének kialakítása során egyes korábbi tanításokat teljesen figyelmen kívül hagy.¹² Újításainak következménye, hogy az elmélyedéshez, az imádkozáshoz és a micvák végrehajtásához szükséges szövegek hagyományos értelmezése – így a hála, az Örökkévaló dicsérete, stb. – háttérbe

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 71 -

szorul és a helyüket a luriánus teurgiát megjelenítő mítosz elemei veszik át. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a személyes Istent ne kellene örömmel, lelkesedéssel és áhítattal szolgálni.

A liturgiákon véghezvitt módosításait azok – korábbi korszakokra jellemző – merevségéhez érdemes viszonyítani. A hangsúlyt a hagyományos formák betartásáról a különféle lelkiállapotok mély átélésére helyezi, mégpedig úgy, hogy ez fontos változtatás nem kerül ellentmondásba az ősi alapelvekkel. A cfáti kabbalisták célja – így az övé is – teljesen gyakorlatias: a korszak előkészítése a megváltásra, amihez a legmagasabb, szinte emberfeletti erényekre van szükség, mint például az egész embert megragadó és belülről átalakító bűnbánatra. Számukra az imádság az élet egyik alapvető funkciója: aki imádkozik, az Isten kisugárzásának befogadjává válik. Az ima minden egyes elhangzásakor a kimondott szavaknak egyszerű jelentésükön túl mély, misztikus tartalmuk is van. Ezek átéléséhez nélkülözhetetlen az átszellemült lelkiállapot és a helyzetnek megfelelő beállítódás és közérzet. Ugyanis Istenhez fordulni, imádkozni, meditálni – mondják a kabbalisták – csak bizonyos feltételek teljesülése esetén lehet. Három ilyen fontos feltétel a megfelelő tudás, a spirituális tisztaság és az elmélyedés. Ha ezek nem teljesülnek, akkor nem érdemes elkezdni az imákat vagy hozzáfogni a meditációkhoz. A hiányosságok azonban pótolhatók, illetve javíthatók, és erre a kabbalisták nem sajnálják az időt és a lelki energiájukat. További, csak Luriánál megjelenő lényeges kritérium, hogy lelki felemelkedésre kizárólag az éjszaka az egyetlen tökéletes időpont. (Idel, 2005, 46.)

A kabbalisták nemcsak saját, otthoni és baráti köreikben folytatott imáikat alakították át mély koncentrációt igénylő, misztikus szertartássá, hanem befolyásolták a zsinagóga hivatalos liturgiáját is. Ugyan nem változtatták meg a hagyományos imákat, de számos új értelmezést társítottak az egyes szövegrészekhez. Ezek a misztikus jelentések idővel széles körben, az avatatlanok körében is elfogadottak lettek. Találón fogalmaz Abrahams, amikor azt mondja a kabbalistákról, hogy „a miszticizmus soha nem uralta elméjük szabadságát, sőt szárnyakat adott képzeletüknek, ami hatalmas spirituális energiát jelentett.” (Abrahams, 1919, 153.)

Az elmélyedés útjai: káváná és jichudim

A misztikus tartalomban való elmélyedéshez nem mindegy, hogy hogyan hangzik el az ima, és hogy arra miként hangolódik az imádkozó. Aki áhítat nélkül mondja el vagy tisztátalan gondolatokkal megszenteltségteleníti, az késlelteti a megváltás idejét. Az áhítat és elmélyedés két feltétele a káváná és a jichudim.

A káváná szándékot, odaadást, áhítatot, elmélyedést, tudatos jelenlétet, imára való koncentrációt – tehát egy állapotot jelent. A hagyomány szerint az ima káváná nélkül olyan, mint a test lélek nélkül (Scholem, 1969). A luriánus kabbalában az áhítat és odaadás

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 72 -

különleges lelki folyamattá változik, tartalma egyre inkább mélyül – az imában kimondott szavakra való figyeléstől egészen a spirituális birodalomban való barangolásig terjedhet.

Az új meditációs technikák jóval bonyolultabbak, mint a korábbiak, ezért egymás utáni lépései pontosan és részletesen meg vannak határozva. Az egyik ilyen – meglehetősen összetett – eljárás során a meditáló a lelkét tudatosan „szétdarabolja”, majd a széttöredezett lelket újraintegrálja, hogy ezáltal felgyorsítsa az újjászületést¹³. A kávanot (a kávaná többes száma) egy másik változatának megvalósításakor a spirituális tevékenységre készülődő vagy azt már éppen átélő kabbalista lelke elmélyülése során összekapcsolódik Luria teremtés-elméletének egyes szimbólumaival. Scholem ezt úgy mutatja be, hogy a „... kávaná olyan gondolati cselekvéssorozat, amelynek célja, hogy az egyes parancsolatok végrehajtását vagy az imádkozást [az érintettek] az isteni világ [egyreszésein] dinamikus láncolata meghatározott szakaszaihoz [a szefirákhöz¹⁴] kössék. Ennek a folyamatnak a segítségével ez utóbbiak újra elfoglalhatják eredeti helyüket és visszaállíthatják eredeti összefonódásaikat. Így minden egyes kávaná olyan szellemi aktus, ami azt bizonyítja, hogy az [eredeti összefonódásokat] kiváltó külső [emberi] tevékenység láthatatlanul harmonizál a kozmosz átfogó szerkezetével.” (Scholem, 1971, 102.) Mindezek kétségtelenül változást hoztak a kávaná korábbi értelmezéséhez képest, ami inkább az ember szívének Isten előtti megnyitását célozta.

Luria az egyes szituációkhoz a különféle eszközöket aszerint ajánlja, hogy a vallásgyakorlók a tóraolvasásban hol tartanak, hogy melyik imát, melyik napon, melyik napszakban mondják, vagy hogy melyik micva történik éppen. Számít az is, hogy mennyire tapasztalt a kabbalista az egyes technikákban. Valószínűleg e miatt a sokszínűség miatt használják a kávaná héber többes számát, a kávanot kifejezést is.

Az elmélyedni szándékozó zsidók azzal is szembesülnek, hogy rögzített közösségi liturgia szerint kell elérniük a koncentrált figyelmet, holott – egyéni adottságaik, beállítódásaik szerint – inkább más, kevésbé kötött úton járnának. Ezért a hangsúly – bár a közösségi áhítatokon a kávaná továbbra is megmarad – áthelyeződik az egyéni imádkozásra. A hosszan tartó és komoly koncentrációt igénylő technikákat – amelyekben a figyelem a szent szövegek helyett már inkább arra a lelkiállapatra összpontosul, amelyet az ima szavai előidéznek – így jóval könnyebben lehet végrehajtani és a lélek így hamarabb fordul kifelé és válik nyitottá a misztikus kapcsolatra a felsőbb világokkal.

A jichud kifejezés a Halachában a férfi és a nő együttlétét és a (többiekől való) együttes elkülönülését jelenti, vagyis amikor a férj és a feleség először van együtt, egy fedél alatt, ahol rajtuk kívül nem tartózkodik senki (Oláh, 2016). A régi szövegekben együttlét, együttes szétválasztás, egyesítés kifejezések keverednek, egymást átfedik. Így például a S' má, a leghíresebb jichud imát, a név egyesítésének vagy Isten egységének tekintik,¹⁵ egy régi midrás¹⁶ pedig úgy értelmezi, hogy a Biblia „ragaszkodj hozzá [Istenhez]” (5Móz

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 73 -

30:20) szövegrésze arra utal, hogy ilyen egyesülés révén az ember az Istenséghez kötődik. (Pesikta Zutrata Midrás – idézi: Kaplan, 1982, 218).

Ezzel szemben a Kabbalában a jichudim (a jichud többes száma) elsősorban az Istenség férfi és női oldalának egyesülésére (vagy egyesítésére) utal, aminek elősegítése a kabbalisták egyértelmű spirituális célja. Minden olyan cselekedet, ami erősíti Isten egységét mind az alsó, mind a felső világokban, az jichud, vagyis minden, amit az ember tenni tud a szefirák erőinek összehangolása érdekében (Dennis, 2007).

Luria a jichudimot is továbbfejleszti, és mint minden eredeti gondolatát, ezt is a Zohárból származtatja. Újítása itt is abban nyilvánul meg, hogy a magyarázatában megjelennek a szefirák, mégpedig úgy, hogy a jichudim a szefirákra, mint antropomorf, egymással összekapcsolódó isteni „személyiségekre” (parcufim) vagy „arcokra” vonatkozik. Nála a jichudim a kívánatos magas szintű spirituális tevékenységhez szükséges lelkiállapot (vagyis a kávanot) eléréséhez vezető út vagy inkább tökéletesedési rituálé, amihez ő maga fejleszt ki egyénileg is végezhető meditatív módszereket. Ezeket tanítványai körében terjeszti, és egy részüket az otthonában maga is gyakorolja. Két főbb jichudim meditációs technika ismert, az egyik Isten neveinek vizualizációja, a másik a halott tanítókkal létrehozott szellemi egyesülés.

Az Isten neveinek vizualizációját használó meditatív technikát Luria a különféle isteni nevek betűinek kombinációit felhasználva alkotta meg. Ennek segítségével az ember lelke képessé válik a teremtés kozmikus, felsőbbrendű folyamataiban való részvételre, ami konkrétan azt jelenti, hogy a jichudim a szefirákkal – mint egymással összefonódó isteni emanációkkal – kapcsolatba tud kerülni. A többlépcsős meditációs gyakorlat első – Isten nevének, a JHVH-nak, a vizualizációjához kapcsolódó – fázisát Aryeh Kaplan „Zsidó meditáció” című könyvének egy rövid részlete szemlélteti.

„Fókuszáljunk a VÁV-ra és a HÉ-re¹⁷, tudatosítva magunkban, hogy a két betű egyesülni vágyik. Mikor vágyakozásuk már elviselhetetlen és egyesülnek, akkor spirituális energiátöbblet szabadul fel. Úgy érezzük, hogy az isteni energiaáradat keresztülúdul testen és lelken. Spirituálisan szinte fürdőzünk ebben a lenyűgöző élményben, teljesen megnyílván, mintegy edényként az isteni energia befogadására.

Amint a vizualizálásban megfelelő jártasságra teszünk szert, még haladóbb technikákat is megtanulhatunk. Az egyik ilyen módszer, melyet kabbalista források is említenek, abból áll, hogy elképzeljük, amint az ég megnyílik, és mi felemelkedünk a spirituális világba, egyesével át a hét mennybolton, míg el nem érjük a legmagasabb mennyet. Itt alkossuk meg egy hatalmas, végtelen kiterjedésű fehér függöny képét, amely teljesen betölti a tudatunkat. A Tetragrammaton négy betűjét erre a függönyre felírva vizualizáljuk.

A betűk feketesége és fehérsége intenzívvé válik, annyira, hogy a betűk úgy jelennek meg, mintha fehér tűzön fekete tűzzel írták volna őket. A Tetragrammaton

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 74 -

betűi fokozatosan kezdenek kiterjedni, míg hatalmas fekete tűzből álló hegyekként meg nem jelennek előttünk. Amikor a négy betű a tudatot teljesen betölti, az embert Isten neve mintegy elnyeli.” (Kaplan, 2004, 99-100.)

Talán a legkülönlegesebb – Luria által kialakított teljesen egyedi – jichudim az elhunyt szent emberek lelkével való kapcsolatfelvétellel történik. Ehhez a fajta elmélyedéshez – mivel teljesen egybeolvasztja az imádkozást a meditációval – olyan körülmények szükségesek, amelyeket a nyilvános, zsinagógai istentisztelet követelményei nem korlátoznak. Helyszínnek ezért Luria az otthont vagy a régi tanítók sírját javasolja – és egyben maga is eszerint jár el. Ez utóbbit sokkal alkalmasabb helyszínnek tartja, mert a „cádik lelkéhez való kapcsolódáshoz nagyobb tisztaság szükséges” (Fine, 2003). Az otthon, magányosan végzett szertartások előnye, hogy lehetőséget teremtenek a közösségi imádkozás szabályaitól való eltávolodásra és egyben új technikák kipróbálására, viszont a meghalt tanítóval a sírjánál könnyebb kapcsolatba lépni, mint bárhol máshol.

Az jichudim elmélyedés nagyon különleges, ezért gyakorlást igényel. Ahogy az életében, úgy a halála után is, a cádik lelke három részből áll¹⁸. A jichudim során a meditáló saját lelkének három részét összekapcsolja az elhunyt szent ember lelkének három részével, aki halálában is ugyanúgy végzi a jichudimot, mint életében, sőt különleges figyelmet szentel az élők közül azokra, akik hozzá hasonlóan mélyednek el a lelkükben. Így közösen folytatják a jichudimot – ami nagyrészt a meditáló lelke alkotóelemeinek helyreigazítására, megjavítására irányul. (Garb, 2008, 212.)

A Szombat menyasszony fogadása a mezőn

Luria Cfátba érkezésekor a Cordovero körül összegyűlt kabbalisták csoportja már rendszeresen köszöntötte a Szombat menyasszonyt (vagy Szombat Királynőt), aki nem más, mint a Sechiná,¹⁹ Isten földi jelenléte. Az ilyenkor hagyományos esti imák előtti szertartás része – a különféle zsoltárok felolvasása mellett – a "Jer, Jóbarát, hívd az Arát" kezdetű ima eléneklése. Ezt a liturgiát találóan nevezi Fine a „Szombat királynő kávéjának” (Fine, 2003, i.m. 248.)

Luria javaslatára a szombatköszöntő szertartást nem a zsinagógában, hanem a szabadban végzik, közvetlenül naplemente előtt. A szabadba való kilépést Vitál a következőképpen írja le:

„Menj ki a nyílt mezőre és mondd: Gyere, menjünk a szent almafák mezőjére, hogy üdvözljük a Szombat királynőt [...] Válassz magadnak egy helyet, ha lehet, akkor egy dombon, amely előtted és mögötted is négy könyök távolságban tiszta. Fordítsd az arcod nyugat felé, ahol a nap lenyugszik, és abban a pillanatban, amikor lenyugszik, csukd be a szemed és tedd a bal kezed a mellkasodra, a jobb kezed pedig a bal kezedre. Miközben így az áhítat remegő állapotába kerülsz, összpontosítsd gondolataidat, – mintha a király előtt állnál – hogy elnyerd a Szombat szentségét

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 75 -

(kedusát sábbát). Kezdjed el édes hangon énekelni a: »Magasztaljátok az Urat, ti, mennyei lények« (Zsolt 29:1) kezdetű zsoltárt. Ezt követően mondd el háromszor: »Jöjj, menyasszony, jöjj, menyasszony, ó, Szombat királynő«. Ezután mondd el teljes egészében az »Ének Szombat napjára« (Zsolt 92:1) [kezdetű zsoltárt], majd ezt követően az »Örökkévaló a király. Fenségbe öltözött, hatalommal övezte magát. Szilárdan áll a világ, nem inog.« (Zsolt 93:1) kezdetű zsoltárt. Végül nyisd ki a szemed és térj haza.» (Vital, é.n./a, 38. – idézi: Fine, 2003, 425. old)

A péntek estét korábban is kifejezetten előnyösnek tartották a házasesetre, de a kabbalisták ehhez misztikus értelmezést is társítottak. A Szombat megünneplése ebben a formában is kiváló lehetőség a spirituális felemelkedésre és a beteg világ gyógyítására, vagyis a tikkun olám előmozdítására – különösen akkor, ha közben a Sechiná szelleme is jelen van.

Csoportos éjjeli imádkozás: tikkun chacot

A tikkun chacot (gyógyítás/helyreállítás éjjelkor) is hangsúlyos eleme a cfáti szertartásoknak. A 16. század második feléig magányos imádkozás volt, amit éjféltől végeztek, melynek során a Templom pusztulását gyászolták és az újra felépüléséért imádkoztak. Forrása a Szentírásban is megtalálható „Éjjelkor fölkelek, hogy hálát adjak neked igazságos döntéseidért” (Zsolt 119:62).

Luria javaslatára az éjjeli imádság korábbi gyakorlatához képest többféle változás történik. Eltörli a szombati tikkun chacot imát, helyette azt a hét többi napjára írta elő és az egyéni imádkozásról áttérnek a csoportosra. Ilyenkor az éjszaka első felében alszanak, hogy éjféltől pihent tudattal tudjanak imádkozni. A csoportossá való átalakulással a szertartás formálissá válik, mégpedig erőteljes messianisztikus felhangokkal. (Magid, 1995, xvii-xxv.) További innovatív tartalmi sajátosság, hogy a tikkun chacot rituáléjában fontos szerepet kap a férfi és női isteni erők egyenlősége. (Idel, 2010, 282.) Legfőbb spirituális tartalmát tekintve pontosan az ellentéte a korábbi esti imáknak, amelyek a száműzetésükben "elkísérték" a zsidókat, ezzel szemben a Tikkun chacot a száműzetés sötétségéből a megváltás fényébe vezeti őket. (Magid, 1995 xxxiv.)

Tóratanulás egész éjszaka: Tikkun leil Sávuot

A Tikkun leil Sávuot (a Sávuot jelentése a „Hetek ünnepe”; az egész kifejezés: „helyreigazítás / kijavítás Sávuot éjszakáján”) a Tóra-adás ünnepe. A Zohárban Simon bár Joháj²⁰ és mások éjszakai tóratanulása kapcsán szerepel, de igazán népszerűvé a 16. századi Cfátban vált, amiben feltehetően Luriának is szerepe volt. A Sávuot elsősorban erről az egész éjszakai tanulásról lett ismert, ami a bölcsek szerint több mint a Tóra ünneplése – ez a lélek rendberakása is egyben. Luria biztatása a Sávuottal kapcsolatban a következőképpen hangzik: "Tudnod kell, hogy minden ember, aki ezen az éjszakán nem

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 76 -

alszik el egy percre sem és egész éjjel a Tórát tanulmányozza, azt a következő évben nem éri majd semmi bántás." (Palvanov, 2016, 2.) Valószínűleg nem vették túl szigorúan, mert aki nem bírta az ébrenlétet, az egy időre visszafeküdhetett aludni, majd utána folytatta a tanulást.

A lélek gyógyítása vezekléssel: tikkunei ávonót

A tikkunei ávonót jelentése hozzávetőlegesen a „bűn jóvátétele” vagy „jóvátételi cselekmények”. A fogalmat Vitál vezeti be a lélek és a bűn kapcsolatának tárgyalásakor. Vitál fiának, Smuélnek szavaival ezek vezeklési cselekedetek, melyek célja, hogy „meggyógyítsa az emberek lelkét” és „megtisztítsa bűnei betegségének szennyétől”. (Fine, 1986, 80.) A bűnök tágas köréből elsőként azokra bűnökre érdemes gondolni, amit a Talmud is szigorúan büntet. A lista egyébként elég hosszú, a közismert vagy a szélsőséges eseteken túl, olyan bűnöket tartalmaz, mint például más emberek megalázása, helytelen beszéd a halottakkal, harag, szexualitáshoz kapcsolódó bűnök (házasságtörés, szexuális kapcsolat állatokkal, maszturbáció, stb.) Ide sorolhatók azok a kisebb mindennapi helytelen magatartások is, amelyekre a „bűn” szó mai értelmezése túl erős, de a Halacha mégis tiltja.

A 16. század közepétől Cfátban szokásos bűnbánati szertartások (tesuvák) – mint például a bűnvallás, a bűnbánat és vezeklés kifejezése, a könyörgő imák, a ruhaszaggatás, a leborulás és sok más egyéb – leírásai a Szentírásban²¹ megtalálhatók. A bűnök bocsánatáért és a mielőbbi megváltásért már jóval Luria megérkezése előtt is imádkoztak újhold napjának (Ros Hódes) éjszakáján. Ronit Meroz szerint a résztvevők száma Cfátban alkalmanként tíz és ezer ember között mozgott, ebben benne vannak a résztvevő nők és gyermekek is. Nincs bizonyítékunk arra, hogy Luria részt vett volna ilyenfajta éjszakai virrasztáson, valószínűleg nem tette, és tanításai sem tartalmazznak ajánlást ilyen célra. (Meroz, 1988)

A bűnbánó, megtisztulási szertartások között széles körben elterjedt szokás volt az aszkéta gyakorlatok végzése, különösen a koplalás. Ezeket különös buzgalommal végezték Cfátban és ezzel Luria is teljesen egyetértett. Számptalan böjtöt tartottak, alkalmanként zsákvászon ruhát öltöttek és hamut szórtak a fejükre. Az ilyen – későbbi évszázadokban is szokásos – éjszakai lamentációkról Martin Buber így ír: „A jámbor zsidók hozzászoktak ahhoz, hogy éjfélkor felkelnek, nem vesznek fel cipőt, leülnek a földre, hamut szórnak a homlokukra, és sirató imákat olvasnak Sion bukásáról és a megváltásról” (Buber, 1974, 332.).

A tikkunei ávonót nélkülözhetetlenségét Vitál „Életfa könyve” (Széfer Éc Hájim) című, Luria tanításait bemutató művének hetedik kötetében (az eredeti szöveg szerint „hetedik kapujában”) a következőképpen indokolja:

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 77 -

„Az embert anyagból és formából teremtették, [ez utóbbi] lélekből, szellemből és a lélekfeletti lélekből, a fentről jövő isteni részből áll, ahogyan Biblia mondja: «és [Isten] lehelte az ő orrába az élet leheletét» (1Móz 2:7). A teste pedig sötét anyagból való héj (kelipa), ami megteveszti és megakadályozza az embert abban, hogy elérje a lelke tökéletességét és elvágja az Élet Fájától... és így »nincs igaz ember a földön, aki jót cselekedne, és nem vétkezne« (Prédikátor 7:20).” (Vital, H. é.n./b.)

Fine a „lélek gyógyítójának”²² nevezi Luriát, mégpedig azért a támogatásért, amit a tikkunei ávonót eszközeivel nyújt a rászorulóknak. Akinek a lelke nem éri el a tökéletesség egy bizonyos szintjét, az nem vehet részt az általa kidolgozott bonyolult kontemplatív rituálékban, így a jichudimon sem. Át kell tehát esniük egy olyan időszakon, amely alatt vezekelnek bűneikért és közben szellemi és erkölcsi szempontból magasabb szintre lépnek. Ebben a felkészülésben segít, ezzel gyógyítja tanítványait.

A lélek gyógyításához Luria új tartalmakat (bűnbánati formákat) is kialakított. Az általa ajánlott vezeklések bűnfajtánként eltérnek, és több részből állnak. Csak néhány példa: aki megszegett egy előírt parancsot, különösen az imádkozás kötelezettségét, annak 61 napig böjtölnie kell. (Ehhez persze enyhítések tartoznak, például, hogy csak a nappali órákra vonatkozik.) Aki csak gondolt egy parancs megszegésére, annak 87 napon keresztül a Tetragrammatonra (YHVH) kell koncentrálnia. A más személyt nyilvánosan megalázó személy számára a szükséges jóvátétel egyedi: tövisen kell hemperegnie, amelyeket artigasnak neveznek, ami spanyolul szúrós csalánt jelent. Luria állítólag a Példabeszédek 24:31-ből származtatta ezt a gyakorlatot, amelyikben az: "arcát csalánnal borították be" szövegrészben az „arc” szó alatt annak a vörös arcát értik, akit nyilvánosan megszegyenítették. Ahogy a megalázott személyt "csalánokkal" borítják be, úgy a bűnösnek is tényleges tövisekkel kell elszenvednie a megpróbáltatásokat.

Luria tanácsai a szexuális bűnök körében is változatosak. Például a férfinak, aki menstruáló feleségével hált, 59 napig böjtölni kell, meg kell őt korbácsolni és minden nap rituálisan meg kell fürödni. Ezen felül, ez alatt az idő alatt tartózkodnia kell a nemi élettől – kivéve a Szombatot, az ünnepnapokat és az Újhold idejét. A tiltás tehát ebben az esetben nem tűnik túl szigorúnak. Továbbá a vezeklőnek ez alatt az idő alatt a földön kell aludnia. Ez utóbbinak az a misztikus magyarázata, hogy a szexuális bűnök is nehezítik a Sechiná megszabadulását száműzetéséből – amikor ő is, szolidárisan a zsidókkal, a földön alszik. (Fine, 2003, 150, 170-171, 175.)

Zarándoklatok: elszigeteltség és spirituális találkozások a szentek sírjainál

A cfáti kabbalisták – spirituális magányuk céljából – rendszeresen elhagyták lakhelyeiket és városon kívüli „száműzetésbe” (gerusin) vonultak. A gerusin elválást, elszigeteltséget is jelent. A kifejezés egy – misztikus felismerések elérése érdekében folytatott – meditációs technikára is utal, melynek lényege a hosszabb-rövidebb ideig tartó

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 78 -

szeparálódás, ami vagy elhagyott tájakon való vándorlás közben vagy egy igaz ember sírjánál való elmélyedéssel valósul meg. Ezeknek a sétáknak a célja kettős volt: egyrészt, hogy eltávolodva a lakóhelyüktől az imitált száműzetésben együtt legyenek a Sechinával, másrészt, hogy a résztvevők új gondolatokra, inspirációkra tegyenek szert. Utóbbival kapcsolatban Mózes Cordovero az 1602-ben megjelent „Száműzetés könyve” (Széfer gerusin) című művében a saját élményeiről a következőképpen ír:

„A »száműzöttekkel« kapcsolatban magam is tapasztaltam, hogy amikor a lévita Salamon Alkabeccel²³ – Isten óvja őt – »száműztük« magunkat a mezőre és elmélyedés nélkül, rögtönzésszerűen foglalkoztunk a Tóra verseivel, akkor gyakran voltak olyan új felismeréseink, amelyeket csak az érthet meg, aki maga is látta vagy tapasztalta azokat.” (Cordovero, ca.1602)

Ahogy a fenti szövegrész is jelzi, az elszigeteltség meglehetősen relatív fogalom, mivel – egy részüket legalábbis – párban vagy csoportosan végezték.

A szent emberek sírjaihoz történő zárandoklatoknak hosszú hagyománya van Cfátban. A város (és környéke) alapításától fogva szent emberek temetkezési helye volt, ahova a száműzetés országaiból is temettek. A Cfát közelében fekvő Meronba²⁴ tartó alkalmi zárandoklatok a Keresztes háborúk idején kezdődtek két korai rabbinikus bölcs, Hillél és Sámáj²⁵ sírjának látogatásával. Sok korabeli zsidó – különösen azok, akiknek a felmenői az arab világból származtak – úgy tartotta, hogy ha a szentek sírjainál imádkoznak, akkor majd a szentek az ő kéréseik szerint járnak el az égieknél. Imádkoztak mindenért: a gyermekeikért, az egészségükért, a megélhetésükért, stb.

A Zohár egyik története (Zohar Hadash, Ki tavo, 59c-60a) szerint Simon bár Joháj a rómaiak üldözése elől egy Meron közelében lévő barlangba menekült a fiával, Eleázárral együtt. Itt 13 évig rejtőzködött, nem találkozott senkivel, kivéve Illés prófétát, aki naponta kétszer meglátogatta és utasításokkal látta el őket. Ez alatt az idő alatt Simon rabbi egészen különleges spirituális magasságokba jutott. Később tanítványainak ugyanezen a helyen adta át bölcsességét, ilyenkor körben ültek, tanítónak és tanítványoknak megvolt a szokásos ülőhelye. Idővel Simon rabbi sírja misztikus szertartások helyszínévé vált, ahol – halálának évfordulóján – a zárandokok a jichudim segítségével a legmélyebb titkokban merülhettek el. (Tishby, 1989, 151.)

Luria, Vitállal együtt, gyakran látogatja a bölcsék sírjait. Az ő nevükhöz fűződik Simon Bár Joháj sírjához való alkalmi látogatások rendszeres zárandoklatokká alakítása. (Benayahu, 1962, 6.) Viszont kerülték ezt a helyszínt akkor, amikor ott nagy tömeg ünnepelt, mivel – mind a magányos, befelé forduló meditációikhoz, mind a csoportos összejöveteleikhez – csend és nyugalom kellett. Zárandoklataikat a sír közelében lévő barlanghoz Luria tanítással is összeköti, nem is akárhogyan. Pontosan ugyanarra a helyre ül le, ahova több mint ezer évvel korábban Simon rabbi; Hájim Vitál pedig Eleázár helyét foglalja el. A többi Luria-tanítvány is olyan helyet kap, ami megfelel Simon rabbi hajdani

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 79 -

neves tanítványaiénak. Különleges személyes tapasztalat ez a régi időkben megszerzett tudásról. Ilyenkor a Tórát és a Kabbalát tanulmányozzák elsősorban, és a száműzött Sechiná visszatéréseért imádkoznak. Talán nem téved az utókor, ha úgy látja, hogy azok voltak a résztvevők legelmélyültebb misztikus cselekedetei, amikor az elhunytak lelkein keresztül a lehető legközelebb kerültek a régi idők történéseihez – és így azokat saját élményeikként élhették át.

Záró gondolatok

Jicchák Luria élete utolsó szakaszát – csakúgy, mint a korábbiakat – a liturgiákhoz, a vallási szokásokhoz és spirituális gyakorlatokhoz való nagyon szoros kötődés jellemezte. A tanulmány első része ezek közül azokat tárgyalta, amelyek hagyományos menetét kisebb-nagyobb mértékben átalakította, vagy amiket ő maga kreált. Jó oka volt arra, hogy továbbfejlessze a rituális technikákat, hiszen a szertartások és különféle meditációk új összetevői a luriánus teremtés-teológia innovatív szimbólumait használják, ezekre hivatkoznak, ezeket kívánják spirituális módon befolyásolni. Mindehhez a korábbinál sokkal mélyebb érzelmi ráhangolódás volt szükséges. Ilyen helyzet a például a bölcs rabbik lelkével való egyesülés, aminek során a lelkek kiemelkednek elszigetelt, magányos celláikból, melyekbe a Messiás eljöveteleig be voltak zárva. Egy ilyen meditáció akár egy kisebbfajta megváltást is jelenthet. Összesen, a tanulmányban bemutatott újításával és személyes részvételével is a messiás eljövetele, a valódi megváltást segítette, mégpedig úgy, – ami nem lehetett könnyű számára – hogy kabbalistaként mindvégig a Tóra tanításainak keretein belül maradt.

A tanulmány – megjelenés előtt álló – második része azzal folytatja a fenti gondolatmenetet, hogy bemutatja, miként azonosul saját kabbalájának tartalmával. Kifejtésre kerül továbbá különleges „vallási géniusza”, ezen belül a messiás témakör (saját messiási szerepei és hogy mennyire tartják őt messiásnak), tevékenységei a baráti és vallási körökben és segítsége mások spirituális megtisztulásában és a megszállott emberek gyógyításában. A második rész összefoglalja, hogy Luria elméletében, és ebből fakadóan gyakorlati tanácsaiban, milyen szerepe van a spirituális szeretkezésnek a világ gyógyításában és ezzel a mielőbbi messiási megváltásban is. Végül a legendák szerepét tárgyalja a luriánus kabbala elterjedésében.

Köszönetnyilvánítás. Köszönöm Balogh Katalinnak és Vári Györgynek a tanulmányomhoz fűzött hasznos tanácsait.

Irodalomjegyzék

- [1.] Abrahams, I. (1919): Jewish Life in the Middle Ages. – The Jewish Publication Society of America, Philadelphia.

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 80 -

- [2.] Benayahu, M. (1962): Devotion practices of the Kabbalists in Meron. - Studies and Sources on the History of the Jewish Communities in the East 1962(1): 5-29. <http://www.jstor.org/stable/23415184> (látogatva: 2022.11.28.)
- [3.] Borsányi Schmidt, F. (2005): A kábbáláról mai szemmel. - Magyar Zsidó Szemle ú.f. (2) : 31-56.
- [4.] Buber, M. (1974): Tales of the Hasidim - The Later Masters. - Schocken Books, New York. <https://archive.org/details/talesofhasidimla00bube> (látogatva: 2022.11.28.)
- [5.] Cohen, A. Lewis, B. (1978): Population and Revenue in the Towns of Palestine in the Sixteenth Century. - Princeton University Press, Princeton.
- [6.] Cordovero, M. (ca.1602): Sefer Gerushin, Part V 2, Or Neerav, Venice https://www.sefaria.org/Or_Neerav%2C_PART_V.2.19?ven=Moses_Cordovero%27s_Introduction_to_Kabbalah,_Annotated_trans._of_Or_ne%27erav,_Ira_Robinson,_1994.&lang=bi&with=all&lang2=en (látogatva: 2022.11.28.)
- [7.] David, A. (1999): To Come to the Land: Immigration and Settlement in 16th-Century Eretz-Israel. - The University of Alabama Press, Tuscaloosa and London.
- [8.] Dennis, G. W. (2007): The Encyclopedia of Jewish Myth, Magic and Mysticism. - Llewellyn Publications, Woodbury.
- [9.] Faienstein, M. M. (2013): Jewish Customs of Kabbalistic Origin: Their Origin and Practice. - Academic Studies Press, Boston.
- [10.] Fine, L. (1986): The Art of Metoposcopy: A Study in Isaac Luria's Charismatic Knowledge. - AJS Review, 11(1): 79-101. <https://doi.org/10.1017/S0364009400001525> (látogatva: 2022.11.28.)
- [11.] Fine, L. (2003): Physician of the Soul, Healer of the Cosmos: Isaac Luria and his Kabbalistic Fellowship. - Stanford Studies in Jewish History and Culture, Stanford University Press, Stanford.
- [12.] Garb, J. (2008): The Cult of the Saints in Lurianic Kabbalah. - The Jewish Quarterly Review, 98(2): 203-229. <http://www.jstor.org/stable/25470255> (látogatva: 2022.12.07.)
- Gold, D. (2011): The Myth of Israel as a Colonialist Entity: An Instrument of Political Warfare to Delegitimize the Jewish State. - Jewish Political Studies Review 23.(3/4): 84-90. <https://www.jstor.org/stable/41575861>(látogatva: 2022.12.07.)
- Idel, M. (2005): Ascensions on High in Jewish Mysticism: Pillars, Lines, Ladders (NED-New edition, 1). - Central European University Press, Budapest, New York. <http://www.jstor.org/stable/10.7829/j.ctt2jbnd4> (látogatva: 2022.12.07.)
- Idel, M. (2010): Revelation and the 'crisis of tradition' in kabbalah: 1475-1575. - In: Constructing Tradition, Brill, Leiden. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004191143.i-474.82> (látogatva: 2022.12.07.)

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 63-84.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 81 -

- [13.] Ish-Shalom, Z. (2021): Sleep, death, and rebirth: mystical practices of Lurianic Kabbalah. – Academic Studies Press, Boston.
- [14.] Kaplan, A. (1982): Meditation and Kabbalah. – Weiser Books, Boston, York Beach.
- [15.] Kaplan, A. (2004): Zsidó meditáció. – Vince Kiadó, Budapest.
- Karr, D. (2006): Which lurianic kabbalah? Notes on the Study of Later Kabbalah in English: The Safed Period & Lurianic Kabbalah
https://www.academia.edu/38974270/Notes_on_the_Study_of_Later_Kabbalah_in_English_The_Safed_Period_and_Lurianic_Kabbalah (látogatva: 2022.12.07.)
- [16.] Klein, E. (2005): Kabbalah of Creation – The Mysticism of Isaac Luria, Founder of Modern Kabbalah. Incl. a translation and commentary of Vital Hayyim: "The Gate of Principles" section of The Tree of Life (Shaar Ha-Klalim shel Sefer Etz Haim). – North Atlantic Books, Berkeley, California.
- Lewis, B. (1954): Studies in the Ottoman Archives, I. – Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London. 16 (3). (látogatva: 2022.12.07.)
<https://doi.org/10.1017/S0041977X00086808> (látogatva: 2022.12.07.)
- [17.] Magid, S. (1995): Conjugal union, morning and "Talmud Torah" in Isaac Luria's "tikkun hazot". – Daat: A Journal of Jewish Philosophy & Kabbalah, No. 36.
- [18.] Meroz, R. (1988): Redemption in the Lurianic Teaching – Thesis Submitted for the Degree "Doctor of Philosophy". – Submitted to the Senate of the Hebrew University, Jerusalem.
- [19.] Oláh J. (2016): Zsidó esküvői rítusok változásai a 19–21. században. – In: Barna G. (szerk.). A házasság és a család. [A család egykor és ma 2.]. MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged.
- [20.] Palvanov, E. (2016): Tikkun Leil Shavuot: The Arizal's Torah study guide. – Lulu Press, Inc., Toronto, Canada.
- [21.] Raj T. (2016): A Kabbala tankönyve – Életmód és tudomány. – Makkabi Kiadó Kft., Budapest.
- [22.] Schechter, S. (1908): Safed in the Sixteenth Century – A City of Legists and Mystics. – In: Schechter, S.. Studies in Judaism. The Jewish Publication Society of America, Philadelphia.
- Schein, A. (2012): Institutional reversals and economic growth: Palestine 1516–1948. – Journal of Institutional Economics 8(1): 119-141.
<https://doi.org/10.1017/S1744137411000385> (látogatva: 2022.12.10.)
- [23.] Scholem, G. (1961): Major trends in jewish mysticism. – Schocken Books, Jerusalem, New York.
- [24.] Scholem, G. (1969): On the Kabbalah and its symbolism. – Schocken Books, New York.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 63-84.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 82 -

- [25.] Scholem, G. (1971): *The Messianic Idea of Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*. – Schocken Books, New York.
- [26.] Scholem, G. (1974): *Kabbalah*. – Keter Publishing House, Jerusalem.
- [27.] Sík S. (1950): *A misztika útjai Istenhez*. – *Vigilia* 15 (2): 73-86.
- [28.] Tishby, I. (1989): *The Wisdom of the Zohar: An Anthology of Texts*, vol. 3. – Littman Library of Jewish Civilization, Portland, Oregon.
- [29.] Vág, A. (2023) *Cfát aranykora*, Szombat, 04.28. <https://www.szombat.org/hagyomany-tortenelem/cfat-aranykora> (látogatva: 2023.04.28.)
- [30.] Vital, H. (é.n./a): *Sha'ar ha-Kavvanot*.
- [31.] Vital, H. (é.n./b): *Sefer Etz Chaim Sha'ar Ruah ha-Kodesh* https://www.sefaria.org/Sefer_Etz_Chaim?tab=versions (letöltés: 2022.11.30.)
- [32.] Yassif, E. (2019): *The Legend of Safed: Life and Fantasy in the City of Kabbalah*. – Raphael Patai Series in Jewish Folklore and Anthropology, Wayne State University Press, Detroit.

Absztrakt. Ez az írás az első része annak a kétrészes tanulmánynak, amely a zsidó misztika legismertebb alakjának, Jicchák Luriának Cfátban folytatott tevékenységeit foglalja össze. Ebben a részben a szerző betekintést nyújt Luria – vallási vezetőként, a kabbala innovatív formálójaként és tanítójaként, valamint a helyi zsidó közösség tagjaként betöltött – különféle szerepeibe. Ennek során bemutat néhány részletet abból, hogy mit csinált, hogyan töltötte idejét cfáti éve alatt. A tanulmány nyomon követi az – általa megújított, majd a cfáti kabbalistákkal megismertetett – legfontosabb rituálék és vallási szokások céljait és üzeneteit is, melyeket nem csak elterjesztett, hanem vezette és gyakorolta is azokat.

APPENDIX

-
- ¹ Zohár (Széfer ha-Zohár - A ragyogás könyve) tartalmát tekintve középkori zsidó Biblia-kommentár. A 13. században jutott el dél-franciaországi és spanyolországi zsidó körökhöz, de a műben rejlő hatalmas tudást csak 300 évvel később kezdték el tovább gazdagítani, elsősorban a Cfátban összegyűlt, innovatív gondolkodású rabbik.
- ² A „luriánus kabbalának” különféle értelmezései találhatóak a szakirodalomban, melyek rövid leírása Don Karr (2006) összefoglalójában olvasható.
- ³ Gershom Scholem (1897–1982) filozófus, vallástörténész, a kabbala tudományos kutatásának megalapítója.
- ⁴ A tanulmányban használt „vallási szokások és spirituális gyakorlatok” kifejezés az ú.n. gyakorlati kabbalára utal, amit a szöveg nem használ annak többértelműsége miatt. A sokféle definíció közül a következő két felfogás áll közel ennek az írásnak a tartalmához. Gershom Scholem számára a gyakorlati kabbala "egyszerűen csak azt jelenti, hogy mágia, de csak olyan eszközökkel gyakorolva, amelyek nem esnek vallási tilalom alá." (Scholem, G. 1961, 144.) és Raj Tamás rabbi rövid és bölcs megfogalmazása, miszerint a gyakorlati vagy „praktikus kabbala... konkrét módszerek alkalmazásával szeretne segíteni embertársainkon az élhetőbb élet és az önmegvalósítás érdekében” (Raj T., 2016, 9.)

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 63-84.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 83 -

- ⁵ Az elméleti kabbala több jelző (pl. teozófiai-teurgikus hagyomány, teoretikus kabbala, spekulatív kabbala stb.) társaságában vagy szinonimájaként olvasható a szakirodalomban. A luriánus kabbala elméleti része – gnosztikus gondolatokat is felhasználva – a világ teremtésének folyamatát magyarázza. Ezt kozmológiaként, isteni kabbalista entitásokat körülvevő ontológiai mítoszoként, teremtés-teológiaként is említik. A luriánus kabbalát a 20. század közepétől elsősorban – Gershom Scholem és Isaiah Tishby nagy ívű publikációinak köszönhető – mitikus szimbólumokat használó teremtés-elméletként értelmezik. A kabbalisták új generációja az ő könyveiből tanulta az isteni emanációk (szefirák), az isteni összehúzóds (cimcum), az edények összetörése (sevirá), a héjak (külső burkolatok, kérgék) vagyis a gonosz, tisztátalan formák (kelipot) és az elromlott világ harmóniájának – Isten és ember általi közös – visszaállítása (tikkun) fogalmakat. Ezekből a kifejezésekből látszik, hogy Luriánál a teremtéssel kapcsolatban valami egészen másról van szó, mint ami Mózes első könyvének elején olvasható. A teremtés misztikus dinamikája nála egy nagyon összetett, színes, kozmikus folyamat, és van benne valami, ami a modern gondolkodáshoz is hasonlónak teszi. Modern, mert eredeti kérdéseket tesz fel – implicit módon ugyan, mert csak a válaszokat ismerjük – és mert beemel olyan szimbólumokat a magyarázataiba, amelyek még a 21. századi olvasó számára is innovatívak lehetnek. Mai fogalmakkal kifejezve: Luria képes volt az „out of the box” szemléletre.
- ⁶ Moses ben Jacob Cordovero (1522–1570) A cfáti misztika egyik vezető alakja. Általában Luria tanítójaként említik, holott maximum pár hónapig volt alkalmuk találkozni személyesen, mivel nem sokkal Cfátba érkezése után Cordovero meghalt.
- ⁷ The coming of the Messiah - <https://www.zohar.com/zohar/Shemot/chapters/15> (letöltve: 2022.11.30.)
- ⁸ Halacha: zsidó vallásjog.
- ⁹ Legfontosabb műve eredetileg csak kéziratos példányokban terjedt, ugyanis Luria minden tanítványának - kiátkozás terhe mellett - meg kellett fogadnia, hogy nem engedi, hogy másolat készüljön külföldre, így egy ideig az összes kézirat az országon belül maradt. Végül egy példányt mégis Európába vittek és 1772-ben Jicchák Satanov Zolkievben (mai nevén Zovka, Ukrajnában, Lvivtől 25 km-re, északra található) kiadta.
- ¹⁰ Becsült adat Lewis (1954) 476. és Rhode (1979) 171. (idézi: Gold 2011, 90.) alapján.
- ¹¹ Cordovero halála után Luria lett a cfáti kabbalista közösség legfőbb spirituális vezetője.
- ¹² Például a kozmikus ciklusokról szóló tanítást. (Scholem, G., 1974, 122.)
- ¹³ Erről részletesebben Ish-Shalom ír (2021, 3.).
- ¹⁴ Scholem itt a Szeфирák Luria teremtés-elmélete szerinti értelmezésére utal. A Szeфирák a héber többes számú *szefirot* kifejezés egyes számú alakjának *szefira* magyar többes szám raggal ellátott formája. A Szeфирák Luria teremtéselméletének kulcsfogalmai, jelentésük „az Istenség archetipikus tulajdonságai”, „az Univerzum megjelenésének struktúrái”, „isteni emanációk” kifejezésekkel írható körül.
- ¹⁵ Az ima első sorának utolsó két szava „Ádonáj echád” vagyis „Isten egy”.
- ¹⁶ Midrás: szentírás-magyarázat
- ¹⁷ A VÁV és a HÉ a négybetűs istennévben szereplő betűk.
- ¹⁸ Ezek: nefes (fizikai lélek), rúáh (középső lélek) és nesámá (isteni lélek)
- ¹⁹ Ha valami sokoldalú és színes a zsidó vallásban, akkor az a Sechiná. Számos szimbólum, szerep, érték és érzelm kötődik hozzá. Hatások és dinamikák forrása és elhárítója, társ, szerető, szenvedő és néha gonosz. A Sechiná egy

Vág: Jicchák Luria 1.

<https://doi.org//10.59531/ots.2023.1.1.63-84>

- 84 -

talmudi fogalom, ami röviden és összefoglalóan Isten lakóhelyét és immanenciáját képviseli a teremtett világban. Egy másik értelmezésben Isten jelenlétét és dicsőségét jelenti. A Biblia több helyen Isten jegyesének nevezi Izráel népét – anélkül, hogy a Sechiná név a Tórában egyszer is előfordulna. A legelterjedtebb felfogás szerint Sechiná elkíséri a szétszórt zsidóságot, együtt vannak, együtt „laknak”, ahova ő az Úr parancsára megy.

²⁰ A zsidó hagyomány szerint Simon bár Joháj a Zohár szerzője. Időszámítás szerint a 2. században élt. A tudományos álláspont szerint a Zohár írója Moshe de Leon (c. 1240 – 1305) és az ő munkájához további szerzők kapcsolódnak.

²¹ Így például a következő helyeken: Dániel 9:3, Ezsdrás 9:3, Neh 9:1, 3.

²² Utalás Fine, L. (2003) könyv címére, ami magyarul: „A lélek orvosa, a kozmosz gyógyítója: Isaac Luria és kabbalista társai”.

²³ Solomon ha-Lévi Alkabec (ca. 1505-1584), a „Jöjj, barátom ...” (Lechá Dodi...) kezdetű szombatfogadó dal szerzője, Cordovero sógora és kabbala-tanítója.

²⁴ Kis település Cfat közelében.

²⁵ Hillél és Sámáj zsidó jogról folytatott vitái segítettek megalapozni a rabbinikus judaizmust.

JEWISH POPULATION OF BUDAPEST IN 1941 AND 1945

[BUDAPESTI ZSIDÓ NÉPESSÉG 1941-BEN ÉS 1945-BEN]

NAGY PÉTER TIBOR

Wesley János Lelkészképző Főiskola

ELTE TÁTK Oktatás- és Ifjúságkutató Központ

nagypetertibor2014@gmail.com;

Abstract. One of the most important issues in the debate about the Holocaust is whether it is a historical or non-historical tragedy. Unexpected natural disasters, such as earthquakes and meteor strikes, are events outside human history - an important common feature is that their survival is only slightly related to people's social position. The more analogous the Holocaust is to this, the more extra-historical the Holocaust is. An important socio-historical feature of historically integrated ethnical, religious, class -based persecutions, on the other hand, is that people become less victims than other members of the persecuted group because of their wealth or their capital of connections with the persecutors, connections to the non-persecuted groups. Comparing the Jewish population of 1941 with the Jewish population of 1945 - based on specific housing registers - the study clearly concludes that the Budapest Holocaust is embedded in history: those with non-Jewish family members, the wealthier and those in occupations where the likelihood of being acquainted with the public sector and Christian colleagues is higher are much more likely to survive. This also implies that more active participation by non-Jews could have increased the number of survivors to a statistically significant extent.

Keywords: surviving, Holocaust, historical sociology, Budapest, Hungary

Concerning^a the sociological aspects of the Hungarian Holocaust, two competing hypotheses have arisen in the social discourse (Erős, 2007; Karády, 2002; Karsai 2001; Komoróczy, 2000; Kovács, 1984; Várady, 2010).

The two hypotheses do not merely reflect the differing views of historical experts; they also constitute – like many aspects of the Holocaust narrative – alternative ways for society to face up to, or come to terms with, the Holocaust. These alternatives relate in part to whether the Holocaust should be viewed as a “historical” or “extra-historical” event, an issue of both anthropological and philosophical importance.

According to the first hypotheses, there is nothing in a sociological sense to say about those who fell victim to the Holocaust. In this narrative, the anti-Jewish laws designated the individuals who were to be denied their rights and then removed them from society, doing so on the basis of two socially relevant pieces of information – their religion and the religion of their grandparents. Then, as part of

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 85-95.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 86 -

the “final solution”, the Hungarian and German governments murdered the people who had been thus selected. For many commentators, the uniqueness of the Holocaust lies in the fact that, unlike other historical persecutions and mass murders, the Holocaust machinery made no distinction between men and women, adults and children, the educated and uneducated, rich and poor. Instances of people being rescued or successfully fleeing were limited to a small number of individuals and were random in a historical sense.

According to the second hypothesis, while the *intent* to murder may have been non-differentiating, the *success rate* of the mass murder exhibits a systematic (i.e. non-random) pattern in a sociological sense. Individual factors, such as status within Jewish society and the amount of solidarity received from members of non-Jewish society, helped certain individuals or families to escape. Thus, different groups in Jewish society were affected by the Holocaust to varying degrees. Accordingly, the probability of an individual being able to survive the Holocaust was not random. This latter narrative places the Holocaust firmly within history (thus also making it a part of Hungarian history). Rather than portray – or even excuse – the events as a “natural disaster” or even “supernatural disaster”, it places the emphasis on the causal chain, whereby the murderous destruction is exposed as the outcome of the actions, interests and (im)moral decisions of real people, who were fellow citizens, existing in history both before and after the Holocaust. That is to say, in a didactic sense, we might even claim that the events could have taken a different course: a greater number of people might have become involved in rescuing the Jews, the number and range of people rescued might have been greater, and so forth.

Holocaust memory amply supports both hypotheses: on the one hand, many people fall victim who would have been able to flee, had there been any kind of social rationale or selection criteria. On the other hand, the debates on the Jewish councils and the discourse surrounding the composition and selection of the Kastner group of refugees have drawn attention to the systematic (non-random) pattern of the rescue actions and survival rates.

Efforts to compare and contrast the pre- and post-Holocaust Hungarian Jewish populations – first and foremost the work of Viktor Karady – have necessarily been subject to the statistical limits of the sources. The censuses of 1930 and 1941 present, in great detail, the social demographics of adherents to Judaism, but they provide only the most basic data on the other people who were classed as Jews under Hungary’s anti-Jewish laws. Meanwhile the only salient data from the 1949 census relates to the regional distribution of the Jewish population. While such census data is extremely significant, for methodological reasons it tells us nothing about the

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 87 -

social specifics of the destruction wrought by the Holocaust: five factors become inextricably mixed:

- the different course and destruction level of the Holocaust in *event history* terms in Budapest and outside Budapest;
- the socially systematic (non-random) pattern of those Jews who were residing outside Budapest at the time of the 1941 census but who were Budapest residents in 1944 when the Holocaust struck;
- the systematic (non-random) pattern according to which Jews originally from outside Budapest survived the Budapest ghetto, the death marches and the concentration camps to return to their native cities, or to remain in Budapest, or to leave the country;
- the systematic (non-random) pattern according to which survivors switched occupations between 1945 and 1949, exploiting the opportunities that arose from the abolition of formal discrimination or from the emigration in 1945 and 1948 of non-Jewish government officials and state security personnel;
- the systematic (non-random) pattern whereby, at the time of the 1949 census, some people chose to make use of the enhanced opportunities for declaring no religious affiliation, which had not really been an option in 1930 or in 1941.

It is universally acknowledged that it is not possible to solve an equation of five variables by means of a single equation – between the two sets of data comprising the aggregated data for the Jewish population in 1941 and 1949. Data published independently of the two censuses have not been filtered in such a way that they might assist us in distinguishing between the various factors in an accurate manner. (Stark 1995, 41-75, World Jewish Congress, Bulletin no. 1, February 15, 1947, 4-5, Karády 2002, 68-74)

Source research of a sufficiently multidimensional nature is *only* possible if we are able to define the selected group of *individuals* prior to the Holocaust and then relocate these same individuals in the post-Holocaust setting (in 1945).

That is to say, rather than examine aggregate statistical figures, we need to look at a single element (our ability to locate a person) in a prosopographical study.

My research, conducted in cooperation with Viktor Karady over the past 20 years, has established several name databases, which can now be used to examine the systematic (non-random) character of Holocaust survival.

While still enormous in size, the database with the narrowest range relates to the elite Jewish population (individuals with public reputations). For individuals featuring in the *Magyar életrajzi lexikon* [Hungarian Biographical Encyclopaedia] or

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 88 -

the *Magyar nagylexikon* [Great Hungarian Encyclopaedia], who were born before 1910 and who were still alive in 1941, we can determine, with statistically sufficient accuracy, those who were affected by the provisions of the anti-Jewish laws. When determining this group of individuals, we can also turn to other databanks containing relevant information, including the 1929 *Magyar zsidó lexikon* [Hungarian Jewish Encyclopaedia], interwar Jewish magazines (classified as Jewish on the basis of the self-identification of the editorial boards), individuals listed as authors, translators or illustrators in certain book series, intellectuals who were denied membership of professional associations in consequence of the anti-Jewish laws, and individuals who were identified as Jews in the Kolosváry-Borcsa bibliography of 1944 in anticipation of the burning of books in Hungary. Adherents to Judaism can also be identified on the basis of lists drawn up at grammar schools or on registration at university; admittedly, this does not cover the entire Jewish population.

If in a statistical sense – that is, neither to the full extent nor with complete certainty – we can identify those individuals featured in the encyclopaedias who in effect received death sentences from the Hungarian and German states, then, based on the disparities between those alive in 1945 and those murdered at some point between 1941 and 1945, we can determine the probability of survival for specific social groups. Using the data in the biographical encyclopaedia, we can consider several factors: occupation, age, a foreign or Hungarian surname, place of birth – all of which are known in almost all the cases. We also have access to generally relevant data, which can be coded into statistical categories, for positions held in the 1930s and 1940s, the place of employment, academic career, and the objective extent of domestic or foreign recognition. All these factors may have influenced the probability of survival.

Another type of source – providing information only on adherents to Judaism – comprises the registration documentation for secondary school and university. Despite the limited educational opportunities, we find a number of Jewish individuals among secondary school and university students in the period 1941-1944. The registration documents for such students contain information on gender, names, and the place of education. Often, the occupations of parents and their place of birth and residence are also available. Some of these school and university students continued their studies after 1945. While acknowledging that not all the individuals absent from the post-1945 registration data were dead, we may still identify systematic (non-random) statistical differences in the social backgrounds and group characteristics of those whom we were able to locate and those who were lost.

The third databank is based on the 1941 and 1945 surveys of Budapest dwellings and their inhabitants (the Budapest household surveys) and on a comparison

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 89 -

between the two sets of data. These two databases offer information on all Budapest's social groups. In theory, we can seek to locate the individuals residing in Budapest in the 1941 in 1945 surveys. Of course, this is merely a theoretical possibility, because our ability (or inability) to locate a person in 1945 will depend on additional factors other than the Holocaust – natural death or outward migration from Budapest. Further, many Jewish men who served in the labour battalions were subsequently held as prisoners of war; they will evidently account for some of the people missing in 1945.

Despite these drawbacks, this is the only source providing mass data (i.e. data that is not based on a person's educational level and that is representative of contemporary Jewish society), which can therefore be used to identify individuals in a systematic manner in the pre- and post-Holocaust periods. This exceptional feature explains why, in this lecture, I shall focus on these two sets of data.

Evidently, the theoretical opportunity could only be realised in the event of a prior investment of tens of thousands of euros: a survey of all the relevant documents in several hundred boxes at the Budapest Archives would require this amount of financial support.

In the 2000s, the resources at our disposal enabled us to complete a five-percent sample. The sample was produced – the technical details of the procedure will have significance later on – by first determining the number of dwelling sheets in certain archive boxes and then proceeding from the dwelling at the very back of the box in a reverse fashion, covering the data of 5 percent of the dwelling sheets in the various boxes. Having determined the street name and number found on the last dwelling sheet in a given box, we then proceeded further in a reverse fashion, so that the dwellings in the given house were recorded in full. This supplementary rule slightly increased the size of the sample in inner-city districts where houses (buildings) tended to include a large number of dwelling units, and it slightly decreased the size of the sample in outlying districts where houses (buildings) tended to comprise a smaller number of dwelling units. We accepted this distortion, however, because it greatly increased the number of houses (buildings) that we could analyse in full.

The samples taken from the 1941 and 1945 surveys are representative when viewed in separation, but since we are talking about five-percent samples, the sample overlap would in theory be very small, covering no more than 0.25% of the population. This rate of coverage – even though we are talking about the country's largest Jewish community – would clearly be insufficient for an analysis of the probability of survival based on occupation.

In fact, however, the situation is a lot better than this. The dwelling sheets were not placed in the various boxes in a manner that would have made optimal use of the

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 90 -

space. Instead, regardless of how much space was left in a box, the archivists closed boxes, once they had placed in the box the last dwelling sheet for the last house (building) in a given enumeration district. They then opened a new box for houses and dwellings in the next enumeration district. The boundaries of the enumeration districts were the same in both 1941 and 1945, and it seems that the order of houses within the enumeration districts was also fixed.

Thus, in addition to the fact that the samples for 1941 and for 1945 are representative in separation, the manner in which boxes were opened and closed and the aforementioned sampling method mean that we have many houses (buildings) that are included in both samples.

In 1941, out of the 2956 houses (buildings) in the sample, we found Jewish inhabitants in 1024 houses. (Jews formed a majority of residents in 212 houses, but there were only 26 houses – mostly smaller detached houses – inhabited exclusively by Jews.) We may conclude therefore that in 1941 the Jewish and non-Jewish populations of Budapest were very mixed, in consequence of social historical and housing market processes. This is true despite the fact that Budapest had certain districts with an under- or over-representation of Jews.

Table 1. Christians and Jews in the sample

	Christians	Adherents to Judaism	Non-adherents to Judaism classed as Jews under Anti-Jewish law	Total
Males	28574	6184	702	35460
Females	35243	6980	739	42962
Total	68062	13245	1447	82754

The share of adherents to Judaism in our sample is 16.0%, compared with 15.8% in the census. As we anticipated, therefore, our random sampling method proved very effective. In contrast, the percentage of non-adherents to Judaism classed as Jews under Hungarian law is 1.7% in our sample, whereas it was 3.3% in the census. This disparity is rather large. Evidently, this indicates that in the course of the Budapest household surveys there were certain opportunities for individuals classed as Jews under Hungarian law to conceal their "Jewishness" – but we are unable to re-construe the precise circumstances under which this could happen. (Arguably, this phenomenon may reflect differences in the respective control mechanisms employed by the national office of statistics, which conducted the censuses, and by the Budapest municipal authorities, which oversaw the household surveys. Such disparities may, in turn, reflect attitudinal differences between the two institutions.) Concealment of identity does not distort the gender ratio: in our sample, males

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 91 -

account for 48.3% of non-adherents to Judaism classed as Jews under Hungarian law, and this is almost equal to the corresponding male ratio of 48.5% in the census. Nor do we find much of a distortion in terms of the religious affiliation of non-adherents to Judaism classed as Jews: the only significant under-representation in the sample appears to be Calvinists classed as Jews.

Table 2. The religious affiliation of non-adherents to Judaism classed as Jews

	In the census	In the household survey	In the sample
Roman Catholic	13966	63.1	64.5
Greek Catholic	127	0.6	1.0
Calvinist (Reformed)	4232	19.1	16.5
Lutheran	3222	14.6	15.0
Greek Orthodox	137	0.6	0.3
Unitarian	299	1.4	2.0
Unknown	139	0.6	0.8
Total	22122	100	100

Karady's hypothesis that the survival chances of Christians classed as Jews were likely to have been greater than the survival chances of Jews who were adherents to Judaism – as the former were more likely to have Christian relatives and friends who were willing to offer assistance – cannot really be tested on the basis of our sample, for we may rightly assume that the small percentage of such individuals (1.6%) who were able to conceal their Jewishness at the time of the household survey were also the ones who – according to this rationale – would later have a greater chance of survival.

Indirectly, however, we are able to prove that Christian ties did improve the chances of survival. We found that 36.8% of Jews with spouses who were *not* classed as Jews were still living in the same dwellings in 1945 as in 1941, whereas the corresponding percentage for Jews with Jewish spouses was only 19.7%. Having a Christian spouse increased an individual's chances of survival by a factor of 1.9. (The percentage ratios are always problematic, for a 90% figure can hardly be viewed in terms of a multiple factor of 80%. In this lecture, however, I employ such methods because we are talking exclusively of probability groups within a range of 15% to 42%.)

In terms of occupation, we found that individuals with a higher level of education or in "higher status" occupations had better chances of survival. We proved this within the various categories by presenting comparable aggregate figures. Although

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 92 -

the aggregates differ in size and the boundaries between the categories are disputable (as with all categorisations), we shall see in the following that there is always a link (a relationship) when we compare and contrast the fate and chances of individuals in “higher status” and “lower status” occupations.

In 1945 we find 24.1% of the skilled workers who had been recorded as Jews in 1941, but only 15.7% of the unskilled workers. Being a skilled worker seems, therefore, to have increased the chances of survival in the lower half of Jewish society in Budapest by a factor of 1.5. The traditionally more organised nature of skilled workers (trade unions and guilds) evidently explains in part this disparity (alongside other explanatory factors, such as higher levels of education and income and stronger ties to middle-class society). In addition, the modest rescue capacities of the political left-wing were more likely to have targeted skilled workers.

It is not easy to divide intellectuals into groups. In 1945 we find 21.4% of the public sector intellectuals (teachers, museum employees etc.) who had been recorded as Jews in 1941, but only 15.8% of the private sector intellectuals (journalists, artists etc.). Of course, it is likely that by 1944 – when the probability of being murdered dramatically increased – most of the intellectuals who had been employed in the public sector in 1941 were no longer in their former jobs. This circumstance, however, makes their enhanced chances of survival – relative to the chances of their fellows in the private sector – even more noteworthy. This is because if an individual lost his or her job at some time between 1941 and 1944, then he or she was more likely to have moved away from the rented dwelling (the rent of which had previously been covered by the officially guaranteed housing supplement for public employees), and so we are even less likely to find the individual in the same dwelling in 1945. Thus, the above piece of data, which shows that the survival chances of public sector intellectuals were greater than the survival chances of private sector intellectuals by a factor of 1.4, should be regarded as an underestimate.

Our assumption that many teachers and cultural employees lost their jobs between 1941 and 1945 must apply to an even greater extent to senior public officials, for the attraction of senior posts was clearly greater in the eyes of those who wished to benefit from the “changing of the guard”. That is to say, we may assume that even greater efforts were made to remove Jews from such positions. Even so, in 1945 we find 31.3% of the leader elite of public officials who had been classed as Jews in 1941. This figure seems particularly high when compared with the corresponding figure – 16.7% – for public employees of lower positions. Being in a senior position increased an individual’s chances of survival by a factor of 1.9. Evidently, by the summer/autumn of 1944, none of the senior public officials were still in their posts.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 93 -

None the less, they had evidently retained their contacts in non-Jewish society and they also enjoyed greater prestige within ghetto society.

The disparity is much smaller in the private sector, but the trend is the same. In 1945 we find 27.8% of the senior private sector employees who had been classed as Jews in 1941. This compares with a figure of 22.7% for the junior private sector employees. Here, the disparity factor is only 1.2.

Grouping the occupations together, we find that the chances of survival in comparable occupational categories were always greater for those in more senior positions and for those working in the public sector of the economy. Despite a worsening of employment prospects due to the anti-Jewish laws, we may hypothesise that social ties – particularly the strength of relations with non-antisemitic sections of non-Jewish society – that could more easily be established (and maintained) by individuals in senior positions and/or working in the public sector than by individuals in junior positions and/or working in the private sector, exerted a direct or indirect effect on the probability of survival.

Irrespective of occupational position, financial wealth may be interpreted as another independent factor increasing the chances of survival. Although wealth may provoke envy and murderous intent as well as increase the risks of concealing Jewish identity (and thus of death), nevertheless it seems that wealth acted to raise the chances of survival: there was a greater chance of securing life-saving medicines and food items on the black market, and there was more money to spend on obtaining false papers or on bribing police personnel or Arrow Cross members. The increased survival chances of individuals in senior occupational positions can be interpreted from this angle too. Still, the effect of financial wealth is more clearly shown in the fact that in 1945 we find 42.0% of the "great" industrialists and wholesalers who had been classed as Jews in 1941, while the corresponding figure for "small" industrialists and wholesalers is only 23.8%. Here, the disparity factor is 1.8 to the advantage of the wealthier group.

Another of our suppositions was that the special skills and knowledge required for life in the ghetto improved an individual's chances of survival, perhaps even superseding the hierarchy seen in ordinary life. This supposition turned out to be only partially true. Skilled workers and "small" industrialists were evidently less educated, but they had more practical knowledge and were apparently better able to deal with the physical challenges of ghetto life than were intellectuals in the free professions or junior public or private employees.

Surprisingly, however – and I have not yet found an explanation for this – at the other end of the social spectrum, "practical usefulness" does not seem to have provided an advantage: in 1945 we find 21.4% of the medical doctors who had been

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 94 -

classed as Jews in 1941, whereas the corresponding figure for lawyers is 29.6%. The higher figure for the latter group appears to contradict the “usefulness theory”. A hypothetical albeit insufficient explanation is that the main healthcare problem in the ghetto was the absence of medicines and medical equipment rather than a lack of qualified medical staff. If this was the case, then the type of knowledge capital held by lawyers – the ability to negotiate with the authorities and familiarity with police procedures – counterbalanced the fact that mere legal knowledge must have been more difficult to convert into food (food required for one’s survival) than medical knowledge. A role may also have been played – as Viktor Karády pointed out to me, after he kindly read through my lecture notes – by the fact that far-right supporters accounted for a particularly high share of the membership of the professional associations for doctors and medical students – 36% of non-Jewish doctors in Budapest. Accordingly, we may assume that only a relatively small number of doctors would have been prepared to risk their own jobs in order to help their Jewish colleagues. Indeed, it seems many of them welcomed – or actively promoted – the removal of “the competition”.

In summary, of the alternatives formulated at the beginning of this lecture, the second hypothesis has proved correct: the probability of survival was influenced not only by the circumstances that are known to us from event history and were foreseeable in an anthropological sense – residence in Budapest or outside Budapest, age, etc. – but also by the position of an individual within Jewish society in Budapest and by his or her distance from non-Jewish society, given that the latter group clearly had more opportunities for rescuing Jews. This finding serves to confirm – to a limited extent – the view that the Holocaust was not “extra-historical”. Rather, it happened within history. In other words, we should view it as an event embedded in Hungarian social history.

REFERENCES

- [1] Budapest székesfőváros statisztikai évkönyve 1942 (1943): (Budapest Statistical Yearbook, 1942). – Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala, Budapest.
- [2] Erős F. (2007): Trauma és történelem [Trauma and History]. – Józsefvárosi Műhely, Budapest.
- [3] Karády V. (2002): Túlélők és újrakezdők [Survivors and New Beginners]. – Múlt és Jövő, Budapest.
- [4] Karsai L. (2001): Holokauszt [Holocaust]. – Pannonica, Budapest.
- [5] Komoróczy G. (2000): Holocaust. A pernye beleég a bőrünkbe. [Holocaust. Fly ash burns into our skin]. – Osiris, Budapest.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 85-95.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.85-95>

- 95 -

- [6] Kovács A. (1984): A zsidókérdés a mai magyar társadalomban [The Jewish Question in Contemporary Hungarian Society]. – In: Zsidóság az 1945 utáni Magyarországon [Jewry in Post-1945 Hungary]. Magyar Füzetek, Paris, 3-35.
- [7] Stark T. (1995): Zsidók a vészidőszakban és a felszabadulás után [Jews in the Shoah and Post-Liberation]. – MTA Történettudományi Intézete, Budapest.
- [8] Majsai T. (szerk.) (2010): Tilalomfák ellenében. Köszöntő könyv Várdy Péter 75. születésnapjára [In Spite of the Prohibition Posts]. – Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest.
- [9] Zsidó Világkongresszus Magyarországi Tagozata Statisztikai Osztályának Közleményei [Publications of the Statistical Section of the Hungarian Branch of the World Jewish Congress]

Absztrakt. A holokausztról szóló viták egyik legfontosabbika, hogy történelmi vagy történelmen kívüli eseményről, tragédiáról van-e szó. A váratlan természeti katasztrófák, pld. földrengések, meteor becsapódások, az emberi történelmen kívüli események - fontos közös jellemzőjük, hogy túlélésük csak nagyon kis mértékben függ össze az emberek társadalmi pozíciójával. Minél hasonlatosabb ehhez, annál nagyobb mértékben történelmen kívüli esemény a Holokauszt. A történelemben integrálódott üldöztetéseknek viszont fontos történet-szociológiai jegye, hogy az emberek gazdagságuk, vagy az üldözökkel, a nem üldözöttekkel való kapcsolati tőkék alapján kevésbé válnak áldozattá, mint az üldözött csoport többi tagja. Az 1941-es zsidóságot összevetve az 1945-ös zsidósággal – konkrét lakásjegyzékek alapján – a tanulmány egyértelműen megállapítja, hogy a budapesti holokauszt történelemben ágyazott: a nem zsidó családtagokkal rendelkezők, a gazdagabbak és az olyan foglalkozásúak, ahol a közsférával, a keresztény kollégákkal való ismeretség valószínűsége nagyobb, sokkal több a túlélő. Ebből egyben az is következik, hogy a nem zsidó társadalom aktívabb részvétele statisztikailag kimutatható mértékben növelhette volna meg a túlélők számát.

APPENDIX

^a This text is a version of my study „The Sociology of Survival: The Presence of the Budapest Jewish Population Groups of 1941 in the 1945 Budapest Population”. – In: Randolph L. Braham and András Kovács (eds.). The Holocaust in Hungary: Seventy Years Later. Central European University Press, Budapest-New York (pp. 183-194)

Borbély-Pecze T. : Uncertainty, career decision factors

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 97 -

UNCERTAINTY, CAREER DECISION FACTORS AND THE WELL-BEING OF CAREER PRACTITIONERS IN HUNGARY

[BIZONYTALANSÁG, PÁLYADÖNTÉSI FAKTOROK MÉRÉSE ÉS A MAGYARORSZÁGI PÁLYATANÁCSADÓK JÓLLÉTE]

TIBOR BORS BORBÉLY-PECZE*

*John Wesley Theological College, Budapest, Hungary**borsborbely@wjlf.hu*

Abstract. The coronavirus, the Ukrainian-Russian war, the Brexit, the green transition and the rise of inflation are all macro processes that individuals and families cannot influence on their own, but these macro trends do influence their life course. This review looks at the practice of career guidance in Hungary. It shows the methods used to increase the career resilience of individuals and small communities, as well as the individual psychological and pedagogical outcomes of career guidance, the literature on career guidance and how it has been researched in Hungary over the past decade.

Keywords: individual psychological and pedagogical outcomes of career counselling, literature review, Hungary

Rationale

Global trends local resonances

Fukuyama (1992) declared the end of history, just a year after the collapse of the Soviet Union (USSR: Union of Soviet Socialist Republics). The article version was published in 1989. He argued that history is an evolutionary process so after the downfall of the USSR only Western liberal democracy as a model will remain. In his peace theory he debated that mature democracies rarely or never go to war with one another. The Euro-Atlantic integration has suffered unprecedented damage with the Brexit. The United Kingdom left the European Union on 31 January 2020. This is the first precedent since the "EU" integration has started in 1957 by establishing the European Economic Community (EEC) and the Treaty establishing the European Atomic Energy Community (EAEC or Euratom). This linear progression approach was heavily criticized by many. As Mark Twain said: "History doesn't repeat itself, but it does rhyme." Since the collapse of the USSR, during the last 30 years a number of significant events have taken place that disproves the linearity of history. These megatrends have been shaping and reshaping the global landscape as well as local realities. Just name a few out of these; Climate Change, the rise of China as the second superpower, "9-11" 2001 terrorist attack in the USA, in 2009 Lisbon Treaty entered into force and reformed many aspects of the EU, finally the "24th of February" (2022) event are also have been influencing our life at local levels. Even

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 97-105.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 98 -

globalisation has no linear trend line as it stood 15.1 percent of the Global GDP in 2015, right before the COVID-19 pandemic and was 19.7 percent before the 2008 Global Financial Crisis (Chandy et al., 2016). More recently the global shortage of shipping containers, primarily caused by the Covid-19 pandemic, has led to drastic inflation in shipping and container prices and increased delay times for companies.¹ This had direct implications on regional and national labour markets. Not only geopolitics and environment but human technology has been changing our livelihood. A global Internet network contains billions of personal data, nowadays referred as the “Big Data” revolution. Since the late 1980’s VUCA as an acronym has become a key phrase for strategic management as it stands for uncertainty, complexity and ambiguity of general conditions and situations.

Impact on Careers

Super-complex career information

The traditional description of occupations is now being challenged by super-complexity (Barnett, 2000) – where even our frames of understanding are unstable – and a rapidly changing labour market (Borbély-Pecze, 2020). The challenge of shifting from a static matching approach to a more dynamic match has led to many new taxonomies and approaches. Career information provision for a well-informed career decision making has become a challenge for most career support development agencies as well as a soft spot for career practitioners. Citizens/users as well as professionals have been overloaded with career information but information may come through echo chambers or impartiality is not certified.

Multiple career transitions

Career transition is one of the most recurring concepts in the literature on modern labour markets. It relates to the changing nature of work and the new shape of the labour market. The Bureau of Labour Statistics counted 12 job/career changes during the lifespan of the average USA worker in 2017 (BLS, 2017). EU figures have been catching up. In the United Kingdom an average worker experiences six different job roles throughout their working life. Career paths are becoming more fluid. The traditional three-stage model of education, employment and retirement is dead and now we live in a multi-stage model with several transitions. (OECD, 2020).

Hungary

The definition of career decision making went through a fundamental change during the last three decades in Hungary. During the years of Communism career was more

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 97-105.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 99 -

about fitness for work and occupations and did not based on individual needs (Borbély-Pecze et al., 2022). As a contradiction with this in the 1990's career had a negative connotation, as somebody is "careerist, pusher or trouble-maker". By the 2020's this perception had been changed again and the term is now much closer to the original meaning. Still, it is often debated that everybody has a career or career means something extraordinary (such as be an elite athlete or be a scientist, politician, company director etc.) Even those in the Hungarian literature of career guidance were reached by modern career theories. For example the most widely used Hungarian definition puts the emphasis on the individual decision and the role of meaningful working life as "the individual in the existing situation chooses an occupation independently, according to the opportunities available to them, activity which enables him/her to create value for society and/or for himself or for him/herself" (Szilágyi, 2000). Still in 2019 in a large sample career education survey (n=9264) most of the 8 grade students (65%) identified their parents as proper career decision makers and information providers (Kenderfi, 2019).

Career decisions and uncertainty

Career decision making uncertainty is a well-documented field of research in Hungary. In this short overview a few recently published research papers are covered (Kiss, 2009; Lukács, 2012a; Török, 2017; Tudlik, 2021; Oltenau, 2022). We may not able to identify the effect of the COVID-19 pandemic or the Ukraine-Russian War as direct reasons for higher level of career uncertainty even not with the most recent research of Oltenau (2022) and Tudlik (2021). More-more the end of the traditional three-stage model of career is present in these researches. The extension of individual life stages (e.g. exploration may not stop at age 25 as Super (1980) originally pointed it out. Secondly modern career is full of temporary jobs which may hinder the fulfilment of other life roles also suggested by Super. The Poorly Integrated New Entrants (PINEs) issue (Bell et al., 2012) can be observed in Hungary as well. The following quotations as a literature review are coming from the authors.

In higher education and secondary education

Kiss (2009) based on two samples from the Hungarian higher education further developed the original self-efficacy model (Bandura, 1993). He used the 523 paper-based test results and addition 1870 online answers. The construct of life competence and general self-efficacy by several authors previously examined by several authors, in that it examines in a system the perceived effectiveness of a person in relation to different life management tasks of the person's experience of life's tasks. It captures a pattern between

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 100 -

the skills that are critical for life skills, and the related experience of self-efficacy (Kiss, 2009).

The aim of Lukács (2012a) studies was to reveal the cognitive and emotional factors of career indecision, as well as to define types considering the characteristics of career indecision among samples of high school and university students.

683 secondary school students took part in the first study. 219 female university students answered the inventories in the second study. Based on her research, Lukács (2012b) identified the following categories:

- The path seeker type can be characterized by a high level of identity, balanced time orientation, high school motivation, good results at school and high self-esteem.
- The members of the ready to decide group have better results in terms of identity, time orientation and self-esteem than the choice anxious and the chronic indecisive, at the same time they fall behind in their achievement and school motivation compared to the path seeker group, the reason for which is yet to be found out by further studies.
- The type of the choice anxious constitutes a relatively small proportion of the entire high school student sample. The individuals belonging to the group score low on the commitment, the exploration and the ruminative exploration scales, as well as on both possible outcomes of identity crisis (identity synthesis and identity confusion).
- The members of the chronic indecisive type constitute more than one quarter of the sample (N=190, 29.73%). The individuals are characterized by a low level of commitment and high ruminative exploration.

In secondary education

Török (2017) used Career Decision Self-Efficacy Scale based on the sample of special education secondary school students in Hungary. The research sample comprises students of typical development and secondary school students with a sound mind who qualify as students of special educational needs based on the opinion of the expert and Rehabilitation Committee. The author found a moderate degree of positive significant correlation between career decision self-efficacy and self-esteem on both samples.

A recently published PhD thesis Oltenau (2022) used the adaptation of the Career Decision-making Difficulties Questionnaire, CDDQ (see: Gati, et al., 1996) alongside with Career Factors Inventory, CFI (Chartrand et al., 1990) The research compares the results of the examination of questionnaires filled out by 544 grammar school and secondary school students who study in institutions of public education. 507 students took part in the questionnaire-based research, while 37 students participated in the pilot training that was designed to promote career decision-making.

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 101 -

The sample serving as the basis of the questionnaire analysis includes 507 high school and secondary school students, who are between 15 and 19 years-old. The gender rate in the sample is: 56.8% female (n=292), 42.4% male (n=215). The results of secondary school students show that both questionnaires suggest moderate level career decision-making difficulties. Among these results, the following factors have a considerable impact: general indecisiveness, general uncertainty, harmful misconceptions and the need for more information about careers. 16-year-olds struggle with serious career decision-making difficulties on the wide scale of examined variables that have been based on the research results of questionnaires. The need for concrete forms of career decision-making support appears in the age groups of 17- and 18-year-olds. The age group of 17-year-olds is faced with the pressure of the need for the choice in career decision-making.

Tudlik (2021) original field research was taken in a Szabolcs-Szatmár-Bereg County (North-East part of Hungary). She covered 490 grammar school students in 2020. Her main research question was to map the relation between career decision making uncertainty and the available career services. Her key findings were:

- at grade ten (age 16) is the strongest need for the development of self-awareness,
- students usually gain 3-4 types of career education activities, open career school days are the most popular,
- there was no correlation between the number of career services taken and level of career decision making uncertainty,
- however individual absorption the level of career information is linked with the level of self-awareness and negative career anxiety therefore this can be used as an indicator.

Coping with stress and career practitioners

It is almost impossible addressing uncertainty, stress management in the career services as well as describing the well-being of individual counsellor and not to mention the pandemic. Based on a recent research (Tajtiné et al., 2020) it is clear that the Hungarian guidance professionals lost many of their client during the lockdown period and were pushed by the circumstances "to be creative" and resolve their own client management. DIY (Do-It-Yourself) was a well know buzzword during the lockdown period. The quarantine of institutions, the rapid depopulation of schools, universities, chambers, and most workplaces due to the coronavirus has also put the Hungarian career guidance and counselling profession in an extraordinary situation. Although the country has several strategies adopted and under implementation in public services and human services (education, training, employment), but some of the career counsellors have been left alone during the COVID-19 closures.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 97-105.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

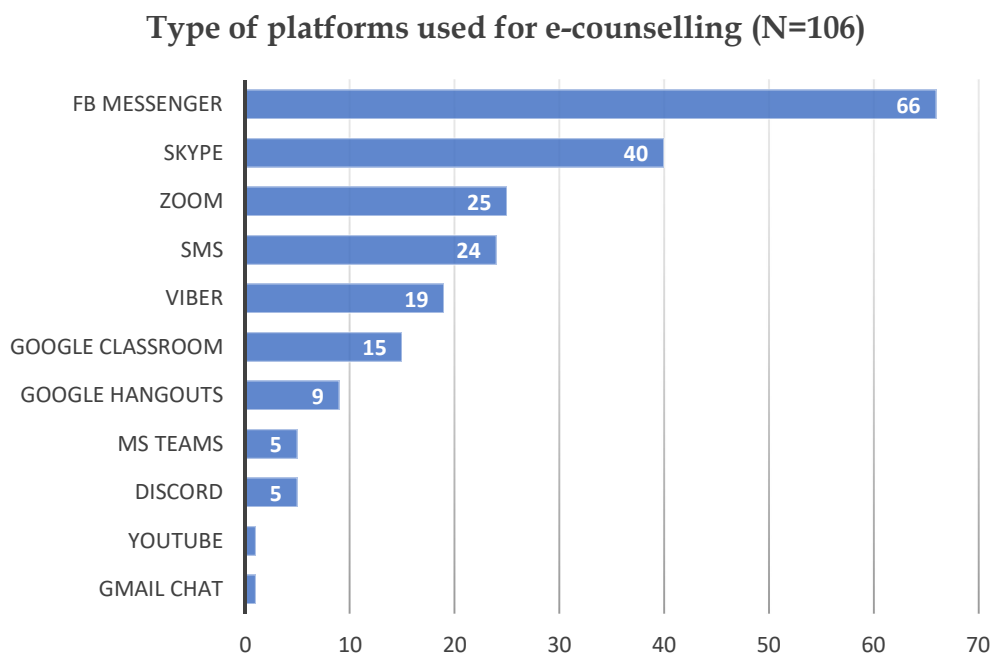
<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 102 -

1. Figure: Platforms used for online advice and counselling [Online tanácsadásra és konzultációra használt platformok]

Source: Tajtiné Lesó, 2020

The lack of data protection was mentioned as a problem by many when using the platforms (mixing up personal and professional identities of the counsellors), which is an important element because counsellors have to comply not only with the GDPR but also with their own institutional data privacy policies. Respondents were unanimous in their lack of a centrally operated and continuously updated career information platform that would cover all types of training.

Similarly, to public education, vocational training and the employment services, career guidance and counselling are essentially based on personal presence although they have been digitally prepared for decades. Our main findings were in line with the key outcomes of the international reports, as a Russian guidance researcher explained; 'All attempts to do what they did before, only remotely, look home-grown and artisanal.' (Cedefop, European Commission, ETF, ICCDPP, ILO, OECD, UNESCO, 2020 p. 39.)

Conclusions

The contemporary Hungarian literature review suggests that the relation between self-esteem and self-efficacy is important. Modern career development tools and techniques

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 97-105.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 103 -

are available in Hungary, and even more importantly as Hungarian is a small language, are available in Hungarian.

REFERENCES

- [1.] Bandura, A. (1993): Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. – Educational psychologist, 28(2): 117-148.
https://doi.org/10.1207/s15326985ep2802_3
- [2.] Barnett, R. (2000). University knowledge in an age of supercomplexity. – Higher Education 40(4) 409-422. <https://doi.org/10.1023/A:1004159513741>
- [3.] Bell, D., Benes, K. (2012). Transitioning graduates to work: Improving the Labour Market Success of Poorly Integrated New Entrants (PINEs) in Canada. Ottawa. <http://hdl.voced.edu.au/10707/331491>.
- [4.] Bennett, Nathan; Lemoine, James. (2014): What VUCA Really Means for You. – Harvard Business Review 92(1/2), <https://ssrn.com/abstract=2389563>
- [5.] Borbély-Pecze, T. B. (2020): The changing relationship between people and their job – the validity of career information. – British Journal of Guidance and Counselling, 48(3) 430-437. <https://doi.org/10.1080/03069885.2019.1621264>
- [6.] Borbély-Pecze, T. B. (2021): Labour market management skills among career practitioners. – In: Cedefop, Digital transitions in lifelong guidance: rethinking careers practitioner professionalism: A CareersNet expert collection. Publications Office of the European Union. 103-119.
<https://data.europa.eu/doi/10.2801/539512>
- [7.] Borbély-Pecze, T.B., Hloušková, L., Šprlák, T. (2022) Career/lifelong guidance systems and services: continuous transformations in a transition region. – International journal for educational and vocational guidance, 22(1): 67-91.
<https://doi.org/10.1007/s10775-021-09473-4>
- [8.] Cedefop, European Commission, ETF, ICCDPP, ILO, OECD, UNESCO (2020): Career guidance policy and practice in the pandemic: Results of a joint international survey June to August 2020. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/318103>
- [9.] Chandy, L., Seidel, B. (2016): Is Globalisation's second wave about to break?. – In: brookins.edu. <https://www.brookings.edu/research/is-globalizations-second-wave-about-to-break/>
- [10.] Fukuyama, F. (1989): The End of History? – The National Interest 16(Summer): 3-18. <https://www.jstor.org/stable/24027184>
- [11.] Fukuyama, F. (1992): The end of history and the last man. New York. Free Press.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 97-105.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 104 -

- [12.] Haerpfer, C. [et al.] (eds.)(2022): World Values Survey: Round Seven – Country-Pooled Datafile Version 3.0. Madrid, Spain and Vienna, Austria: JD Systems Institute and WWSA Secretariat.
<https://doi.org/10.14281/18241.16>
- [13.] Kenderfi M. (2019): Szülői pályaválasztási attitűdök 2019: avagy a szülők véleménye felső tagozatos gyermekük pálya- és iskolaválasztásával kapcsolatban [Parents role in career attitudes of the students]. Budapest, Innokend Kft.
<https://mkik.hu/download/175/szueloi-palyavalasztasi-attitudoek-2019>
- [14.] Kiss, I. (2009): Életvezetési kompetencia [Life management skill], PhD Disszertáció. ELTE PPK, Budapest. <http://hdl.handle.net/10831/46243>
- [15.] Olteanu, L. (2022): Educational Aspect of Career Choices. PhD Thesis. EKKE Eger. [Olteanu_tezisek_angolul.pdf \(uni-eszterhazy.hu\)](#)
- [16.] Lukács, F. (2012a): Kompetencia, motiváció és pályaválasztási bizonytalanság egyetemi környezetben [Competence, motivation and career choice uncertainty in an university setting]. – Felsőoktatási Műhely 3: 51-66.
https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/felsooktatasimuhely/FeMu/2012_3/FeMu_2012_3_51-66.pdf
- [17.] Lukács, F. (2012b): The Connection of Career Decision and Identity Development Types of Career Indecision from the Perspective of Identity Statuses, PhD Thesis. ELTE PPK, Budapest. https://ppk.elte.hu/file/lukacs_eva_fruzsina_tf_angol.pdf
- [18.] Kissné Gaál Zs. (2016): A pedagógus személyiségének hatása és mediátori szerepe a nevelési tanácsadásban – a vezetői attitűd jelentősége [The influence of the teacher's personality and his/her role as a mediator in educational in counselling – the importance of leadership attitudes]. – Opus et Educatio 2(3): 161-173.
https://epa.oszk.hu/02700/02724/00004/pdf/EPA02724_opus_et_educatio_2015_03_161-173.pdf
- [19.] OECD (2020): Promoting an Age-Inclusive Workforce. Living, Learning and Earning Longer, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/59752153-en>.
- [20.] Super, D. E. (1980): A Life-Span, Life-Space Approach to Career Development. – Journal of Vocational Behavior 16(3): 282-298.
- Szilágyi, K. (2000): Munka-pályatanácsadás, mint professzió [Career development and career counselling as a profession]. Budapest, Kollégium Kft.
- [21.] Tajtiné Lesó, Gy., Borbély-Pecze, T. B., Juhász, Á. and Kenderfi, M. (2020): „Karantén-tanácsadók”. Hazai pályaeorientáció, pályaeatudáció a karantén alatt a tanácsadók szemszögéből [“Quarantine counsellors”: national career guidance, career education during quarantine from the perspective of counsellors]. – Pedagógiai Szemle 70(5-6): 39-58.

Borbély-Pecze T. : Uncertainty, career decision factors

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.97-105>

- 105 -

- [22.] Török, R. (2017): The characteristics and change patterns of career decision self-efficacy among secondary school students of special educational needs and those of typical development ELTE PPK. PhD Thesis.
https://ppk.elte.hu/file/torok_reka_tezisfuzet_angol.pdf
- [23.] Tudlik, Cs. (2021): Pályaorientációs szolgáltatások és pályaválasztási bizonytalanság kapcsolata egy gimnáziumban [The relationship between career guidance services and career choice uncertainty in a grammar school]. – Képzés és gyakorlat: Training and Practice, 19 (1-2): 163-171.
<https://doi.org/10.17165/TP.2021.1-2.16>

Absztrakt. A koronavírus, az ukrán-orosz háború, a Brexit, a zöld átállás és az infláció elszállása, mind olyan makro-folyamatok, amelyekre az egyén és a család önmagukban nem képesek hatást gyakorolni, ezek a folyamatok azonban hatást gyakorolnak életpályájukra. Ez a cikk a magyarországi pályatanácsadás gyakorlatát tekinti át bemutatva, hogy milyen módszerekkel erősíthető az egyének, kisközösségek karrier ellenálló-képessége és ezeket milyen módszerekkel kutatták Magyarországon az elmúlt évtizedben.

APPENDIX

ⁱ <https://www.ship-technology.com/analysis/global-shipping-container-shortage-the-story-so-far/>

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 97-105.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 107 -

HALLGATÓK TÁMOGATÁSA A WESLEY-N: EGY KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

[SUPPORTING STUDENTS AT THE WESLEY - RESULTS OF A SURVEY]

RÉKASI NIKOLETT^{1,2*} – DÓZSÁNÉ SPANGA ZSUZSANNA¹

¹Wesley János Lelkészképző Főiskola,

²ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola, Gyógypedagógiai Program, ELTE BGGYK, Fogytékosság és Társadalmi Részvétel Intézet

*Levelező szerző: rekasinikolett@wjlf.hu;

Abstract. The study presents the conclusions of an investigation conducted at the John Wesley Theological College. The main goal of the survey was to explore the support needs of our students in order to become more inclusive towards students with disabilities and underprivileged students. We conducted a survey research among our students. According to our data our students need support in the following fields: digital curriculum base, peer-to-peer support and support network of professionals such as language teachers, psychologist, special educator, social worker and pastor.

Keywords: inclusive higher education, universal instructional design, students with support needs, students with disabilities, accessible higher education

Bevezetés

A Wesley János Lelkészképző Főiskola úgy él a köztudatban, mint egy elfogadó közeg, ahol a különböző nehézségekkel küzdő hallgatók is megértést és biztonságos közeget találnak, amiben sikeresen végezhetik el tanulmányaikat. Ez a vélekedés többek között azon is alapul, hogy oktatóink és más, a hallgatókat segítő dolgozóink is kivételes empátiával, türelemmel, lelkesedéssel és szakértelemmel támogatják a hozzánk felvételt nyert embereket. Annak érdekében, hogy eddigi tevékenységünket megszilárdítsuk és egy magasabb, strukturális szintre emeljük, felmerült egy segítői hálózat kialakításának ötlete, ami olyan szakemberekből áll, akik kompetensen tudják hallgatóinkat tanulmányaik során támogatni. A hálózat kialakítása előtt egy kérdőíves felmérést végeztünk el, amelyet egybekötöttünk a pedagógia alapszakon kötelező Műhelymunka I. tárggyal olyan módon, hogy a cikk első szerzőjének vezetésével lehetőséget biztosítottunk a hallgatóknak a tevékenységbe való bekapcsolódásra.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 107-119.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN2939-8398 (Online)

Elméleti keretek

Az utóbbi két évtizedben egyre inkább befogadóvá vált a felsőoktatás Magyarországon illetve a világ más tájain is. Ez azt is jelenti, hogy már a felvételi eljárási rendben plusz pontra (max. 100 pont) jogosultak azok a jelentkezők, akik hátrányos helyzetűek, valamilyen fogyatékossgal élnek vagy gyermeküket nevelik.¹ Magyarországon a 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról is kimondja, hogy a fogyatékos hallgatónak biztosítani kell a fogyatékossgának megfelelő ellátást, valamint biztosítani kell részére „a fogyatékossgához igazodó felkészítést és vizsgáztatást, továbbá segítséget kell nyújtani részére ahhoz, hogy teljesíteni tudja a hallgatói jogviszonyából eredő kötelezettségeit. Indokolt esetben mentesíteni kell egyes tantárgyak, tantárgyrészek tanulása vagy a beszámolás kötelezettsége alól. Szükség esetén mentesíteni kell a nyelvvizsga vagy annak egy része, illetve szintje alól. A vizsgán biztosítani kell a hosszabb felkészülési időt, az írásbeli beszámolón lehetővé kell tenni a segédeszköz - így különösen írógép, számítógép - alkalmazását, szükség esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását. Az e bekezdés alapján nyújtott mentesítés kizárólag a mentesítés alapjául szolgáló körülménnyel összefüggésben biztosítható és nem vezethet az oklevél által tanúsított szakképzettség megszerzéséhez szükséges alapvető tanulmányi követelmények alóli felmentéshez.”²

Átalakult az is, hogy mit gondolunk a fogyatékossgáról, hiszen sokkal inkább a szociális modell, valamint az emberi jogi modell álláspontját érvényesítjük. Az előbbi szerint a fogyatékossg társadalmi konstrukció, nem pedig az egyén problémája. Ez azt jelenti, hogy a fogyatékossg nem az egyén alkalmatlanságából ered, hanem az őt kirekesztő társadalom hibája (Könczei és Hernádi, 2011). A szociális modell korszakalkotó volt abban a tekintetben, hogy ezt kimondta, de nem ez az egyetlen nővum ebben a gondolkodásban. Ez ugyanis azt is jelenti, hogy nem az egyénnek kell megváltoznia, „megjavítani” a fogyatékossgát, hanem az őt körülvevő környezetet kell úgy átalakítani (eleve úgy kialakítani), hogy abban az egyén jól érezze magát.

A szociális modell a felsőoktatásban is alkalmazható szemlélet, és nem csak a látható fogyatékossgal élő hallgatókkal kapcsolatban lehet alkalmazni, hanem a különböző háttérből érkező (pl. hátrányos helyzetű, gyermekét egyedül nevelő stb.) hallgatók esetében is alkalmazható alapelv.

Amikor fogyatékossgáról beszélünk, azonban nem csak szociális modell keretein belül tehetjük meg azt, hanem az emberi jogi modellel is leírhatjuk azt. Ez a modell a fogyatékos emberek alapvető jogaikért folytatott harcának keretrendszeré, melynek megnyilvánulása az elmúlt évtizedek nemzetközi és belpolitikai szabályozói és törvényei, mint pl. a Fogyatékossgal élő emberek jogairól szóló egyezmény (Könczei és Hernádi, 2011). Az emberi jogi harcok az 1960-as, 1970-es években kezdődtek. Az egyik első nagy vívmány 1973-ban az Amerikai Rehabilitációs törvény 504-es szakaszának beiktatása volt, mely nagyobb hozzáférést adott a fogyatékossgal élő embereknek a felsőoktatáshoz (Pliner és

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 109 -

Johnson, 2004).³ Az emberi jogi csatározásoknak tudható be az is, hogy a magyar felsőoktatási törvénynek is van fogyatékos hallgatók támogatásáról és jogaikról szóló paragrafusa, hiszen az amerikai törvénykezés ebben a kontextusban messze túlmutatott saját országának határain és minden hibájával együtt példaként állt más országok számára is.

A felsőoktatásban az Egyetemes Oktatási Tervezés (angolul: Universal Instructional Design) gondolata jól összekapcsolható a szociális modellel és az emberi jogi modellel is. A rendszer lényege, hogy olyan oktatási módszereket vezessen be és alkalmazzon, amelyek lehetővé teszik, hogy minden hallgató - beleértve a fogyatékosokkal vagy egyéb hátránnyal élőkkel is - részt tudjon venni az oktatásban (Pliner és Johnson, 2004). Alapjait valójában egy építészeti koncepcióból adaptálta, ami az ún. Egyetemes Tervezés [Universal Design], melyet Ronald Mace amerikai építész alkotott meg (Story et al. 1988). Az Egyetemes Tervezés olyan építészeti megoldásokat mutat meg, amelyek minden ember számára hozzáférhetővé teszik a teret, nem számít, hogy éppen hány évesek vagy milyen a fizikai állapotuk. Az Egyetemes Oktatási Tervezés is hasonló alapelveken nyugszik, de nem csak a fizikai környezet hozzáférhetősége fontos benne, hanem a tananyag és az oktatási módszerek is beletartozik a koncepcióba (Pliner és Johnson, 2004). Ez egybeesik a szociális modell azon törekvésével, hogy a fogyatékosokat nem helyrehozni kell, hanem a környezetet kell úgy kialakítani, hogy az ne okozzon hátrányt az egyén haladásában.

Higbee (2011) foglalta össze az Egyetemes Oktatási Tervezés alapelveit, melyeket Fazekas Ágnes Sarolta magyar nyelven is közölt (Fazekas, 2018, 2021). Ezek a következők:

- Tiszteletteljes és befogadó légkör
- A kurzus összetevőinek meghatározása
- Egyértelmű elvárások kommunikálása
- Módszertani sokszínűség a tanításban
- A számonkérés módjának sokszínűsége (többféle lehetőség megadása a hallgatóknak)
- Konstruktív visszajelzés
- Interakciók elősegítése

A Wesley János Lelkészképző Főiskola oktatói és munkatársai részben vagy egészben már most is alkalmazzák ezeket az alapelveket, kiemelt jelentőséget tulajdonítva a befogadó légkör megteremtésének és az oktatók és a hallgatók közötti interaktív kommunikáció, valamint a hallgatók közötti kommunikáció megteremtésének. Fazekas (2021) azt is hangsúlyozza, hogy rendkívül fontos a megfelelő támogató rendszer megléte, valamint az is, hogy a rendszer működése szükségletfelmérésen alapuljon. Vizsgálatunkkal mi is azt akarjuk hangsúlyozni, hogy egy ilyen rendszer kiépítése csak hallgatói igényfelmérés után kezdődhet meg. Ezt támasztja alá a Pécsi

Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 110 -

Tudományegyetemen végzett kutatás is, melynek keretein belül a Befogadó Egyetem nevű program sikerességét vizsgálták a kutatók (Varga és Horváth, 2021, Varga, Deli és Fodor, 2019) és rávilágítottak arra is, hogy a különböző hátrányos helyzetű csoportok alulreprezentáltak az egyetemi programokon, de a kisebb közösségekben, szakkollégiumokban sikerül megszólítani őket (Varga és mtsai, 2020).

Egy ilyen rendszer kialakítása azért is fontos, mert a 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról c. törvényben meghatározott fogyatékosügyei koordinátor foglalkoztatásán kívül az is rendkívül fontos, hogy a nem fogyatékos, de egyéb szociális hátránnyal küzdő vagy láthatatlan fogyatékossgal élő hallgatók is olyan tanulást támogató környezetben folytathassák tanulmányaikat, ami lehetővé teszi számukra diplomájuk sikeres megszerzését. A hivatkozott felsőoktatási törvényben ugyan nem szerepel a „láthatatlan fogyatékossg” kifejezés, de az olyan - a törvényben is szereplő fogalmak⁴ - mint az autizmus spektrum zavar vagy egyéb pszichés fejlődési zavar beleillenek ebbe a kategóriába, tekintve, hogy ezeknek nincs olyan azonnal jól látható attribútuma, mint pl. a kerekesszék, a járóbot, a hosszú fehér bot vagy a hallókészülék. A láthatatlanság miatt kifejezetten fontos e hallgatók támogatása.

Módszertan

Annak érdekében, hogy valóban megfelelő támogatást tudjunk hallgatóinknak nyújtani, egy kérdőíves vizsgálatot végeztünk. A Wesley János Lelkészképző Főiskola pedagógia alapszakán a 2021/22-es tanév I. félévében Műhelymunka I. tantárgy keretében felmérést végeztünk a Főiskola hallgatói körében, azzal a céllal, hogy megtudjuk, mekkora igény mutatkozik egy tanulást segítő, szakemberekből álló hálózat létrehozására. Az online, Google Forms formátumú kérdőívvel megkeresett hallgatók 2022. január elejétől március közepéig válaszolhattak a kérdőívre. A kérdőív kétszer került kiküldésre a hallgatóknak, először 2022. január 4-én, majd még egy további alkalommal 2022. február 25-én. Erre azért volt szükség, mert az első alkalommal elég kevesen küldték vissza. Mindkét alkalommal a Tanulmányi Hivatal munkatársait kértük meg, hogy a Neptun rendszeren keresztül juttassák el a hallgatóknak a kérdőív linkjét, illetve a hozzá tartozó kísérő levelet, amelyben elmagyarázzuk, miben kérjük a segítségüket.

A kérdőív felépítése során a demográfiai jellegű és a családi állapotra, körülményekre vonatkozó kérdéseket a tanulmányok folytatására, a tanulásra rákérdező kérdések követték, kiemelhetőek ezek közül a tanulás támogatásával összefüggő, illetve az esetleges fogyatékossgra és diagnosztizált tanulási nehézségre vonatkozó kérdések. A kérdőív összesen harminc kérdést tartalmazott, amelyekben vannak zárt végű (feleletválasztós) és nyitott végű kérdések. A kitöltése hozzávetőleg 15-20 percet vett igénybe. A hiányosan kitöltött kérdőívek elkerülése érdekében a Google Forms űrlapot úgy szerkesztettük meg, hogy csak akkor léphessen tovább a kitöltő a soron következő kérdésre, ha mindig

Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

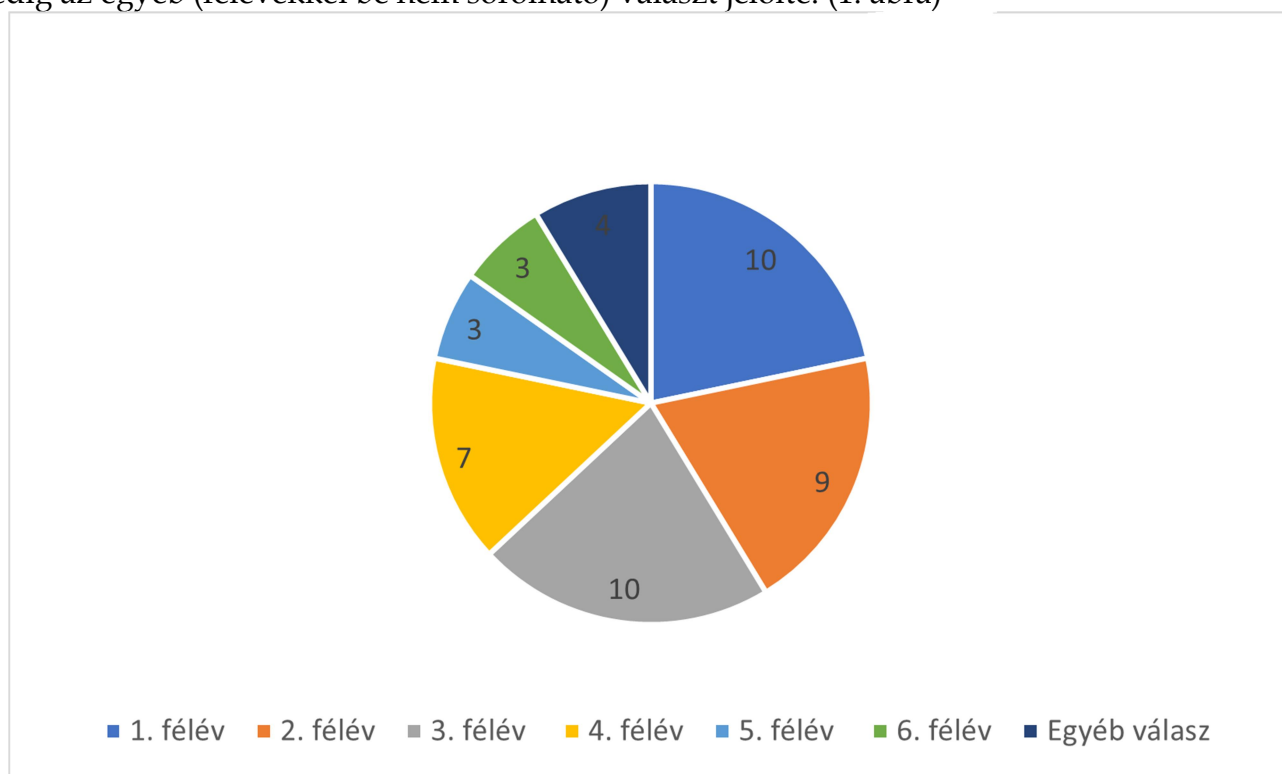
- 111 -

válaszol az éppen aktuális kérdésre. Bizonyos kérdések esetében (például a fogyatékosra vonatkozó kérdés esetében), a válasz függvényében irányította tovább a rendszer a kitöltőt.

Az adatok elemzése

A kérdőívre 46 válasz érkezett. A 2021/2022-es tanév első félévében összesen 323 aktív hallgatója volt a Főiskolának, ez azt jelenti, hogy a hallgatók 14,24 %-a töltötte ki a kérdőívet. A kérdőívet csak az aktív hallgatók kapták meg. A válaszadók nagyobb része (21 fő) szociális munka BA szakon és pedagógia BA képzésen (9 fő) tanul, 7 válasz a fejlesztőpedagógus szakirányú továbbképzés, 5 válasz pedig a komplex művészeti terapeuta szakirányú továbbképzés hallgatóitól, 3 válasz hittantanár-nevelőtanár hallgatóktól érkezett. További 1-1 választ teológus és családkonzulens hallgatóktól kaptunk. (Egy hallgató a fejlesztőpedagógus képzés mellett a családkonzulensi képzést is végzi.)

A válaszadók túlnyomó része képzésének 1-4. félévét végzi. A válaszolók közül 10 fő az első, szintén 10 személy a harmadik, 9 személy a második, 7 személy képzésének negyedik félévében jár, 3-3 ötödik, illetve hatodik félévét végző hallgató válaszolt, további 4 hallgató pedig az egyéb (félévekkel be nem sorolható) választ jelölte. (1. ábra)

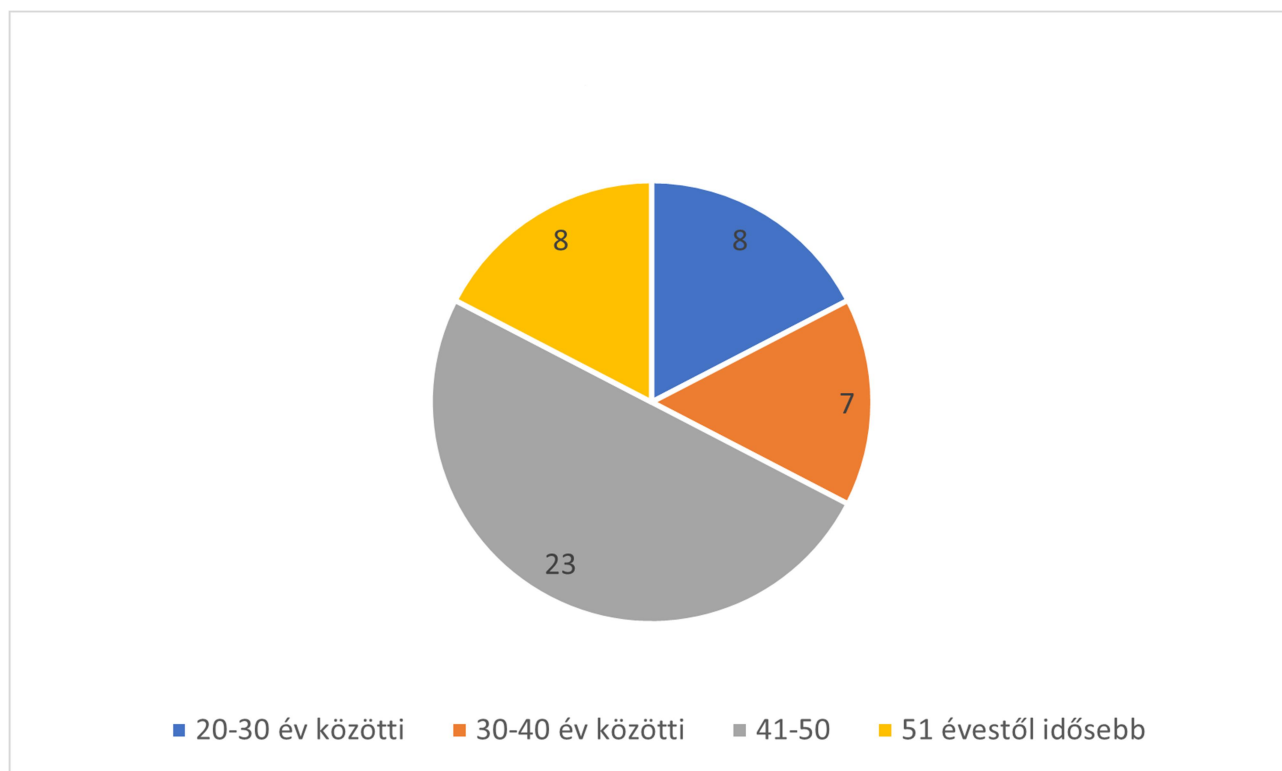
1. ábra. Képzésed hányadik félévében jársz? [In which semester are you currently in?]

Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 112 -

A válaszadók nagy része levelező tagozatos (34 fő), 11 fő jár a nappali tagozatra. Államilag támogatott képzésben vesz részt 26 fő, önköltséges formában tanul 18 fő. A kérdőívre válaszolók között 39 nő és 7 férfi van. A válaszolók életkora 20-60 év között mozog, kiemelkedő számban jelölték a 45 éves kort és összességében magas a 40 év fölöttiek aránya: a 46 válaszadóból 33 fő tartozik ebbe a korcsoportba.

2. ábra: A válaszadók életkor szerinti eloszlása [The ages of the answerers]

A válaszadók fele, azaz 23 fő Budapesten, 14 fő vidéki településen (kisvárosban, faluban), 8 fő pedig vidéki nagyvárosban él.

A családi állapotra vonatkozó kérdésekre 22 válaszadó jelölte, hogy van gyermeke és ebből 3 fő a gyermekét egyedül neveli. A válaszadók nagy része családfenntartó (27 fő) és 4 fő nagycsaládos. Körülbelül a válaszolók fele házas, kisebb része élettársi kapcsolatban él, 8 személy pedig egyedülálló.

A megkérdezettek túlnyomó többsége (40 fő) állandó munkahellyel rendelkezik.

A főiskolára való bejárást a többség tömegközlekedéssel oldja meg, többeknek kell vonatot igénybe venni a hosszabb utazáshoz, a válaszadók közül csak ketten jelölték azt, hogy saját gépkocsival járnak be.

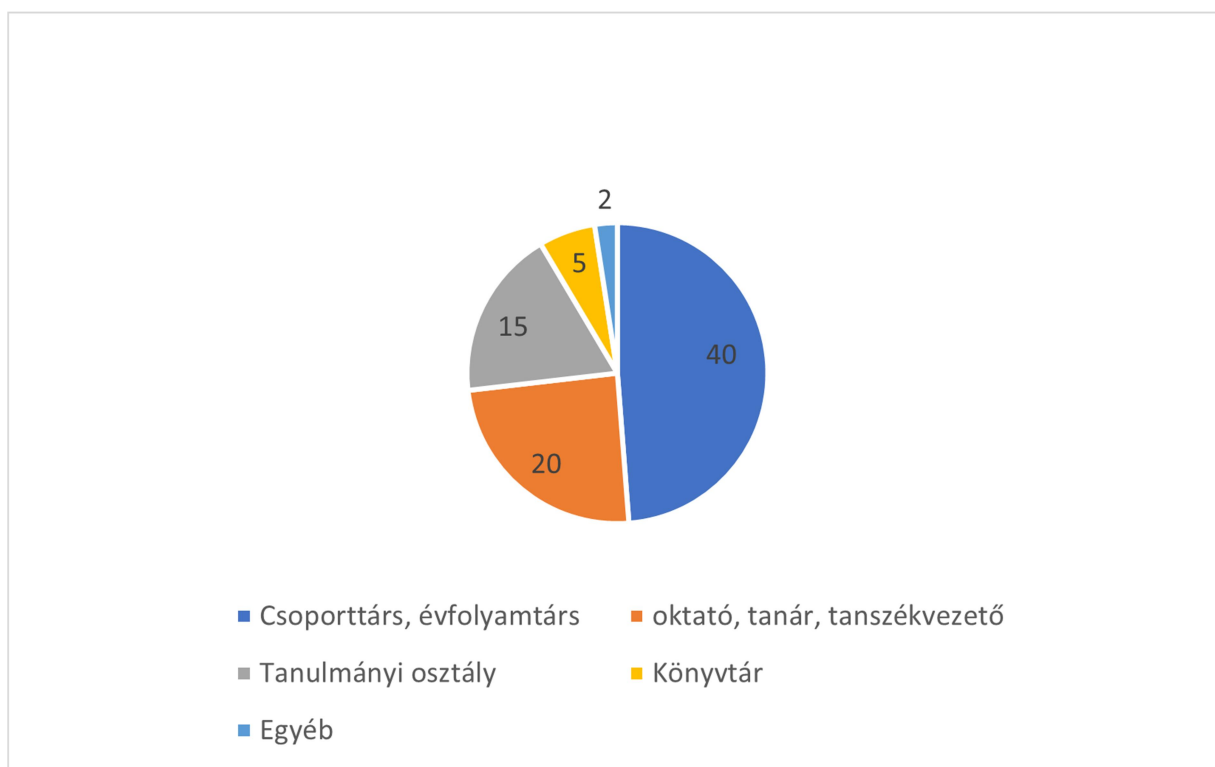
Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 113 -

Fenti három körülményből (családi állapot, munkahely, főiskolára történő bejárás) erednek főként a nehézségek, amelyekről a megkérdezettek beszámoltak. A kérdőív itt kifejtendő kérdést tartalmaz. A legtöbben a bejárást, az autó hiányát említették, mások a munkahelyüket jelölték meg, mint nehézséget okozó tényezőt, általánosságban az időhiányt, továbbá a tanulás beillesztése a család életébe többeknek nehézséget okoz.

27 fő úgy nyilatkozott, hogy volt már szüksége a tanulmányaihoz segítségre. Ebben az esetben sokan jelölték, hogy a tanárhoz fordultak a szakirodalommal összefüggő kérdéssel, vagy valamely feladat (házi dolgozat, beadandó feladat) értelmezéséhez kértek segítséget. Többen a hallgatói csoportban, vagy egy szakmában jártas illetőtől, felsőbb éves hallgatótól, munkatárstól kaptak konkrét esetben segítséget.

3. ábra: Kihez fordulnak hallgatóink a tanulmányaikkal kapcsolatos problémákkal? [To whom do our students turn to with their study related problems?]

A válaszokból az derül ki, hogy leggyakrabban (78,3%) csoporttársukhoz, évfolyamtársukhoz fordulnak a hallgatók, ha segítségre van szükségük. Második helyen a tanárok, oktatók állnak (a válaszadók 60,9%-a hozzájuk fordul). Vannak kérdések, amelyekkel a tanulmányi osztályt (43,5%), felsőbb évfolyamos hallgató társat, vagy éppen a tanszékvezetőt, a könyvtárat keresik fel (4. ábra).

A kérdőívben további kérdések irányultak a hallgatóknak történő segítségnyújtás különböző formáira: gyermekfelügyeletet a válaszadók közül öten igényelnének. Hallgatói

Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 114 -

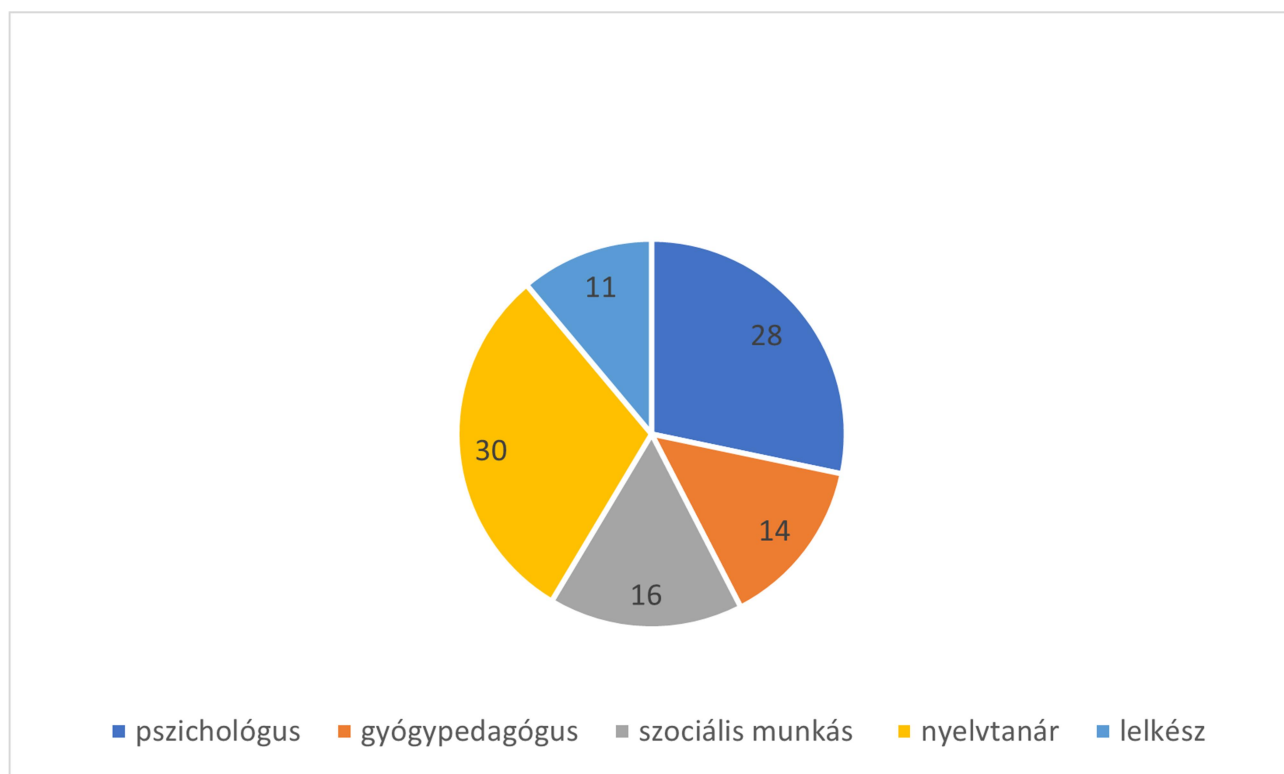
támogató közösségnek tagja a válaszolók többsége, nagy részük (60,9%) online, például Facebook csoportnak a tagja, kisebb hányadban személyes kapcsolattartást jelöltek meg (8,7%).

A kérdőív kitöltői az előadások követhetőségét és a szükséges tananyag rendelkezésre állását egy hétfokú skálán jelölhették. Az előadások követhetőségével kapcsolatban a legtöbben a 6-os, igen magas fokozatot jelölték, míg a szükséges tananyag rendelkezésre állása eggyel alacsonyabb 5-ös fokozatot kapott a többségtől.

Szinte minden válaszadó hallgató részéről igény mutatkozik egy digitális tananyagbázis iránt.

Szervezett segítségre a hallgatótársaktól a többségnek lenne igénye. Fel akartuk mérni azt is, hogy rendelkeznek-e a hallgatók megfelelő, legalább középszintű nyelvtudással. A válaszadók kevesebb, mint fele (21 fő) rendelkezik középfokú (B2) vagy magasabb szintű nyelvvizsgálóval. Harmincnyolc válaszadó nyilatkozott úgy, hogy fejlesztené nyelvtudását. Ezzel összefüggésben, arra a kérdésre, hogy ha lenne a főiskolán egy szakemberekből álló segítő csapat, abban milyen szakembereket látnának szívesen, sokan (a válaszadók 65,2%-a) a nyelvtanárt említették.

Amint azt a 4. ábrán is láthatjuk, a nyelvtanáron kívül pszichológust, szociális munkást, gyógypedagógust és lelkészt is szívesen látnának ebben a segítő hálózatban.

Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 115 -

4. ábra: *Hallgatóink igénye a különböző szakemberekből álló hálózatra [Our needs for the support network of experts]*

A válaszadók közül 6 hallgató él valamilyen fogyatékossgal. Az érintetteknek látás, hallássérülésük, beszédzavaruk vagy éppen mozgáskorlátozottságuk következtében kell a tanulást különösen akadályozó nehézségekkel szembesülniük. Tanulási nehézséggel – diszlexiával, diszkalkuliával, vagy diszlexiával– 3 válaszadó hallgató küzd.

Konklúzió

A kérdőívek alapján három tevékenységre mutatkozik egyértelmű igény:

- digitális tananyagbázis kiépítése
- hallgatói segítői rendszer kiépítése
- szakemberekből álló segítői háló kiépítése a következő szakemberekre fektetve a hangsúlyt: nyelvtanár, pszichológus, gyógypedagógus, szociális munkás, lelkész.

A vizsgálatból egyértelműen kiderül, hogy Főiskolánkon van igény arra, hogy egy a hallgatóinkat támogató hálózatot hozzunk létre. A vizsgálat adatai alapján szakemberek tekintetében leginkább nyelvtanára és pszichológusra lenne szüksége hallgatóinknak, akikhez fordulhatnak, de jól látható az igény a szociális munkás, a gyógypedagógus és a lelkész támogatására is. A mentálhigiénés támogatás rendkívül fontosnak tűnik a vizsgálat alapján, de elmondható, hogy ez nem egyedi, mert például Varga és mtsi (2019, 2021) is említik a Pécsi Tudományegyetem inkluzív dimenziókat bemutató tanulmányukban ezt a szolgáltatást is. Ez a fajta szolgáltatás nem csak a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek számára lenne hasznos, hanem minden olyan hallgatóknak, akik valamilyen bizonytalansággal, stresszel vagy vizsgadrukkal szembesülnek tanulmányaik miatt. A gyógypedagógus olyan tanulási környezet kialakításával tudja támogatni hallgatóinkat, amiben képességeiket a legjobban kihasználva tudnak teljesíteni. A nyelvtanulás kérdése egy folyamatosan visszatérő kérdés, mert a BA diploma megszerzésének előfeltétele jelenleg legalább egy B2 nyelvvizsga egy élő idegen nyelvből,⁵ ami hátrányos helyzetű hallgatóinkat még inkább hátrányba helyezi. Ennek kézenfekvő megoldása lehetne egy szabadon választható kurzus meghirdetése, ami a nyelvgyakorlást segíti elő, de emberi erőforrás hiányában ez igen nehézkes, éppen ezért az optimális megoldáson még dolgozunk.

Összegzés és kitekintés

A tanulmányban rövid összefoglalót adtunk a fogyatékossgal szociális és emberi jogi modelljeiről, ismertettük az Egyetemes Oktatási Tervezés fogalmát és a Higbee (2011) által meghatározott alapelveket majd bemutattuk annak a kérdőíves vizsgálatnak az eredményeit, amelyet a Wesley János Lelkészsképző Főiskolán végeztünk el annak

Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 116 -

érdekében, hogy kiderítsük, hallgatóinknak milyen támogatásra lenne szükségük elsősorban. A hallgatóink körében vizsgálat alapján megállapítottuk, hogy három módon tudjuk őket segíteni: digitális tananyagbázis kialakításával, hallgatói segítő rendszer létrehozásával és egy szakemberekből álló segítői hálózat alapjainak letételével. A megállapított szükségletek kielégítésére vonatkozó kezdeti lépéseket már megtettük: Az eredmények tükrében egy olyan szakemberekből álló csapatot állítottunk össze, akik rendelkeznek a fentebb említett képesítések valamelyikével és egyben Főiskolánk oktatói is, így pedig több szempontból is tudják hallgatóinkat támogatni. Elérhetőségeik a honlapunkon megtalálhatók.

A digitális tananyagbázis kérdése már hosszú évek óta téma a Wesley-n. Egyre nagyobb hallgatói és oktatói igény mutatkozik rá, amit az elmúlt koronavírussal terhelt időszak csak tovább fokozott. Intézményünkben (anyagi forrás hiányában) sajnos egyelőre nincs egységesített e-learning felület (mint pl. a Moodle vagy a Canvas), így oktatóink kreatív megoldásai kerülnek előtérbe ebben a kérdésben. A praktikum és egyértelműség szempontjából azonban mindenképpen szükséges lesz egy ilyen rendszer előfizetése, ha anyagi forrásaink lehetővé teszik majd. Hallgatóink mozgósítása mindig egy kihívást jelentő feladat, mert amint az a kérdőívből is látszik, inkább az idősebb korosztály tagjai választják képzéseinket, akik a legtöbb esetben teljes állású munka és család mellett tanulnak, így nehéz időt szakítani arra, hogy közösségi programokon vegyenek részt (ahol más hasonló helyzetben lévő társaikkal találkozhatnak) vagy, hogy szervezett formában „szárnyuk alá vegyenek” alsóbb évfolyamba járó hallgatókat. A hallgatói önkormányzat bevonása ebbe mindenképpen szükséges.

Szüksős anyagi forrásaink ellenére úgy látszik, hogy hallgatóink támogatása egy elsődleges szempont kell, hogy legyen a jövőben is annak érdekében, hogy megakadályozzuk egyrészt a lemorzsolódást másrészt, hogy támogassuk az olyan hátrányos helyzetből érkező embereket, akiknek előny a kis intézmény és ez által lehetőséget adjunk nekik a kitörésre.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100204.tv> [letöltés: 2022.09.22.].
- [2.] Fazekas, Á.S. (2018). Felsőoktatáshoz történő hozzáférés és a felsőoktatásban való részvétel vizsgálata a fogyatékkal élő személyek vonatkozásában. [doktori disszertáció]
<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/44521> [letöltés: 2022.09.22].

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 107-119.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN2939-8398 (Online)

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 117 -

- [3.] Fazekas, Á.S. (2021). Egyetemes tervezés a felsőoktatásban – Jó gyakorlatok a tanulás maximalizálása érdekében. In: Vitéz K. (ed.) Befogadó egyetem – itt és most. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. 173-185.
<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/33801/vitez-kitti-szerk-befogado-egyetem-itt-es-most-pte-btk-2021.pdf?sequence=1&isallowed=y>
[letöltés: 2022.09.22].
- [4.] Higbee, J.L. (2009): Implementing universal instructional design in postsecondary courses and curricula. – Journal of college teaching and learning (TLC), 6(8): 65-77.
<https://doi.org/10.19030/tlc.v6i8.1116>
- [5.] Könczei G, Hernádi I. (2013): A fogyatékoságtudomány fő fogalma és annak változásai. – In: Nagy Z.É. (ed.): Az akadályozott és az egészségkárosodott emberek élethelyzete Magyarországon. Budapest: NCSSZI, 7-21.
- [6.] Pliner, S.M. and Johnson, J.R. (2004): Historical, theoretical, and foundational principles of universal instructional design in higher education. – Equity & excellence in education 37(2): 105-113.
<https://doi.org/10.1080/10665680490453913>
- [7.] Story, M.F., Mueller, J.L., Mace, R.L. and Center, R. (1988): The universal design file: designing for people of all ages and abilities. Revised edition. Center for universal design, NC state university.
- [8.] Varga, A., Deli, K. és Fodor, B. (2019): Felsőoktatás befogadóvá válásának szemléleti kerete és gyakorlati megvalósítása a Pécsi Tudományegyetemen. – Educatio 28(4): 755-766.
<https://doi.org/10.1556/2063.28.2019.4.7>
- [9.] Varga, A., Horváth, F. (2021): Befogadó egyetem – Komplex intézményfejlesztési program a pécsi tudományegyetemen. In: Vitéz K. Ed.: Befogadó egyetem – Itt és most. – Pécsi tudományegyetem, Pécs. 13-25.
<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/33801/vitez-kitti-szerk-befogado-egyetem-itt-es-most-pte-btk-2021.pdf?sequence=1&isallowed=y>
[letöltés: 2022. szept. 22].
- [10.] Varga A., Vitéz K., Orsós I., Fodor B. and Horváth, G. (2020): Diverzitás és inklúzió a felsőoktatásban. – Educatio 29(3): 449-464.
<https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.3.8>

Rékasi Nikolett – Dózsáné Spanga Zsuzsanna: Hallgatók támogatása a Wesley-n

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.107-119>

- 118 -

Absztrakt. A tanulmány a Wesley János Lelkészképző Főiskolán végzett kutatásunk következtetéseit mutatja be. A kutatás fő célja hallgatóink támogatási szükségleteinek feltárása volt annak érdekében, hogy befogadóbbá váljunk a fogyatékos és hátrányos helyzetű hallgatók irányába. Hallgatóink körében kérdőíves felmérést végeztünk. Adataink szerint hallgatóinknak a következő területeken van szükségük támogatásra: digitális tananyagbázis, peer-to-peer támogatás és olyan szakemberek támogatói hálójára, mint nyelvtanár, pszichológus, gyógypedagógus, szociális munkás és lelkész.

APPENDIX

¹ Forrás: <https://www.felvi.hu/felveteli/pontszamitas/tobbletpontok> (letöltés: 2022. szept. 26.)

² Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100204.tv> (letöltés: 2022. szept. 26.)

³ Itt mindenképpen meg kell említeni Judith Heumann fogyatékosügyi aktivista nevét, aki egyik vezére volt azoknak az embereknek, akik kitartó munkájának eredményeképpen az 504-es szakasz létrejött

⁴ A törvény szerint „fogyatékossgal élő hallgató (jelentkező): aki mozgásszervi, érzékszervi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékossgal együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd”.

⁵ A magyar kormány 2022 nyarán tett bejelentése alapján várhatóan 2024 őszétől nagyobb autonómiát kapnak majd a felsőoktatási intézmények a nyelvvizsga-előírásokat illetően. Feltételezhetően az intézmény hatásköre lesz annak előírása, hogy milyen fokú nyelvvizsgát követel, ha követel egyáltalán.

Strobel – Gyánó: Possibilities of kinetic imaging

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.121-129>

- 121 -

POSSIBILITIES OF KINETIC IMAGING IN THE OBSERVATION OF BIRD EMBRYOS IN NON - INVASIVE ECOTOXICOLOGICAL STUDIES

[KINETIKUS KÉPALKOTÁS LEHETŐSÉGEI A MADÁREMBRIÓK NEM INVAZÍV ÖKOTOXIKOLÓGIAI VIZSGÁLATAINAK KERETÉBEN]

LILLA STROBEL^{1*} – MARCELL GYÁNÓ²*John Wesley Theological College, Budapest, Hungary¹**Semmelweis University Heart and Vascular Centre, Faculty of Medicine²*

**Corresponding author
strobel.lilla@gmail.com*

Abstract. In order to make ecotoxicological studies using bird embryos simpler and more cost effective, kinetic imaging, already proven in human medicine, was tested. In the study, a total of 8 still-living embryos were examined non-invasively with low-intensity (50 keV) X-rays. During the measurement, we tried to assess how the embryos react if they are not stored at the temperature of 38 °C required for hatching for 1 hour.

Keywords: X-ray, image series, eggs, non-destructive examination, vital signs

Introduction

Bird embryos in ecotoxicological studies

Pollutants are a great health threat to every living organism due to their uptake and translocation in different tissues and organs. Ecotoxicological effects of these pollutants are important topics nowadays, including research with bird embryos. A Chinese research group introduced a method for hatching without eggshells, in order to examine the effect of microplastics on bird embryos. The bird egg is a complete development and nutrition system, and the entire embryo development occurs in the eggshell (Wang et al, 2021). Therefore, a direct record of bird embryo development under the stress of pollutants is highly limited by the opaque eggshell in traditional hatching which is intended to treat the disadvantage of cracking the egg and terminating the embryo at each exam. Which is crucial when we want to study endangered, vulnerable or threatened species. (Ágh et al, 2018) This makes these examinations less effective, because it is impossible to check an exact embryo multiple times, during the development, and also means additional costs to the research. Bird embryos are widely used for ecotoxicological research projects, for decades, these examinations also deal with elements that affect human health directly, like selenium (Weech et al, 2011), and cadmium (Wayland et al., 2011).

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 121-129.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

Scope of the study

In this proof of concept study we would like to validate kinetic imaging as an alternative method to cost effective or destructive testing methods on eggs, the current study is intended to prove that we can gain information about the embryos vital signs without destructing the eggs.

Materials and methods

X-ray device

Images were recorded using an X-ray device developed for research and diagnostic purposes. Recordings were handled and stored according to the Dicom standard. The Dicom standard is an international standard for medical imaging devices, it is intended to harmonize medical data management formats (Dicom Standard Committee, 2020 INTERNET1) since 1983.

The device used for the measurements: GE OEC 9800 (GE Healthcare, Little Chalfont, UK). A C-arm X-ray used for human angiography, at the Városmajor Heart and Vascular Centre large animal laboratory. The advantage of this device is that it is suitable for measuring larger samples, the keV range is wider (it includes protocols between 40-120keV). The instrument contains preloaded protocols which can be altered by a service engineer authorized to modify them.

Kinepict Medical Imaging Tool 2.2

Kinepict Medical Imaging Tool 2.2 is a medical software tool intended to be used in human angiography procedures. It is a practical and effective add-on to the original imaging methods. A colour look-up table was used to enhance the movement of the embryos.

Fiji Software

We used Fiji software for image analysis and statistics.

Chicken embryos

We used chicken embryos (*Gallus gallus domesticus*) from Bábolna hatchery, there were 10, 13, 14, 16 days old embryos, which we stored at 38 °C and the images were taken within 3 hours after the eggs were removed from the hatcher. We chose these because these are the most popular ages of the commercial embryos to purchase.

X-ray image series of the eggs were recorded at 50 KeV, with 0.5 fps. One set of eggs was incubated at room temperature for 1 hour before the examination (cold group), and the other set was removed from the heater (warm group).

Results

Comparing the individual X-ray image (Figure 1), and the kinetic image generated from the same image series (Figure 2), shows the eggs with the embryos inside.

Both images contains the embryos ages ascending from top to bottom: day 10, 13, 14 and 16, the left hand side column contains the group which were removed from the heater 1 hour prior the examination (cold group), and the right hand side were removed right before the image was taken (warm group).

Although the individual X-ray image shows some shadows and the air cells, they do not provide information about the embryos themselves. However the Kinetic image shows visible movements which were enhanced by colour. The brighter colours represent the movement inside of the eggs. The brighter the colour, the more intense the movement is. We can detect significant movement even on day 13 (second row on Figure 1-2).

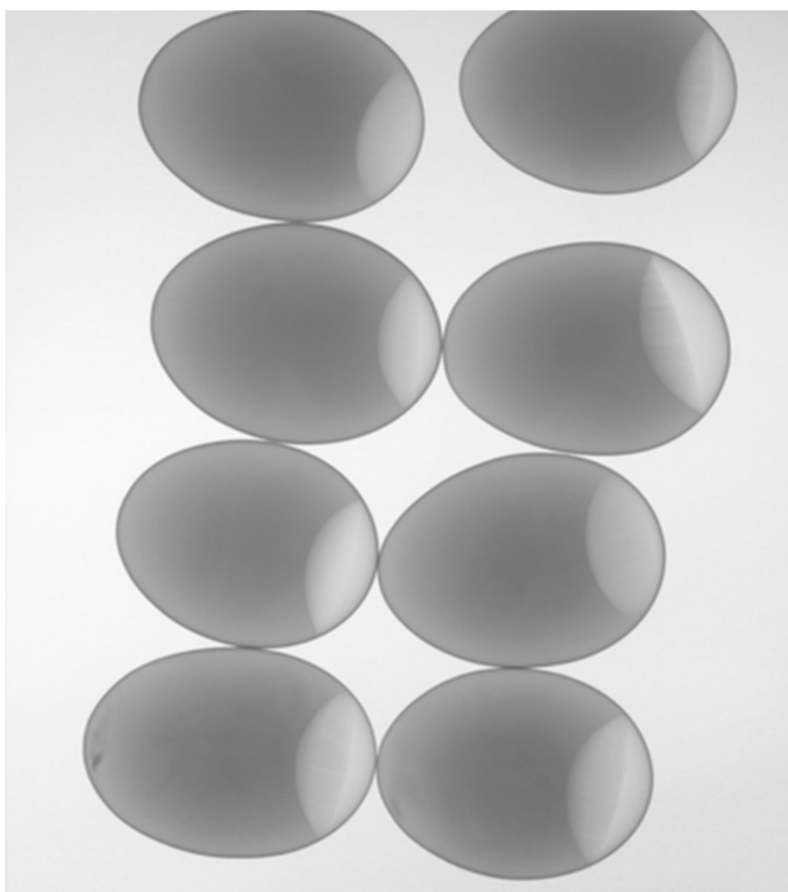

Figure 1: Original individual X-ray image of the eggs

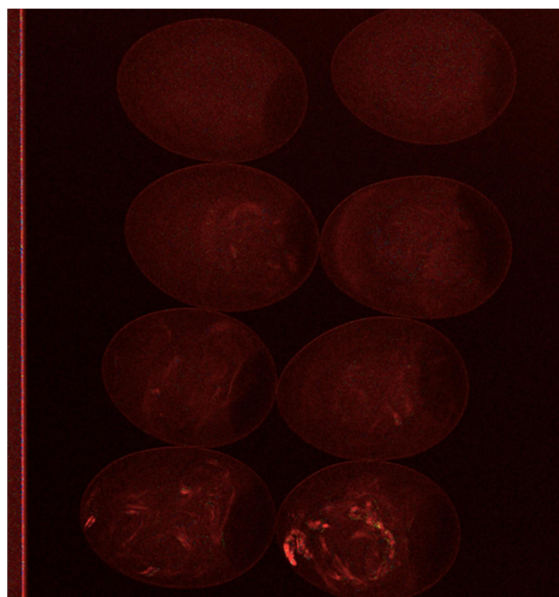

Figure 2: Kinetic image of the embryos from ages 10-16 days. Eggs represented in the, left hand side column were removed from the heater an hour before the examination (cold group).

Statistics of the kinetic images

We detected movement from every embryos, we detected the highest pixel intensity on the 16 days old embryos (Figure 4) and the lowest on the 10 days old embryos (Figure 3), which aligns with the development of the embryos. There was no detectable difference in pixel intensity between the cold and warm groups.

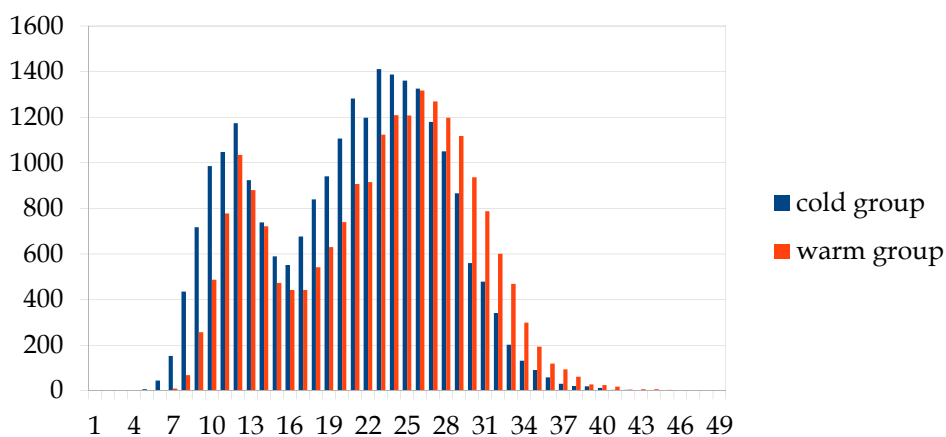

Figure 3: Histograms of the 10 days old embryos (cold and warm group)

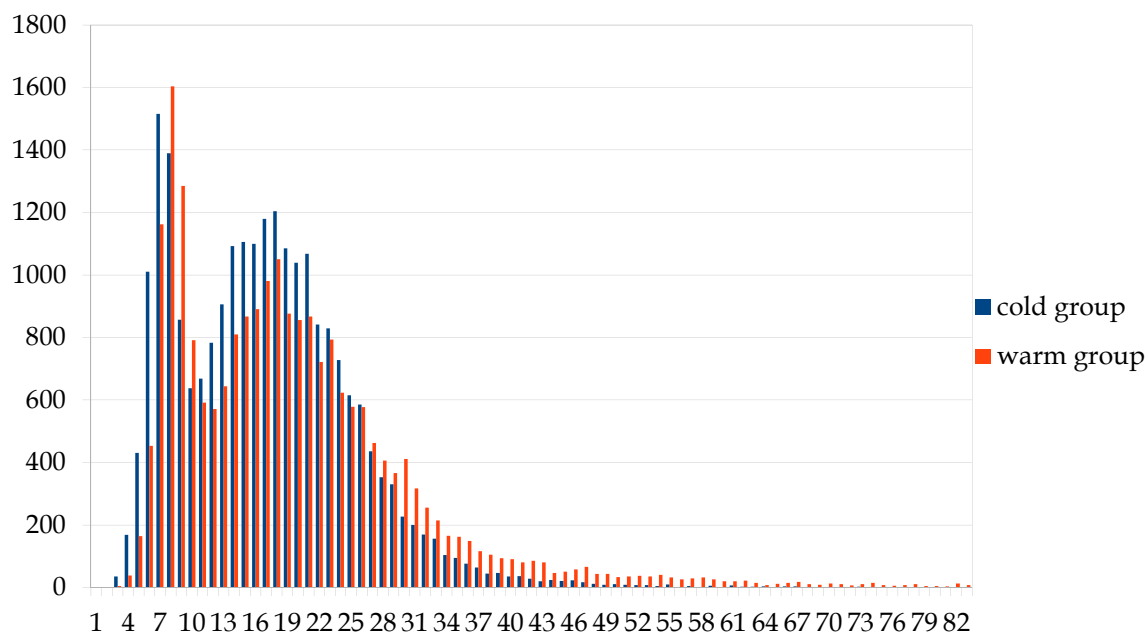

Figure 4: Histograms of the 16 days old embryos (cold and warm group)

Discussion

Kinetic Imaging

Kinetic imaging is a technology developed and patented by Krisztián Szigeti and Szabolcs Osváth (2015). It works with imaging procedures based on penetrating radiation, one of which is ultrasound and certain types of electromagnetic radiation, such as infrared, visible light, and also X-rays. The image created by these modalities is by a wave passing through the sample. The radiation is attenuated by the sample and the intensity of the radiation is measured, i.e. how much of the radiation reached from the source to the detector. In these imaging methods, the total detected radiation during the exposure time and the amount of energy is the key information, but the intensity of the beam during the exposure does not provide information about dynamic changes, i.e. the resulting image is an average image that is not suitable to represent moving elements.

During the kinetic imaging process, instead of a single long exposure, there are multiple, shorter exposures recorded, i.e. multiple underexposed images instead of a single, well-exposed image are prepared, which can already carry information about the functional and physiological movements that happen during imaging. The intensity change over time in each pixel is a statistical variable, which can be characterized by several parameters. These parameters can be used to construct parametric images which give more detailed information about the bird embryo. The average (which gives a "static image" very similar to the usual one), and the variance or the standard deviation (this can be called a "kinetic image") images were found.

The image representing the average is actually the same as the well-exposed image, but it is only calculated differently in its way. The other images contain new information. This paper deals with a "kinetic image" representing variance.

The mathematical background of kinetic imaging

To understand kinetic imaging, one must start from the beam attenuation law, which describes that the relationship between the change in intensity and the X-ray density is exponential:

$$J=J_0 \times e^{-D}$$

Where:

J: the intensity of the X-ray after absorption,

J₀: the X-ray intensity from the radiation source before absorption,

D: X-ray density.

During X-ray imaging, the degree of absorption, i.e. D, is determined by measuring J and J₀ in each pixel. Digital detectors measure J by the number of X-ray photons, which is denoted by K. If the measurement is repeated several times, with that phenomenon we can see that the measured photon numbers fluctuate. There are two sources of such fluctuations: random measurement noise and changes in X-ray absorption, e.g. physiological movements of the bird embryo. Kinetic imaging can isolate random noise and visualize absorption as a random kind of change, which usually means some kind of movement.

As a first step, we make the assumption that the fluctuation of D follows a normal distribution: this is true for the majority of biological variables and phenomena in life that depend on many parameters. The measurement results show that this approximation is not completely accurate, the model, despite this, can be used well to isolate movement and random noise.

Our second reason: if the noise caused by the measuring instrument is negligible and the radiation source is also taken to be of constant intensity over time, in that case, the measured number of photons result from Poisson-distributed quantum noise and possible time-dependent absorption, i.e., depends on the movement within the examined object. In the case of time-constant absorption, quantum noise caused by fluctuation dominates the measurements. Let us assume that several underexposed images are recorded instead of a single, well-exposed image. If the measurement is carried out according to the above conditions, then the expected value of the number of detected photons is described by the following formula:

$$E(K_0)e^{\frac{Var(D)}{2}-E(D)}$$

The variance of the detected photons is given by the following equation:

Strobel – Gyánó: Possibilities of kinetic imaging

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.121-129>

- 127 -

$$\text{Var}(K) = E(K_0)e^{\frac{\text{Var}(D)}{2}-E(D)} \left[1 - E(K_0)e^{\frac{3\text{Var}(D)}{2}-E(D)} + E(K_0)e^{\frac{\text{Var}(D)}{2}-E(D)} \right]$$

where $\text{Var}(K)$ is the temporal variance of the photon number, $E(K)$: expected number of X-ray photons after absorption. $E(K_0)$: expected number of X-ray photons before absorption. $\text{Var}(D)$: the density its variance. $E(D)$: the expected value of the density.

Based on the previous two equations, $E(D)$, is the "static image", and $\text{Var}(D)$, can be determined as the "kinetic image" (Szigeti et al, 2014):

$$E(D) = \ln \left(E(K_0) \frac{\sqrt{\text{Var}(K) - E(K) + E(K)^2}}{E(K)} \right)$$

$$E(D) = 2 \ln \left(\frac{\sqrt{\text{Var}(K) - E(K) + E(K)^2}}{E(K)} \right)$$

Kinetic imaging can be used in any area where internal hidden moving elements need to be visualised without disassembling these constructions.

This method is widely used in the medical field as practical addition to X-ray angiography. The method was also used to detect and monitor the activity of hidden lifestyle arthropods' (Keszthelyi et al, 2020), but this method is not yet widely spread.

Conclusion

We believe this examination can be a first step for towards developing a new method which can make ecotoxicological researches more reliable and cost effective. Based on this study we believe that the method should be investigated further with different bird species, stressors, modalities, light sources and most important, bigger sample sizes. Our concept that we can gain information without destructing the egg is proved. Kinetic imaging also has the possibility to perform multiple exams on the same embryos even carried to hatching therefore we can see the effects of different stressors on grown birds.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 121-129.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

REFERENCES

- [1.] INTERNET1: <https://www.dicomstandard.org/> (letöltés: 2022.09.15)
- [2.] INTERNET2 <https://imagej.net/Welcome> (letöltés: 2022.09.19.)
- [3.] Ágh, N. [et al.] (2017). Univerzális, ivarhatározáshoz használt CHD1 markerek alkalmazhatósága különböző madár rendekben. – Magyar állatorvosok lapja 140(1): 47-59.
- [4.] Fan, Teresa W.-M. [et al.] (2002): Selenium biotransformations into proteinaceous forms by foodweb organisms of selenium-laden drainage waters, California. – Aquatic Toxicology 57(1-2): 65-84.
[https://doi.org/10.1016/S0166-445X\(01\)00261-2](https://doi.org/10.1016/S0166-445X(01)00261-2)
- [5.] García-Fernández A.J. (2014): Ecotoxicology, Avian. – In: Encyclopedia of Toxicology (Third Edition), pp. 289-294. Academic Press, Oxford.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-386454-3.00496-6>
- [6.] Gyánó M, [et al.] (2019): Kinetic Imaging in Lower Extremity Arteriography: Comparison to Digital Subtraction Angiography. – Radiology 290(1): 246-253.
<https://doi.org/10.1148/radiol.2018172927>
- [7.] Keszthelyi, S. [et al.].(2020): Novel, X-ray supported kinetic imaging of hidden-lifestyle arthropods, Insect Science 28(1): 281-284. <https://doi.org/10.1111/1744-7917.12753>
- [8.] Alizadeh L.S. [et al.] (2022): Initial Experience Using Digital Variance Angiography in Context of Prostatic Artery Embolization in Comparison with Digital Subtraction Angiography. – Academic Radiology 30(4): 689-697.
<https://doi.org/10.1016/j.acra.2022.05.007>
- [9.] Óriás V.I. [et al.] (2019): Digital Variance Angiography as a Paradigm Shift in Carbon Dioxide Angiography. – Invest Radiol. 54(7): 428-436.
<https://doi.org/10.1097/RLI.0000000000000555>
- [10.] Szigeti, K. [et al.] (2014): Motion Based X-Ray Imaging Modality. – IEEE Transactions on Medical Imaging 33(10): 2031-2038.
<https://doi.org/10.1109/TMI.2014.2329794>
- [11.] Szigeti K., Osváth S. (2015): Kinetikus képalkotás és a röntgen forradalma. – Természettudományi Közlöny 146(10): 451-454.
- [12.] Wang, L[et al.] (2021): Ecotoxicological Effects of Microplastics on Bird Embryo Development by Hatching without Eggshell. – J. Vis. Exp.(174): e61696.
<https://doi.org/10.3791/61696>
- [13.] Wayland, M., Scheuhammer, A.M. (2011): Cadmium in birds. – In: Beyer, W.N., Meador, J.P. (Eds.), Environmental Contaminants in Biota. Interpreting Tissue Concentrations, second ed. pp. 645-668. CRC Press, Taylor & Francis, Boca Ratón,
<https://doi.org/10.1201/b10598-21>

Strobel – Gyánó: Possibilities of kinetic imaging

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.121-129>

- 129 -

- [14.] Weech, S. A. [et al.] (2011): Selenium accumulation and reproduction in birds breeding downstream of a uranium mill in northern Saskatchewan, Canada. – *Ecotoxicology* 21(1): 280-288. <https://doi.org/10.1007/s10646-011-0788-9>

Absztrakt. A madárembriókat is felhasználó ökotoxikológiai vizsgálatok egyszerűbbé és költséghatékonyabbá tétele érdekében kipróbálásra került a humán gyógyászatban már bizonyított kinetikus képalkotás. A vizsgálatban összesen nyolc még élő embriót vizsgáltunk nem invazív módon, alacsony fotonenergiájú (50 keV) röntgensugárral. A mérés alatt megpróbáltuk felmérni, hogy hogyan reagálnak az embriók, ha egy órán keresztül nem a keltetéshez szükséges 38 °C-os hőmérsékleten tároljuk őket.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 121-129.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online)

NON-PROBABILISTIC HAZARD EVALUATION [NEM-VALÓSZÍNŰSÉGI VESZÉLYELEMZÉS]

ISTVÁN BUKOVICS* – ISTVÁN KUN

*John Wesley Theological College, Budapest, Hungary*** Corresponding author
bukovicsistvan@wjlf.hu;*

Abstract. Quantitative analysis of complex risk systems often faces three major problems. The first problem is the size of the system to be examined, since the number of possible system states increases exponentially with system size. The second problem is the topology of the system which may not be tree-like. The third problem is the consideration of randomness, since risk events are in many cases single, non-repetitive, therefore probability theory is inadequate. In order to handle this deficiency we suggest to apply logical risk analysis which traces back the main risk event to elementary, controllable risk events by means of the logical structure describing the operation of the risk system. For illustrations we give some very simple structures and a soil contamination problem as a real-size example.

Keywords: logic-based risk assessment, logic-based indicators, fault tree analysis, environment pollution, soil contamination

Introduction

Reliability analysis of complex networks has been a central question of engineering for decades, and the application of methods developed for this aim has proved to be largely useful.

Publications (Szili and Pokorádi, 2014) and (Pokorádi, 2015) point out to the fact that the applicability of the familiar fault tree method for the analysis of such networks is limited.

In order to solve this problem Pokorádi suggests the truth table method. This method is well-known, operable, but it has serious drawbacks.

An important drawback is that the number of system states to be examined, as emphasized by Pokorádi, is growing at an exponential rate as a function of the number of system elements. If the number of system elements is denoted by N , then the number of system states is 2^N . In the above mentioned publications of Pokorádi very simple systems are shown as introductory illustrative examples with not more than 5 system elements – see Figure 1 later in this article – and the state probabilities of these systems can be easily computed manually. In case of 20 system elements, which is a small system, the number of system states to be handled is $2^{20} \approx 10^6$, this can be made by a computer. Nevertheless in

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 131-142.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online),

case of 50 system elements, which cannot be considered to be a very large system, the number of system states to be handled is $2^{50} \approx 10^{15}$, and this is too much even for a computer.

Other drawbacks arise from the utilization of probability.

One such point is that the truth table method, just like probabilistic fault tree analysis, supposes that elementary events (in case of reliability analysis the failures of system elements) are statistically independent. This assumption is however often not satisfied. E.g. in an electronic system the cause of the failure may be some electromagnetic shock of natural origin (thunderstroke, solar flare), which hits several system elements simultaneously. Staff members and network-bound computers of an institution can be affected by an infection –human or computer viral infection respectively – not individually, not independently of one another.

A second problematic point is that large-scale risk events are mostly unique i.e. non-repetitive. This makes application of probability theory inadequate since the notion of probability is inseparably associated with a statistical nature i.e. the event to which it belongs is repeatable arbitrarily many times under the same circumstances with a steady distribution of the experimental results.

An objection raised by (Pokorádi, 2015) to Fault Tree Analysis is that many complex risk systems have a topology which cannot be modeled with the usual serial-parallel hierarchy. A typical example is the Wheatstone bridge circuit depicted on Figure 1.c. below.

In order to handle these problems we suggest below a different approach.

Basic concepts of logical risk analysis

Logical risk analysis characterizes the risk system to be examined by means of a logical, i.e. Boolean function, hereafter referred to as the basic logical function.

The function itself describes the connections among system elements, while its variables the occurrence or non-occurrence of the events (in other words the true or active, and false or passive state respectively).

In a wide variety of cases the state of a risk system within the application area of logical risk theory can be described by a fault tree, and its behaviour can be analyzed by fault tree analysis (Bukovics, 2007). The fault tree itself is a Boolean function visualized by a logical diagram with tree-like topology, which represents the possibly multilevel interrelation between the critical event examined and its potential triggering causes. We suppose only that the events of the risk system under analysis are linked through a fixed logical structure.

The objective of the analysis is to originate the occurrence of the undesirable main event to simpler, so-called primitive events which are possibly under our control.

The attribute „undesirable” is used only in a stylistic sense because it is the result of a subjective judgement, so we do not define it as a notion.

The main, undesirable event as the central topic of logical risk analysis has a special name: top event. The objective of risk analysis is to give a necessary and sufficient conditions for the occurrence of the top event in the form of conjunctions and disjunctions of prime events.

Primitive events, in short prime events are events which, within the given event system, cannot be originated from other events, they are not consequences of other events, but they are causes of other events, and all events can be originated from these events.

The top event is composed from the prime events through „substituting” the prime events into the basic logical function.

A partial or intermediate event is composed from the prime events through substituting the prime events into a truncated version of the basic logical function.

(Bukovics, 2007) introduces the notion of a covered prime event. Prime event PE will be called covered, if either PE belongs to a disjunctively connected prime event group where the joint state of the whole group can be active while PE is passive or PE belongs to a conjunctively connected prime event group where the joint state of the whole group can be passive while PE is active. Hence prime event PE is covered if the other prime events in the same disjunctive or conjunctive event group can neutralize the effect of PE on the joint state of the group. This notion becomes important if we cannot control directly the state of PE (typically when PE is some natural phenomenon) but we can counterbalance the effect of PE through other prime events.

We speak about triggering if the active state of a partial event brings about the occurrence of the top event.

We speak about parrying if if the passive state of a partial event turns away the occurrence of the top event.

Normal forms and critical points

The conjunctive normal form is a representation of the basic logical function where the state of the top event is traced back to the states of a set of non-reducible groups of prime events in such a way that if in each group at least one prime event is active then the top event is also active. These groups will be called strong points. Nevertheless, a strong point is actually a parrying scenario, because if each prime event in the group is passivated then the top event will thereby be passivated as well. The conjunctive normal form is the

conjunction of prime event groups where the prime events within the groups are connected disjunctively.

Analogously, the disjunctive normal form is a representation of the linkage system between the occurrences of the prime events and that of the top event where the state of the top event is traced back to the states of a set of non-reducible groups of prime events in such a way that if at least in one group each prime event is activated then the top event is also activated. These groups will be called weak points. Nevertheless, a weak point is actually a triggering scenario, because if each prime event in the group is activated then the top event will thereby be activated as well. The disjunctive normal form is the disjunction of prime event groups where the prime events within the groups are connected conjunctively.

Two different conjunctive normal forms of the same Boolean function (in our case the same fault tree) contain always the same prime event groups, only the order of the groups within the normal form and the order of prime events within the groups may be different. The same is true for the disjunctive normal form.

Strong and weak points are together called critical points.

The exact discussion of normal forms can be found in standard textbooks of mathematical logic, see e.g. (Birkhoff and Bartee, 1970), (Demetrovics et al, 1985), (Jaglom, 1983).

It is fundamentally important to state that conjunctive and disjunctive normal forms exist not only for fault trees but for a much wider class: for all positive formulae of propositional logic. A logical formula is called positive if it does not contain any of the negations of the prime events. In this case the normal forms will not contain the negations of prime events either, therefore normal forms look exactly like in the tree-like case. In what follows we will suppose positivity. Top events, prime events, normal forms have sense in this wider class of cases, only the hierarchical form of logical dependence of the top event from prime events as a basic assumption is not required in the more general case. This means that the analysis technique to be discussed in the sequel remains valid for Boolean systems which cannot be described by a fault tree. As an example we will see this in the case of the Wheatstone bridge circuit.

Based on the above mentioned theory, it is clear that the top event is in passive state if and only if at least one of its strong points is in passive state. A strong point is in passive state if and only if each of its prime events is in passive state. Hence the passivation of all prime events of a strong point is actually a parrying scenario, the conjunctive normal form is a collection of parrying scenarios.

Similarly, based on the above mentioned theory, it is clear that the top event is in active state if and only if at least one of its weak points is in active state. A weak point is in active state if and only if each of its prime events is in active state. Hence the activation of all

prime events of a weak point is actually a triggering scenario, the disjunctive normal form is a collection of triggering scenarios.

Logical indicators

In this section we will be engaged in defining indicators based on the logical structure of the risk system by means of logical risk analysis. A suggestion to create a logical indicator concept usable in public administration is given in (Bukovics, 2015).

Active crisis potential of a prime event is the number of strong points containing the given prime event.

Hence, according to the definition of strong points if at least one prime event of its strong point is active then the parrying scenario does not work.

Analogously, passive crisis potential of a prime event is the number of weak points containing the given prime event.

Hence, according to the definition of the weak point, if at least one of its prime events is passive, then the triggering scenario does not work.

We introduce some notations.

- n_{SP} : number of strong points
- n_{WP} : number of weak points
- $n_{ESP}(k)$: number of enclosing strong points (active crisis potential) of prime event k
- $n_{EWP}(k)$: number of enclosing weak points (passive crisis potential) of prime event k

Now we define the indicators:

- $Act(k) = n_{ESP}(k)/n_{SP}$: triggering power of prime event k
- $Pas(k) = n_{EWP}(k)/n_{WP}$: parrying power of prime event k

Triggering power of prime event k characterizes the property of this event to what proportion its active state can activate strong points, i.e. to what extent it can disable the parrying scenarios. The higher this proportion is, the larger role this prime event has in the occurrence of the top event, and the less other prime events are necessary for the occurrence of the top event. If this proportion is 100 % then prime event k alone is able to trigger the top event.

Parrying power of prime event k characterizes the property of this event to what proportion its passive state can passivate weak points, i.e. to what extent it can disable the triggering scenarios. A practical manifestation of this indicator is identified in (Nagy, 2011) as the robustness against effects endangering critical infrastructures. The higher this proportion is, the larger role this prime event has in the prevention of the top event, and

the less other prime events are necessary for the prevention of the top event. If this proportion is 100 % then prime event k alone is able to parry the top event.

On the basis of the above mentioned concepts both triggering and parrying power satisfies the earlier cited general requirements stated in the related literature about the function of the indicator (Olsson et al, 2004), (KIM, 2013), (FAO, 1999). Particularly, both of these powers suggestively characterize the distance from the passive state of the risk system as a desirable objective and the movement in this direction respectively.

Sensitivity coefficient and triggering power

The study (Pokorádi, 2011) suggests a sensitivity analysis method to examine probabilistic fault trees. Sensitivity analysis itself leads back proportional change of the probability of the top event as dependent variable to the proportional changes of the probability of the prime events as independent variables. A major practical limitation of the method is the earlier mentioned exponential growth of the number of system states.

A theoretical limitation appears when non-probabilistic events are encountered in the system.

The above mentioned logical risk analysis may help in handling the problem caused by both size limitations and non-probabilistic events. Logical risk analysis does not use probabilities, therefore the infinitesimal sensitivity analysis used in (Pokorádi, 2011) cannot be performed in the present paper.

Nevertheless, at the same time sensitivity coefficients belonging to prime events computed in the framework of the sensitivity analysis express particularly to what extent activation of the given prime event contributes to the activation of the top event. A similar content can be attributed to triggering power calculable in logical risk analysis. Although the ways of computation for the two different kinds of indicators are essentially different, they express similar contents.

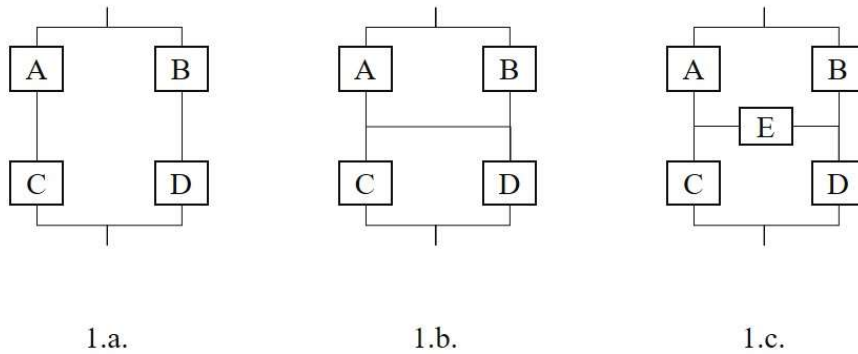
Examples for the application of logical indicators

Figure 1. a: parallel-serial switching; b: serial-parallel switching; c: bridge switching

Figures 1.a. and 1.b. are analyzed in (Szili and Pokorádi, 2014) while Figure 1.c. in (Pokorádi, 2015). A letter code refers to a prime event meaning failure of a system component. Activation of certain combinations of such failures lead to the activation of the top event, i.e. the inoperability of the system. In the original form prime events had occurrence probabilities and the analysis was made using truth table. Here we carry out a logical analysis therefore we eliminate the application of probabilities.

In the cases 1.a. and 1.b. system failure follows a fault tree structure while in case 1.c. does not. The reason is that element E has an effect on the system failure through both perpendicular branches (AC and BD respectively).

In what follows we demonstrate the application of the above detailed theory. We present the conjunctive normal form (CNF), the disjunctive normal form (DNF) and then we compute the logical indicators.

Case a.

Conjunctive normal form: $(A+B)(A+D)(B+C)(C+D)$

Disjunctive normal form: $AC+BD$

Strong points: $\{A, B\}, \{A, D\}, \{B, C\}, \{C, D\}$

Weak points: $\{A, C\}, \{B, D\}$

Indicators:

Table 1. Logical indicators for Case a

Code	nESP(k)	Act(k)	nEWP(k)	Pas(k)
A	2	50,0%	1	50,0%
B	2	50,0%	1	50,0%
C	2	50,0%	1	50,0%
D	2	50,0%	1	50,0%

Case b.Conjunctive normal form: $(A+B)(C+D)$ Disjunctive normal form: $AC+AD+BC+BD$ Strong points: $\{A, B\}, \{C, D\}$ Weak points: $\{A, C\}, \{A, D\}, \{B, C\}, \{B, D\}, \{A, B\}, \{C, D\}$

Indicators:

Table 2. Logical indicators of Case b

Code	nESP(k)	Act(k)	nEWP(k)	Pas(k)
A	1	50,0%	2	50,0%
B	1	50,0%	2	50,0%
C	1	50,0%	2	50,0%
D	1	50,0%	2	50,0%

Case c.Conjunctive normal form: $(A+C)(A+E+D)(B+E+C)(B+D)$ Disjunctive normal form: $AB+CD+AED+BEC$ Strong points: $\{A, C\}, \{A, E, D\}, \{B, E, C\}, \{B, D\}$ Weak points: $\{A, B\}, \{C, D\}, \{A, E, D\}, \{B, E, C\}$

Indicators:

Table 3. Logical indicators of Case c

Code	nESP(k)	Act(k)	nEWP(k)	Pas(k)
A	2	50,0%	2	50,0%
B	2	50,0%	2	50,0%
C	2	50,0%	2	50,0%
D	2	50,0%	2	50,0%
E	2	50,0%	2	50,0%

The above mentioned examples are only illustrative, their small size and structural simplicity does not allow to exhibit their practicability. Realistic, genuine examples are discussed in the paper (Bukovics et al, 2015). One of them is the "Soil Contamination" problem, to be presented below.

The total number of events is 55, from which 26 are prime events. For the sake of brevity we do not present the original fault tree, only the indicators based on prime events. According to the computer analysis of the fault tree the number of strong points is 9, the number of weak points is 1560.

Values of the above mentioned indicators:

Table 4. Potencial based indicators for "Soil contamination"

Code	Event name	nESP(k)	Act(k)	nEWP(k)	Pas(k)
1	direct harmful human intervention	1	11,1%	390	25,0%
2	significant soil displacement	1	11,1%	390	25,0%
3	extrusive magmatic activity	1	11,1%	390	25,0%
4	elevation level of contaminated groundwater	1	11,1%	390	25,0%
5	direct wash-out of soil	1	11,1%	520	33,3%
6	direct glacial erosion	1	11,1%	520	33,3%
7	direct ablation by wind	1	11,1%	520	33,3%
8	part of contamination remains in soil	1	11,1%	1560	100,0%
9	part of contamination reaching groundwater causes groundwater level elevation	1	11,1%	1560	100,0%
10	wastewater injected into soil	1	11,1%	780	50,0%
11	wastewater migration occurs	1	11,1%	780	50,0%
12	indirect wash-out of soil	1	11,1%	312	20,0%
13	indirect glacial erosion	1	11,1%	312	20,0%
14	közvetett széllehordás indirect ablation by wind	1	11,1%	312	20,0%
15	van talajvíz a felső akviferben groundwater presence in upper aquifer	3	33,3%	120	7,7%
16	diapirizmus diapirism	3	33,3%	120	7,7%
17	meteor activity	3	33,3%	120	7,7%
18	groundwater in upper layer	1	11,1%	600	38,5%
19	lower layer	1	11,1%	600	38,5%
20	soil freezing	2	22,2%	240	15,4%
21	soil boring	2	22,2%	240	15,4%
22	medium soil displacement	3	33,3%	504	32,3%
23	indirect human activity	1	11,1%	312	20,0%
24	minor soil displacement	1	11,1%	480	30,8%
25	glacial overstress	1	11,1%	240	15,4%
26	soil sinkage	1	11,1%	240	15,4%

We can see from Table 4 that the prime events of soil contamination having the largest triggering role ("groundwater, diapirism", "meteor activity") are natural phenomena outside of our sphere of action.

Nevertheless, in this case we can use the earlier defined notion of coveredness. Among the weak points delivered by computer analysis we can find e.g. the following ones:

{2, 7, 8, 9, 10, 15, 22}

{3, 5, 8, 9, 10, 16, 22}

{1, 5, 8, 9, 10, 17, 22}

In these weak points (and in many other weak points not listed here) we can find the above mentioned three prime events which are connected to natural phenomena therefore they are not controllable, namely the ones coded as 15, 16 and 17 respectively. At the same time prime event 10 („wastewater injected into soil”) belongs to each of the three enumerated weak points. This prime event is not a natural phenomenon, and it can be controlled under appropriate checking. Therefore if we keep this last mentioned prime event continuously in passive state then we can prevent the activation of the three above mentioned triggering scenarios. This means that prime event 10 which is controllable can cover prime events 15, 16 and 17 which are not controllable.

Among the prime events with parrying power higher than minimal only "soil boring" can be considered to be a controllable human activity. Parrying power of "wastewater injected into soil" is however 50 %, and this prime event is a controllable human activity, therefore its passivation is possible, thereby decreasing the chance of soil contamination by 50 %.

Summary and prospect

The feasibility of reliability analysis of logical networks is strongly limited by the combinatorial burst due to size increase. In this case we can measure the effect of individual prime event on the occurrence of the top event by means of the indicators of the logical risk analysis.

It is reasonable to develop the conceptual system and analytic apparatus of the sensitivity analysis of the method, as it is usual in the case of probabilistic analyses.

REFERENCES

- [1] Birkhoff, G., Bartee, T.C.(1970): Modern Applied Algebra. – McGraw-Hill, New York.
- [2] Bukovics I., Fáy Gy. Kun I. (2015): A jó állam és a védelmi szféra (The good state and the defence sphere). *Hadmérnök* 10(2): 208-222.
http://hadmernok.hu/152_19_bukovicsi_fgy_ki.pdf
- [3] Demetrovics J., Denev, J., Pavlov, R. (1985): A számítástudomány matematikai alapjai (Mathematical foundations of computer science). – Tankönyvkiadó, Budapest.
- [4] (FAO, 1999): Pressure-State-Response Framework and Environmental Indicators. – In: Livestock, Environment and Development Initiative (LEAD), Food and Agriculture Organisation of the UN (FAO), Indicators.
- [5] Jaglom, I. M. (1983): Boole struktúrák és modelljeik (Boole structures and their models). – Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- [6] Nagy R. (2011): A kritikus infrastruktúra védelme elméleti és gyakorlati kérdéseinek kutatása (Research in theoretical and practical problems of the defence of critical infrastructure). Doctoral dissertation. – National University of Public Service, Budapest.
- [7] Olsson, J. A., Hilding-Rydevik, T., Aalbu, H., Bradley, K. (2004): Indicators for Sustainable Development. Paper for discussion, European Regional Network on Sustainable Development, Nordregio, Nordic Centre for Spatial Development, Cardiff, 23-24.
- [8] Pokorádi L. (2011): Sensitivity Investigation of Fault Tree Analysis with Matrix-Algebraic Method. – *Theory and Applications of Mathematics & Computer Science* 1(1): 34-44.
- [9] Pokorádi L. (2015): Failure Probability Analysis of Bridge Structure Systems. – In: Proc. 10th Jubilee IEEE International Symposium on Applied Computational Intelligence and Informatics, May 21-23. Timișoara, Romania, 319-322.
<https://doi.org/10.1109/SACI.2015.7208220>
- [10] Szili T., Pokorádi L. (2014): Igazságtábla alkalmazása rendszer megbízhatóság elemzésére (Application of the truth table method for the analysis of system reliability). In: *Fiatal műszakiak tudományos ülészsaka XIX (Scientific session of young engineers XIX)*. Kolozsvár, 2014. március 20-21. 377-380.
- [11] *Teljesítménymenedzsment 1. Fejlesztési módszertan a szervezeti célok meghatározására, valamint a szervezeti teljesítmény indikátorok kidolgozásának támogatására.* (Efficiency management 1. Development methodology for for the designation of organizational objectives and for the support of the elaboration of

Bukovics – Kun: Non-probabilistic hazard evaluation

<https://doi.org/10.59531/ots.2023.1.1.131-142>

- 142 -

organizational efficiency indicators). Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Budapest.

Absztrakt. A komplex kockázati rendszerek mennyiségi elemzése során három különböző probléma merül fel. Először: a lehetséges rendszerállapotok száma a rendszer méretével exponenciálisan nő. Másodszor: a rendszer topológiája sokszor nem fa-struktúrájú. Harmadszor: a véletlenség figyelembe vétele, mivel a kockázati események gyakran egyediek, nem ismétlődőek, ezért a valószínűségszámításban általában feltételezett tömegjelenségek itt nem jellemzőek. Ezeknek a problémáknak a kezelésére a logikai kockázatelemzést javasoljuk, amely a kockázati főeseményt logikai eszközökkel, minél nagyobb arányban kézben tartható elemi eseményekre vezeti vissza. A módszert néhány nagyon egyszerű példán illusztráljuk, majd egy valóságos talajszennyezési példán mutatjuk be.

Opuscula Theologica et Scientifica 2023 1(1): 131-142.

A Wesley János Lelkész-képző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu> • ISSN 2939-8398 (Online),

